
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00997551 7

EN DANSK POLAREXPEDITION
I DET 17. AARHUNDREDE.

JENS MUNKS

NAVIGATIO SEPTENTRIONALIS.

MED INDLEDNING, NOTER OG KORT.

PAA NY UDGIVEN

AF

P. LAURIDSEN.

KJØBENHAVN.
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG.
1883.



JENS MUNKS

NAVIGATIO SEPTENTRIONALIS.



JENS MUNKS

NAVIGATIO SEPTENTRIONALIS.

MED INDLEDNING, NOTER OG KORT.

PAA NY UDGIVEN

AF

P. LAURIDSEN.

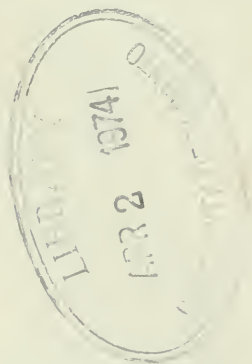


KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG. (F. HEGEL & SØN.)

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1883.





INDLEDNING.

Jens **Munk** er den danske Marines Repræsentant blandt de store Søfarere i det 17de Aarhundredes første Halvdel. Han er *Hudsons* og *Baffins* samtidige og arbejder i de samme Havdele og med de samme Formaal for Øje, som de. Han er saaledes den eneste Dansker, der har knyttet sit Navn til Nordvestpassagens tidligere Historie, men han har kun opnaaet en tragisk Berømmelse. Grunden til hans ringe Lykke maa dog hovedsagelig søges i den ham stillede Opgave, der ikke kunde løses af nogen, thi selv havde han mange Betingelser som Arktiker. Han var en født Sømand, fra Barnsben havde han plasket til Søs, og om han end ikke var en videnskabelig Navigator som *Baffin*, havde han dog gjennemgaaet en dygtig Skole i praktisk Sømandskab og indhøstet rige Erfaringer ved Aar efter Aar at færdes i de arktiske Egne mellem Island og Novaja Semlja, dengang Tærskelen til Polarhavets ukjendte Dele. Han var desuden en dygtig Kriger, en vidtberejst Mand, der havde set en stor Del af Verden og befundet sig i de mest forskjellige Forhold, og sin Konges betroede Mand, der havde røgtet mangt et Ærende rundt omkring i Evropa. Ikke des mindre er den

gamle Søfarer, til hvis Navn Historien knytter en af de mest tragiske Begivenheder i den arktiske Gransknings Aarbøger, og hvis Død Sagnet har omgivet med en romantisk Interesse, kun lidet kjendt og langt fra saa godt kjendt, som hans Liv og Virksomhed fortjener. Vore nyere Historikere have ikke stort andet at fortælle om ham, end hvad *Holberg* efter en samtidig, men upaalidelig Kilde meddeler; *Schlegels* og *Nyrups* Afhandlinger ere forlængst glemte, og om vi end i Dr. *C. Pingels* Rejser til Grønland have en fortrinlig Udsigt over Arbejderne i vort vigtigste arktiske Felt, ligger det i Sagens Natur, at han kun i forbigaaende kunde omtale en Rejse, der falder uden for hans Ramme. I den nyeste Tid er *Jens Munks* Historie, saavidt os bekjendt, kun bleven behandlet én Gang, nemlig af Hs. Excellence Marineminister (daværende Lieutenant) *Ravn* i Dansk Maanedsskrift 1860, hvor der vil findes flere værdifulde Oplysninger om hans store Rejse til Hudsonsbugten. Men forøvrigt maa Stoffet til hans Levnedsbeskrivelse samles dels fra vidtspredte Meddelelser omkring i den trykte Literatur, dels fra en Række hidtil utrykte Oplysninger om ham i Gehejmearkivet, og det er paa Grundlag af dette saaledes tilvejebragte Stof, der indeholder adskilligt nyt og paa flere væsentlige Punkter ændrer eller forklarer den gængse Opfattelse, at den efterfølgende Afhandling er bygget.



I.

Jens Eriksøn Munk er født den 3. Juni eller Juli 1579 paa Gaarden *Barbo* i Nedenæs Len ved Arendal i Sydnorge.[1]) Begge hans Forældre vare danske. Faderen, *Erik Nielssøn Munk*, hørte til en fremragende Selvejerslægt paa Gaarden Hjørne i Halland, hvor Farfaderen, Niels Munk, nævnes som Ejer 1548,[2]) og Moderen, *Anna Bartholomæidatter*, nedstammede fra en Bardskær i Kolding eller Helsingør[3]). Faderen, *Erik Munk til Hjørne*, som han sædvanlig kaldes, var en brutal og usympathetisk Natur, der har efterladt sig et meget slet Minde i det sydlige Norge; men han var en dygtig Sømand og en stor Kriger »til Lands og til Vands«, og saavel i Retning af Karakter som i Skæbne minder han stærkt om sin samtidige, *Mogens Heinesøn*. Paa Grundlag

---

[1]) Ikke Barby i Keneslen, som der fejlagtigt staar i Biografien i Oktavudgaven af Navigatio Septentrionalis 1723. Angaaende Fødselsdagen, se en Pakke i Gehejmearkivet, mærket M. specialia. Nr. 22.

[2]) Niels Munk i Hiørrne. Tegnelser over alle Lande 1548. Dansk Mag. IV. 2. 98.

[3]) Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie I. 256. Anm.

af nogle virkelige Fortjenester under den nordiske Syvaarskrig lykkedes det ham længe, trods aabenbare Forbrydelser og grove Retsbrud, at holde sig i Kong *Frederik den Andens* Gunst. Han var ikke af Adel, men ikke desmindre beklædte han adelige Stillinger. Ved Krigens Udbrud var han saaledes Slotsfoged paa Vardøhus, og efter at han under *Erik Ottosøn Rosenkrands'* Overkommando havde tilbagevist Svenskernes Angreb paa Throndhjem og Stenvigsholm og senere kæmpet drabeligen i Vigen, fik han meget betydelige Forleninger i det sydlige Norge, hvor han først havde *Nonnesæter Kloster* ved *Oslo* og senere *Bratsberg* Len samt endelig *Nedenæs* Len og Raabygdelaget.[1] Her sammenskrabede han en betydelig Formue i Jordegods. Saaledes ejede han *Barbo* Gaard, paa hvis Jorder Arendal senere byggedes, Borregaard i Smaalenene, Hjørne i Halland, og alene i Aaret 1580 fik han Skjøde paa 12 Gaarde i Norge »for sig og Arvinger til evindelig Ejendom«.[2]

Endnu samme Aar ophøjede *Frederik den Anden* ham i Adelstanden, »efterdi os Elskelige *Erik Munk* i sidst forleden langvarig Fejde, som var paa nogle Aar mellem Danmark og Sverrig, har tjent os, og trolig og flittig ladet sig bruge baade til Lands og Vands, mod Vores og Rigens Fjender, naar Behov gjordes, som en ærlig Mand bør, sømmer og vel anstaar.«[3]

---

[1]) Dansk Mag. III. 5. S. 332. Samlinger til det norske Folks Historie I. 191 ff. Norske Rigsregistranter II, III. B. Resen: Fred. II.s Krønike. S. 127. Nyt Dansk Magasin 2. 183.

[2]) Norske Rigsregistranter. III.

[3]) Adelsdiplomet findes i Gehejmearkivet i en Pakke mrk. M. specialia Nr. 22.

Men dette betegner ogsaa Højdepunktet i *Erik Munks* Liv, og hans gode Forhold til Kongen fandt snart en ligesaa brat som voldsom Afslutning. Han var en gjerrig og tyrannisk Lensmand, der drev Bønderne fra deres Gaarde, paalagde dem ulovhjemlede Ydelser og Arbejde, flyttede Markskjel efter eget Tykke og søgte ved Hjælp af underordnede Lovtrækkere, der stode i hans Sold, at legalisere sine Handlinger. *Baden* sammenligner ham med en tyrkisk Pascha, og vor Historie har kun faa større Procesmagere at opvise. Men han skaanede heller ikke Kronen. Kongsgaarden i Nedenæs lod han forfalde, Lenets Skove lod han omhugge til eget Forbrug, og flere af Kongens strængeste Befalinger sad han overhørig, og da hans Privatliv desuden frembød store Uregelmæssigheder — han synes blandt andet at have gjort sig skyldig i Drab — var der al Grund for Regeringen til at gribe ind. Allerede 1572 sendte *Frederik den Anden* sin Mand og Tjener *Mogens Svale* »at lade forne *Erik Munk* fengkligen paagribe, antage og hid nedfore.« [1]) Men her som ved flere senere Lejligheder maa det være lykkedes ham at slippe bort fra det truende Uvejr, ja! der findes endogsaa Antydning af, at han ligesom Mogens Heinesøn har søgt at befæste sig i Kongens Gunst ved Løfte om at ville opsøge Grønland. [2])

Ved den norske Herredag 1585 havde han et Utal af Retstrætter med sine undergivne, og samtidig bleve Bøndernes Kla-

---

[1]) Norske Rigsregistranter. II.

[2]) Gehejmearkivet. En Pakke, Grønlands Handel vedkommende. Nr. 126. Heri findes en meget lang Skrivelse med Udskrift: Erik Munks Undskyldning for ikke at have opsøgt Grønland o. s. v.

ger saa højrøstede, at Regeringen maatte tage sig af dem. Den 30te September 1585 blev Lenet taget fra ham og givet til *Hans Pedersøn Litle* til Sæm, og Dagen efter udnævnte Kongen en Kommission af Lens- og Lagmænd i Sydnorge til at undersøge hans Forhold[1]) Dermed var hans Skæbne afgjort. Han blev ført til Kjøbenhavn, hans Gods og Ejendom konfiskeredes, og han selv indsattes som Statsfange paa Dragsholm Slot,[2]) hvor han skal være død endnu før Slutningen af 1586, uden at Dødsdagen eller nærmere Omstændigheder synes kjendte.

Den 25. Aug. 1586 skriver *Frederik den Anden* til ovennævnte Hans Litle: »Vid, at efterdi *Erik Munk*, som vi med vort og Kronens Len, Nedenæs Len, udi vort Rige Norge forlenet og i andre mange Maader megen Naade og Gunst bevist haver, befindes udi adskillige Stykker baade imod vore Undersaatter og Kronens Tjenere, saa og imod os utilbørlig og utaknemmelig at have mishandlet, for hvilken hans Mishandling vi og ere til Sinds hannem til sin Tid og Lejlighed at ville stille for Rette, og over hannem at lade gaa hvis Dom og Ret kan give. Og paa det vi kunne vide og Opretning for hvis han baade os og vore Undersaatter bevist haver: da bede vi dig, ville og befale, at du strax anseendes dette vort Brev paa vore Vegne annammer alt hans Gods, rørendes og urørendes, og retter dig efter, saa du for den visse eller uvisse Indkomst kan herefter gjøre os gode Rede og Regnskab, og dersom han

---

[1]) Norske Rigsregistranter. III.

[2]) Omstændighederne ved hans Fængsling fortælles vidtløftigt i Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie I. Dansk Mag. III. 5. 332.

eller den løse Kvinde, med hvilken han en Tid lang haver brugt sin onde, forargerlige Levnet, noget Gods og Løsøre af hans Gods haver forført, at du da derom med Flid ransager og efterspørger, og hvor det kan befindes . . . . enten paa hans Gaard eller hos hans løse Kvinde, eller hvor han eller hun det kan have henført, findendes, udspørgendes, bekommendes og annammendes vorder, at vi derom kunde fange nøjagtig Besked at vide.« [1])

Disse voldsomme Slag, som saaledes traf *Erik Munk*, ramte dog hans Familie haardest. Fru *Anna Munk* med mindst to Børn, *Niels* og *Jens Munk*, hvoraf den yngste (Jens) var 7 Aar gammel, maatte endnu i 1586 fraflytte Gaarden Barbo og boede senere i 37 Aar i Smaalenene i eller ved Fredriksstad, hvor hun ligger begravet ved Hvaløernes Kirke. Da der næppe er gaaet Dom over *Erik Munk*, kan det ikke oplyses, hvormeget eller hvorlidet hun har beholdt af hans Formue, men, at dømme efter *Jens Munks* Ungdomshistorie, kan det ikke have været meget.

I hvert Fald inddrog Kronen alle hans Jordegodser, der i det følgende Aarhundrede hørte til Nedenæs Len og endnu

---

[1]) Norske Rigsregistranter. III. Da Kongen i dette Brev ikke omtaler Erik Munks Hustru, som dog lettest kunde bortskaffe noget af hans Gods, synes det ret sandsynligt, at Erik Munk har levet i et uregelmæssigt Forhold med Anna Bartholomæidatter, og at hendes Børn ere fødte udenfor Ægteskab. Dette stemmer med, at Jens Munk ingensteds, saavidt bekjendt, nævnes som Adelsmand eller selv gjør sin adelige Byrd gjældende. Sagen kan dog ikke afgjøres ved Hjælp af de sparsomme Kilder, som have staaet til Forfatterens Raadighed.

under Fredrik den Tredje ved en Forlening[1]) nævnes som *Erik Munks* Gods, og endvidere synes Afviklingen af hans Retstrætter, der først tilendebragtes ved Aarhundredets Slutning, at have forvoldt Regeringen betydelige Bryderier og Udgifter. [2])

I Frederiksstad søgte *Anna Munk* at give sine Sønner nogen Undervisning; men dette har formodentlig været hende uoverkommeligt, thi allerede efter 2 Aars Forløb sendtes den 9aarige *Jens* ned til en Faster i Aalborg, *Anna Munk*, gift med Byens Borgmester, *Frederik Christensen*. Og nu begyndte *Jens Munks* Vandring over den halve Jord, og hans Kamp for at hæve sig selv og Familien op til den Højde, hvorfra den ved Faderens Forbrydelse var styrtet ned. Hans Livshistorie vilde derfor være meget interessant, hvis vi endnu havde Adgang til detaillerede Oplysninger om hans Karakter og Skæbne, men desværre maa vi nøjes med det aandløse Omrids af hans Ungdomsliv, som den anonyme Udgiver af Navigatio Septentrionalis 1723 har uddraget af hans »egenhændige Journaler«, der forlængst ere forsvundne.

Efter tre Aars Skolegang i Aalborg gik *Jens Munk* tilbage til Norge, tog her som 12 Aars Gut Hyre hos en frisisk Skipper, *Jakob Gerbrantzen*, og foer med ham først til England og senere til Portugal, hvor han for at lære det portugisiske Sprog tog Ophold hos en Kjøbmand, *Duart Duez*, i Oporto. Hos denne forblev han et Aar, men tog da efter Prin-

---

[1]) Budstikken. 6. Aarg. Nr. 27. S. 207. Anm.

[2]) Norske Rigsregistranter. III. I Gehejmearkivet findes en Pakke Retsdokumenter i Afskrift om ham.

cipalens Raad til Brasilien for hos en Broder af ham, *Miguel Duez* i Bahia, at uddanne sig videre. For at komme over Atlanterhavet maatte Munk tage Hyre som Kahytsdreng hos den hollandske Skipper *Allert Jansen* af Einkhusen, men da de naaede Bahia, fik han at vide, at *Duez* var rejst hjem til Evropa, og han forblev da hos *Jansen*. Men ud for Brasiliens Kyst overfaldtes deres Skib og 12 andre hollandske og portugisiske Skibe af franske Fribyttere, *Jansens* Fartøj skødes i Brand, *Jens Munk* og 6 andre af Besætningen dreve omkring paa Vragstumper og Luger, indtil Kampen var endt, og, efter at have fisket dem op, satte de franske dem i Land paa den brasilianske Kyst og overlode dem til deres Skæbne. Med megen Møje slog Munk sig igjennem til Bahia og maatte her give sig i Lære først hos en Skomager i 11 Maaneder og senere hos en »Contrafayer« i et halvt Aar, indtil Kjøbmanden *Miguel Duez* vendte tilbage fra Evropa; denne tog ham da strax i sin Tjeneste, hvilket vel med andre Ord vil sige, at han lærte Handelen.

I Bahia forblev han paa 6te Aar, men kom forøvrigt derfra paa en ligesaa æventyrlig Maade, som han var kommen dertil. 1698 søgte to hollandske Koffardimænd at drive Handel paa Bahias Rhed uden at være forsynede med Kongen af Spaniens Pas, hvorfor de stedlige Myndigheder besluttede at gjøre Skibene til Priser. Der opstilledes Vagter langs Stranden, al Forbindelse mellem Skibene og Land afbrødes, og 7 Fartøjer laa færdige til at foretage et Overfald. Da svømmede *Jens Munk*, paa *Duez'* Opfordring og skjult af Nattens Mørke, ud til Hollænderne og underrettede dem om den overhængende Fare. Disse kappede

øjeblikkelig Anker, stode til Søs og undslap, men efter denne Bedrift turde *Munk* ikke atter vise sig i Bahia. Han maatte derfor gaa med Hollænderne til Amsterdam, hvor han for »sin tro beviste Tjeneste blev vel opklædt og beskjænket«, og modtog Tilbud om Ansættelse i Rhederiets Tjeneste, hvilket han dog afslog, da han ønskede at gaa til Kjøbenhavn.

Jens Munk var ved sin Hjemkomst omtrent 20 Aar gammel og gjorde i de følgende Aar en Række Handelsrejser paa Spanien og Østersøen for den bekjendte Adelsmand *Henrik Ramel*, indtil det 1605 lykkedes ham at faa sit eget Skib og at foretage Handelsrejser paa egen Regning. Nogle Aar efter indledede han sine arktiske Foretagender.

De norsk-danske Nordøstfarter i det 16de og 17de Aarhundrede ere aldrig blevne gjorte til Gjenstand for en indtrængende Undersøgelse, og vi kunne heller ikke her skjænke dem nogen Omtale, men af de vidtspredte og sparsomme Oplysninger i den trykte Literatur fremgaar dog, at det ikke saaledes som nu udelukkende vare Nordmænd, men ogsaa Danskere, der foretoge saadanne arktiske Fangstrejser. Baade i Kjøbenhavn og Flensborg udrustedes dengang Skibe til Ishavet. 1609 gik *Munk* saaledes i Kompagni med den kjøbenhavnske Borger *Jens Hvid* for at foretage en Fangstrejse med to Skibe til Novaja Semlja, men Togtet løb meget uheldigt af for Munk. Under Øen Kolgujew, midtvejs mellem Kola og Waigatz, kom hans Skib i Besæt og gjordes til Vrag, saa at han selv og Besætningen maatte søge ned til Archangelsk for at naa hjem. Ikke des mindre dannede dette Uheld, der kostede ham flere Tusinde

Rigsdaler, Indledningen til hans fremtidige Løbebane, idet Kong *Christian den Fjerde* derved blev opmærksom paa ham.

I Foraaret 1610 afsendte Kongen nemlig 2 Skibe, „*Angelibrand*“ og „*Rytteren*“, til det murmanske Hav, og han betroede *Munk* Ledelsen af det første. Kongens Instrux er skreven med megen Sagkundskab. Fra en Havn paa Nordlandet af Norge, hedder det, skulle »for^ne Skibe ungefær d. 10. el. 12. Juni segle østover og søge Novam Semblam paa 69 eller 70 Grad, og siden forfølge Landet op paa 74, 75 og paa 76 Grad, saa langt de mest kan komme for Iis, og der søge efter Tran, og andet hvis der kan falde, indtil d. 1 (10) September, om de ikke tilforn kunne bekomme deres fulde Ladning. . . . Desligeste skulle de paa samme foretagne Reise med for^ne Skibe (saafremt Leiligheden kan sig saa give, og de for Iis kunne komme frem) indløbe udi Waygadt (ɔ: den kariske Port) en Dags Seilads eller to og forfare vis Beskeden om samme Lands Leilighed, saa de til deres Igjenkomst underdanigst kunne gjøre os en vis og udførlig Relation om altingest. Og naar Skipperen for samme Skib agter sig paa Hjemreisen igien fra Nova Sembla, da skal for^ne Skib med det andet vort Skib, Angelibrand, som og paa samme Reise er medsendt, saafremt de formedelst Storm og Uveir ikke altid undervejs blive tilhobe, forsamle dennem udi Kostin Saurk (Scharr), og siden følges derfra til vort Slot Vardøhus.« [1])

Hvor langt *Munk* naaede paa denne Rejse, er ikke bekjendt, thi Isen standsede ham, formodentlig før han naaede

---

[1]) Norske Rigsregistranter. IV. 363.

Novaja Semlja, og da Folkene ikke vare tilstrækkeligt forsynede med Skindklæder, maatte »Angelibrand« løbe ind til Kilden (Kildøen), en dengang livlig besøgt Handelsplads paa Halvøen Kolas Kyst, og der lades med Fisk.

I de nærmest følgende Aar tjente *Jens Munk* med Berømmelse under Kalmarkrigen som Kaptajn paa den danske Flaade, og navnlig fandt han Lejlighed til at vise sig som en tapper Kriger ved de store Foretagender mod Gøteborg og Elfsborg, ledede af Admiral *Jørgen Daa.* Kong Christian den Fjerde sparede ikke sine Folk, og strax efter Krigen se vi da ogsaa Munk paa Farten fra den ene Ende af Evropa til den anden. Kort efter Fredsslutningen 1613 gik han med *Jakob Ulfeldts* store Gesandtskab til Spanien som Furér og Tolk, 1614 førte han et russisk Gesandtskab Norden om til Archangelsk, [1]) og i de to efterfølgende Aar var han paa Togt i Nordhavet mod Fribyttere, først som *Jørgen Daas* Lieutenant [2]) og senere i 1616 med en selvstændig Flaadeafdeling; men endnu samme Aar maatte han atter rejse til Sydvest-Evropa for at hverve biscaiske Fangstmænd for et Hvalfangerselskab, der paa denne Tid dannedes i Kjøbenhavn, og hvori han var Interessent.

Aarene 1618 og 19 ere meget betydningsfulde for Christian den Fjerdes Kolonialpolitik. I det forste udrustedes den store ostindiske Expedition under *Ove Gjedde*, og efter den første Bestemmelse skulde *Munk* have været Deltager i samme. Den

---

[1]) Sjællandske Register. Nr. 16. S. 48.

[2]) Om dette Togt findes en Relation af *Jørgen Daa* i Gehejmearkivet.

20. Februar 1618 blev det ham paalagt at færdiggjøre de tre Skibe: »Christian, Kjøbenhavn og Øresund« for Togtet, men da der senere indtraadte nogle Rivninger mellem ham og Foretagendets Ledere, fritog Kongen ham for denne Tjeneste og overdrog ham kort efter at udruste den store Expedition til Nordvestpassagen 1619—20.

II.

Vi staa her ved det interessanteste Punkt i *Jens Munks* Liv og ved det Foretagende, der vedvarende vil sikre ham en Plads i den danske Søfarts Historie. Ved *Ove Gjeddes* Expedition 1618 var Kongen bleven opmærksom paa de Fordele, som den danske Magtstilling og Handel kunde opnaa ved Opdagelsen af en kortere Søvej til China og Indien Norden om Amerika, og uden at oppebie Udfaldet af *Gjeddes* Togt besluttede han at udruste en Expedition i det nævnte Øjemed. Desværre ere Kilderne her meget sparsomme, og det er ikke muligt at komme til fuld Klarhed over flere vigtige Punkter ved Planens Undfangelse og Udførelse. Det synes dog sikkert, at Tanken oprindelig er udgaaet fra *Munk.* I sin *Christian den Fjerdes* Historie siger *Slange* udtrykkelig: »Til denne Sejlads og Rejse havde *Jens Munk* selv givet Anslag og Ansøgning gjort.«[1]) Men Kongen maatte gribe

---

[1]) *Slange:* Christian d. Fjerdes Historie. III. S. 424.

dette Forslag med Begjærlighed. Han hævdede for den dansk-norske Krone en Højhedsret over de arktiske Farvande, der i hojeste Grad vilde styrkes ved en saadan Plans heldige Gjennemførelse, og siden det ved *Lindenows* Togter (1605—7) var lykkedes at opdage det gamle Grønland, maatte han med Opmærksomhed og muligvis ogsaa med Skinsyge følge de Fremskridt, som den engelske Polarforskning gjorde umiddelbart derefter. Thi ikke alene opdagede *Henry Hudson* 1610 det store indlandske Hav, der endnu bærer hans Navn, og som en Tid lang lovede Nordvestfarerne, hvad de søgte, nemlig en kort og isfri Vej til Indien, men Englænderne fortsatte samtidig de danske Opdagelser langs Grønlands Vestkyst op paa saa høje Breder, at disse først i den nyeste Tid ere blevne overskredne. Efter 1616, da *Baffin* kom hjem fra sin store Rejse i Baffinsbugten, indtraadte der vel en Standsning i de engelske Nordvestfarter, og Begejstringen for dem kølnedes betydeligt, da han erklærede det for umuligt at finde en brugbar og nogenlunde isfri Vej Norden om Amerika til Levanten.[1]) Men dels var denne ædrue-

[1]) Efter sin Hjemkomst fra Rejsen til Hudsonsbugten skrev *Baffin:* „And now it may be that som expect I should give my opynion conserninge the passadge. To those my answere must be, that doubtles theare is a passadge. But within this strayte, whome is called Hudson's Straytes, I am doubtfull, supposinge the contrarye. But whether there be, or no, I will not affirme. — Men efter sin Rejse op i Baffinsbugten 1616 skriver han uden Forbehold i et Brev til Sir *John Wolstenholme* følgende: „Therefore briefly thus, and as it were in the fore-front, I intend to shew the whole proceeding of the voyage in a word: there is no passage nor hope of passage in the north of Davis Straights". Se: The voyages of William Baffin. Edited by Clements Markham. London. 1881. S. 137 og 150.

lige Synsmaade ikke almindelig udbredt, dels er det vel tvivlsomt, om den overhovedet naaede Danmark før *Munks* Afrejse. Det er ligeledes ganske betegnende, at der samtidig med ham afgik ogsaa en engelsk Expedition til Hudsonsbugten under *Hawkridge*, uden at denne forøvrigt udrettede det mindste.

Desværre mangle vi det vigtigste Middel til at kunne bedømme Kongens og *Munks* Kjendskab til de engelske Togter og det valgte Expeditionsfelt, nemlig Kongens Instruktion til *Munk*. Denne synes at være tilintetgjort; thi i Gehejmearkivet findes kun Passet, der ikke giver nogen Oplysning. Det fremgaar dog af Navigatio Septentrionalis, at *Munk* maa have kjendt Hovedtrækkene i *Hudsons* Rejse og søgt Vejledning enten i selve *Hudsons* Kort, der 1612 udgaves første Gang af den ansete hollandske Geograf *Hessel Gerritz*, eller i Søkort, baserede paa dette. *Hudsons* Opdagelsesrejse til det fjærne Nordvesten og hans tragiske Endeligt vakte almindelig Deltagelse og Opsigt, og en latinsk Pjece[1]) om samme af *Gerritz* oplevede i Aarene 1612 og 13 ikke færre end 5 Oplag, og da *Purchas*' »His Pilgrimage« ligeledes udkom 1613, savnedes ingenlunde let tilgængelige Oplysninger, der med den livlige Forbindelse, som dengang fandt Sted mellem Danmark, Holland og England, og med den stærkt vakte Sands herhjemme for arktiske Foretagender snart maatte naa Kjøbenhavn. Paa sit Kort har Munk dog kun anført et Navn, der utvivlsomt er laant fra *Hudsons*, nemlig *Digses*

---

[1]) *Hessel Gerritz:* Detectio Freti. Amsterodami. Anno 1612.

Island; men i Hovedtrækkene er der en saa stor Lighed mellem de to Kort, at denne umulig kan være tilfældig.

Den historiske Continuitet mellem *Munks* Togt og de forudgaaende engelske Togter kan dog ogsaa paavises ad anden Vej. Kongen havde forhyret en engelsk Styrmand ved Navn *William Gourdon* eller *Gordon*, der den 29. Marts 1619 fik Styrmands Bestalling paa den danske Flaade, og som, foruden en aarlig Løn af 50 Rdl., lovedes, »saafremt for^ne^ *Willumb Govrdon* den Passage, som wi hannem Naadigst befallendis worder, at opsøge wed Gudtz Allmæchtichstis Hiellp og Ledsagelse kand finde, haffer wi naadigst bewilliget hannem til R e c o m p e n s e, at skulle have tho Thusind Rixdaler.« [1]). Denne *William Gordon* eller den »engelske Styrmand«, som Munk kalder ham, var personlig kjendt med den Tids mest fremragende Polarforskere og nævnes nogle Gange i *Baffins* Rejseberetninger som hans Ledsager. Saaledes deltog han som første Styrmand (Masters mate) i Kaptajn *James Halls* [2]) Expedition 1612 til Grønland med Skibene »Patience« og »Heart's Ease«, og ligeledes var han ombord i den Flaade, som The Muscovy Compagny 1613 sendte paa Hvalfangst under Spitsbergen, medens *Baffin* derimod ikke nævner ham i Beretningen om sit Togt til Hudsonsbugten 1614 [3]), og det er derfor tvivlsomt, om han har deltaget i dette og har havt personligt Kjendskab til disse Egne.

---

[1]) Sjællandske Register. Nr. 16. Gehejmearkivet.

[2]) Denne *James Hall* er bekjendt i den danske Historie som Styrmand under de danske Togter til Grønland 1605—1607.

[3]) The voyages of William Baffin. London. 1881. S. 23, 26, 52.

Men selve det valgte Expeditionsfelt taler ligeledes i høj Grad til Gunst for *Christian den Fjerdes* og *Munks* Sagkundskab; thi saalænge Amerikas Vestkyst ikke var kjendt op over den 45de Bredegrad, og saalænge det var muligt — med enkelte af Datidens Kartografer — i de store kanadiske Søer at se en østlig Forgrening af Stillehavet, maatte Hudsonsbugten nødvendigvis betragtes som den naturligste Gjennemgang til dette Hav. Evropas Geografer beherskedes dengang, som mange Gange senere, af en bedragerisk Indbildning. Af et misforstaaet Sted i *Marco Polos* Beretning sluttede de, at Asien og Amerika skiltes fra hinanden ved et smalt Sund, ikke højt imod Nord, hvor Beringsstrædet senere opdagedes, men i langt sydligere Egne, og at dette Sund, det beromte *Anianstræde,*[1]) maatte føre Søfareren til Cathay's Rigdomme. Anianstrædet blev derfor Nordvestfarernes stadige og lidenskabelig efterstræbte Maal og søgtes snart i Nord gjennem Baffinsbugten og snart i langt sydligere Egne, i Hudsonsriver, Sct. Lawrencefloden og, efter Hudsonsbugtens Opdagelse, i dennes nord- eller sydvestlige Forgreninger. Da Hudson første Gang saa dette store Indhav, der har Middelhavets halve Omfang og af ham døbtes Mare Magnvm, troede han allerede at staa ved Maalet, og denne Tro blev senere almindelig. *Hessel Gerritz*, *Purchas* og alle de, der optraadte som Talsmænd for *Hudson* efter hans tragiske Endeligt, og som i geografiske Spørgsmaal maa betragtes som Datidens ledende Mænd, vare overbeviste om, at *Hudson* 1610 havde opdaget en

[1]) Henry Hudson, the Navigator. By G. M. Asher. London. 1860. CLXXIV.

Gjennemgang til China og Japan,[1]) og denne Overbevisning afkræftedes saa lidet af de nærmest efterfølgende Togter, at den holdt sig endog gjennem de næste halvandet Hundrede Aar og fremkaldte en Række engelske Expeditioner.

Allerede 1612 afsendtes *Ingram* og *Sir Thomas Button* for at opsøge den nye Handelsvej, men, da de kun naaede at besejle de nordvestlige Kyster ned til Nelsonfloden, og da *Bylot* og *Baffin* væsentlig rettede deres Undersøgelser mod Fox Kanalen, laa hele den sydvestlige Del af det store Indhav endnu uudforsket 1619, og det er netop imod denne, at *Munk* retter sine Bestræbelser. Derfor søger han allerede fra de øvre Salvageøer imod Syd ned i Ungava Bay, og senere, inde i selve Hudsonsbugten, styrer han efter sine egne Opgivelser i Syd-Sydvest. Men derved faar Munks Togt en almen-historisk Betydning, idet han fortsætter de engelske Forskninger og 12 Aar før *Luke Fox* og *James* søger at opdage en Gjennemgang i disse sydlige Dele af Hudsonsbugten.

Munks Togt er en af de mere betydelige Ishavsexpeditioner, der ere udgaaede fra Danmark. Det udførtes med to af Flaadens mindre Skibe, „*Enhiørningen*“ og Jagten „*Lamprenen*“, som tilsammen havde en Besætning paa 64 Mand. Men allerede under Oprejsen til Norge mistede *Munk* to Mand, hvorfor han i Karmsund maatte paamønstre 3 andre, saa at den derefter talte 65 Deltagere. Af disse naaede dog kun de 64 Vinterhavnen i Hudsonsbugten og kun 3 tilbage til Danmark.

---

[1]) Henry Hudson. CCXIII.

Det hele Tab af Menneskeliv under Togtet bliver saaledes 64. Mærkelig nok gik ogsaa begge Skibene til Grunde under *Munks* Førelse, thi som bekjendt maatte han efterlade »Enhiørningen« i Vinterhavnen, og 1626, da han som »Admiral« laa paa Weseren med 6 Skibe for at passe paa de kejserlige, forsvandt »Lamprenen« med Mand og Mus.

Den 9. Maj 1619 lagde Munk ud i Sundet for at tiltræde Rejsen, men af Modvind opholdtes han her til Pintsedag d. 16. s. M. Paa den nævnte Dag har Kong *Christian den Fjerde* indført følgende i sin Dagbog: »Sejlede »Enhiørningen« og »Lamprenen« paa den Sejlads norden om. Den almægtigste give det til Lykke.«

Navigatio Septentrionalis indeholder en udførlig Beretning om den følgende Rejse, og det er derfor overflødigt her at dvæle ved den. I Hovedtrækkene er det ikke vanskeligt at følge *Munk* paa hans besværlige Rejse igjennem det isopfyldte Hudsonsstræde, om det end paa den anden Side er umuligt at nedlægge hans Kurslinje, da han ikke havde noget som helst Middel til at bestemme Længden.[1]) Fra Sydspidsen af Grønland stod han tværs over Davisstrædet, gik ind i Frobisher's Strait, dublerede sydgaaende Kap Best paa Resolution Island og fulgte Kysten af Meta Incognita op igjennem Hudsonsstrædet til de øvre Salvage Øer. Men herfra gik han tværs over Strædet sydpaa, vildledet af sin engelske Styrmand, og sejlede dybt ned i Ungava Bay,

---

[1]) Paa sin Rejse i Hudsonsbugten 1615 havde *Baffin* foretaget de første Længdebestemmelser til Søs. Se: *Markham:* W. Baffin. S. XLIX.

formodentlig til Hope's Advance Bay. I den sidste Halvdel af August gik han atter tilbage imod Nordvest og naaede i Omegnen af Salisbury Øen sit nordligste Punkt paa 63^0 20' n. Br., hvorfra hans Hovedretning vedvarende er Sydvest.

III.

Jens Munks Vinterhavn. I Slutningen af August naaede *Munk* ind i den nordlige Del af Hudsonsbugten, der nu fik Navnet *Marc Christian*, og fra Nordspidsen af Mansfield Øen styrede han i sydvestlig Retning imod de hidtil ukjendte Egne paa Bugtens Vestside, der kun delvis vare blevne undersøgte af *Button*, men allerede efter 3 Etmaals Sejlads naaede han ind under det nordamerikanske Fastland og løb den 7./17. September under en stærk Storm med Snetykning op i en Flodmunding, som han senere gav Navnet *Jens Munks Vinterhavn* eller *Jens Munks Bay*. Efter et afholdt Skibsraad og efter nogle Undersøgelser mod Øst og Vest langs Kysten fra Flodmundingen, besluttede han at overvintre her, da den indtrædende Kulde gjorde det tilraadeligt at søge Vinterkvarter. Da *Munk* imidlertid ikke angiver Vinterhavnens Brede, og da hans efterladte Beretning kun indeholder en tarvelig topografisk Beskrivelse af samme, er det gaaet med ham som med *Hudson*, idet man ikke har været istand til med Sikkerhed at paavise Overvintringens Plads, og

man har derfor søgt den i flere af Hudsonsbugtens mange Flodmundinger lige fra *Chesterfield Jnlet* paa 63° og ned til *Severnfloden* paa 57° N. Br. Den første Antagelse strider dog saa bestemt imod *Munks* egen Kursangivelse, at den strax bør forkastes, og den har i det hele taget kun kunnet fremstaa ved en Misforstaaelse af *La Peyrere*[1]), der forvexler Breden paa Vinterhavnen med *Munks* nordligste Punkt paa 63° 20'. *Peyrere's* Antagelse er bleven opfrisket af *J. Barrow*[2]) og *Hugh Murray*[3]) og senere i vor egen Literatur af *C. Pingel*[4]) og *Tuxen*[5]), men uden anden Begrundelse end Peyrere's Misforstaaelse. Om Sejladsen til Vinterhavnen siger *Munk:* »Item fra den Norde ende aff det Øeland, som nu kaldis Digses Eyland (Mansfield Øen), oc til Jens Munckes Vindterhaffn vdi Nova Dania, er Cursen

---

[1]) Relation du Groenland. A Paris. 1647. S. 246.

[2]) *J. Barrow:* A Chronological History of Voyages into the Arctic Regions. London 1818. S. 231.

[3]) *Hugh Murray:* Narrative of Discovery in the Polar Seas. Edinburgh. 1832. S. 248.

[4]) *C. Pingel:* Om de vigtigste Rejser til Grønland. Kbhvn. 1845. S. 82.

[5]) *J. G. Tuxen:* Den Danske og Norske Sømagt. Kbhvn. 1875. S. 245: „Havnen blev kaldet Munks Vinterhavn; men Stedet, hvor den har ligget, kan ikke med Bestemthed angives, da de Instrumenter, Munk havde med sig til at anstille Observationer med, vare altfor ufuldkomne til at give nogen paalidelig Stedbestemmelse. Breden maa have været henimod 63½ Grad, og Længden, der tilnærmelsesvis kunde beregnes efter en af Munk den 10. December iagttagen Maaneformørkelse, som samtidigen observeredes i Paris, maa have været omtrent 105 Grader vest for dette Steds Meridian.“ Forfatteren følger her Peyrere, der dog hverken med Hensyn til Brede eller Længde har havt virkelige Data at støtte sig til. Se: Navigatio Septentrionalis Note 33 samt Dansk Maanedsskrift 1860. S. 92.

Sydvest til Syden oc Sydvest 3 Etmaal seglads, oc naar hand begynder at faa grund 30 Fauffne oc mindere, da kand man holde sin Gang noget syderlig, indtil saa længe hand fanger det syndre Land vdi sigte, som er it laugt Land met Schouff.« Efter disse Forskrifter maa Vinterhavnen søges i de sydvestlige Dele af Hudsonsbugtkysten, og selv en flygtig Gjennemlæsning af Navigatio Septentrionalis maa overbevise enhver om, at *Munk* aldrig med den Kurs kunde naa Chesterfield Jnlet, der ligger Nordvest for Mansfield Øen paa omtrent $63\frac{1}{2}^0$, medens han selv bestemmer Breden for »Digses Øeland« (Mansfield Øen) til 63^0, hvilket tilmed er noget for nordligt. Vi se derfor ogsaa, at Forfatteren i Dansk Maanedsskrift,[1]) der væsentlig lader sig lede af disse *Munks* egne Forskrifter, er tilbøjelig til at søge Vinterhavnen i Severnfloden paa omtrent 57 Graders n. Br. eller i en endnu længere imod Øst liggende Flodmunding. Da *Munk* imidlertid naaede i Havn under et forrygende Snevejr, som endogsaa skilte Skibene fra hinanden, og da det sikkerlig har ligget i hans Interesse at tro sig sydligere, end han nogensinde naaede, og næppe kan frikjendes for i Navigatio Septentrionalis med Forsæt at have udeladt Vinterhavnens Brede, kunne hans Kursangivelser heller ikke have nogen aldeles afgjørende Beviskraft. Savnet af enhver astronomisk Bestemmelse for Vinterhavnens Beliggenhed er en paafaldende og mistænkelig Lacune i hans Rejsebeskrivelse; thi for alle de øvrige Afsnit af Togtet findes en Række taalelig gode Bredebestemmelser,

---

[1]) Dansk Maanedsskrift. 1860.

hvor Fejlen ofte kun er nogle faa Minutter. Han bestemmer saaledes Breden for Isefjordene, Munkenæs, Hudson Strædets Indløb, Salvage Øerne, Søndre Bugt, ja endog for temmelig betydningsløse Punkter, og selv paa Tilbagerejsen, efter den skrækkelige Overvintring, angiver han Breden for enkelte Steder. Men for Vinterhavnen, hvor han naaede hen med godt Helbred og usvækket Mod, og hvor Expeditionen opholdt sig i hele fire Maaneder, før den overvældedes af Sygdommen, haves end ikke den svageste Antydning af Brede, og dog er det næsten utænkeligt, at *Munk* og hans Styrmænd ikke skulde have kjendt denne, men den maa være bleven udeladt ved den endelige Redaktion af Navigatio Septentrionalis enten af *Munk* selv, eller, hvad der synes sandsynligere, efter Kongens Ordre, da han 1624 endnu muligvis kunde haabe paa at faa »Enhiørningen« tilbage, og ledet af den vidtdrevne Mistænksomhed, som dengang raadede i alle Forhold, ikke har ønsket at give fremmede Søfarere Anvisning paa, hvor Skibet skulde søges.

Af disse Grunde bliver det nødvendigt at se sig om efter andre Hjælpemidler til at kunne bestemme Vinterhavnens Plads, og der foreligger da i saa Henseende en hel Række Kjendsgjerninger, dels af historisk og dels af topografisk Natur, der i Forening turde føre til et sikkert Resultat.

Først 48 Aar efter *Jens Munks* Overvintring i Hudsonsbugten blev »Nova Dania« koloniseret, idet Hudsons-Bay-Compagniet 1668 satte sig i Besiddelse af Landet og begyndte Anlæggelsen af en Række Forter ved de store sydvestlige Flod-

mundinger.[1]) Men under de store Kampe mellem England og Frankrig i det 17de Aarhundredes Slutning erobrede Franskmændene under Anførsel af *D'Iberville* næsten hele Hudsonsbugt-Territoriet. Deres Støttepunkt i Kampen om *Fort York* ved Nelsonfloden var en noget nordligere liggende Flod[2]), som de kaldte *Revière Danoise*, men Englænderne Churchill River eller The english River (dens indianske Navn er Missinippi). De franske holdt sig i Landet til Freden i Utrecht 1714, og dette styredes i denne Tid først af *M. Serigny* og fra 1708 af *M. Jeremie*, der ved Fredsslutningen overgav Fort York og de øvrige franske Besiddelser til England[3]). *M. Jerimie*, den sidste franske Guvernør, har i en Bog[4]), som han udgav kort efter, omtalt *Jens Munks* Togt til Hudsonsbugten og fører Navnet *Revière Danoise* tilbage til dette, idet han siger, at de danske overvintrede ved denne Flod, som efter hans Beskrivelse aldeles utvivlsomt er Churchillfloden. Franskmændene synes saaledes at have været de første Evropæere, der besøgte Vinterhavnen efter *Munk*, og *Jeremies* Bog indeholder blandt andet følgende mærkelige Beskrivelse af de danskes Overvintring: »I Vinterens Løb omkom alle de danske af Kulde og Sygdom, og deres Skib drev bort med Isgangen om Foraaret. Da de indfødte om Sommeren kom til Stedet, bleve de højst forbavsede over at

---

[1]) *Hugh Murray:* Narrative of discovery. Edinburgh 1830. S. 221.

[2]) *Joseph Robson:* An Account of Hudson's Bay. London 1752. S. 13. App. I.

[3]) Ibid.

[4]) Relation de la baie de Hudson. Da jeg ikke har kunnet finde denne Bog paa vore Bibliotheker, citeres her Dansk Maanedsskrift 1860. II. S. 91. Anm.

se saamange Lig af en dem ukjendt Menneskerace. Efter at have overvundet deres Frygt bemægtigede de sig det for dem overordentlig rige Bytte, som fandtes i de efterladte Sager. Blandt disse var uheldigvis ogsaa et Kvantum Krudt, som antændtes, hvorved mange dræbtes og Huset,[1]) som indeholdt de efterladte Gjenstande, opbrændte. Herved tilintetgjordes det meste af Byttet, dog blev en Mængde Jærnsager, hvorimellem en 8-pundig Kanon, tilbage, og de forskjellige vilde Stammer, selv de i temmelig lang Frastand boende, forsynede sig længe med Jærn derfra.« *Jeremies* Fortælling, der synes uafhængig af den trykte Literatur og kun baseret paa de indfødtes Overleveringer, er i Hovedsagen rigtig, og her foreligger saaledes den første Beretning om det danske Togt fra anden Haand end *Munks* egen, og havde han ikke naaet hjem, vilde vi formodentlig ikke, før 100 Aar efter, have faaet Underretning om ham og hans Ledsageres Skæbne.

Ved den franske Invasion var Hudsonsbugt-Compagniet bleven opmærksom paa Churchillmundingens militære Betydning, og det anlagde derfor 1718 paa dens vestlige Bred et Træfort, som kaldtes Prince of Wales' Fort.[2]) Men under dette Arbejde fandt de i en Vig paa Sydsiden af Mundingen en af *Munks* Metalkanoner med Kong *Christian den Fjerdes* Navnetræk

---

[1]) Det ses af Munks Træsnit, at han, for Jagtens Skyld, havde opført 2 Træhuse ved Vinterhavnen, og det er saaledes meget sandsynligt, at Indianerne her have truffet paa Krudt.

[2]) *J. Robson.* S. 13. App. I. Se det her med følgende Kort, hvor dette Fort kaldes det gamle.

(C. IV.), hvorfor de gave denne Vig Navn af *Munks cove.*[1]) Den engelske Ingeniør *Joseph Robson*, der i Aarene 1733—36 og 1744—47 opholdt sig i Omegnen af Churchill og ledede Arbejdet ved Opførelsen af det nye Stenfort Prince of Wales, omtaler gjentagne Gange ligeledes dette og flere Fund af Metalkanoner fra »Enhiørningen«; ogsaa han kalder Churchillfloden *The danish River* og mener, at *Munk* har overvintret i denne Flods Munding.[2]) I Midten af det 18de Aarhundrede foretoge Englænderne en Række Expeditioner gjennem Hudsonsbugten for at opdage Nordvestpassagen, og i Beretningerne findes af og til Hentydninger til *Munks* Overvintring i Churchillfloden. Saaledes siger *Kapt. Smith*, Føreren af »Kalifornia«, der kjendte den engelske Udgave af *La Peyrere's* Relation[3]) og var i Stand til at kritisere hans Fremstilling: »Kaptajn *Monk* overvintrede i Churchillfloden paa 59° n. Br., hvilket fremgaar ikke alene af den Kanon med Kong *Christians* Mærke, *C. 4.*, som fandtes her, men ogsaa af selve Relationen, der omtaler, at disse Folk forsynede sig med Ved; thi medens der paa 63° 20' N. Br., det Sted, hvortil man har villet henlægge deres Vinterkvarter, ikke findes Skov, var der paa den Tid fuldt op af Skov om-

---

[1]) Sir *John Richardson:* The Polar regions. Edinburgh 1861. S. 107.

[2]) S. 69. ... „The copper brought down by the Indians was not the produce of a mine but broken pieces of brass guns belonging to a Danish wreck, which they found upon some coast.“ App. I. S. 4. „Munk, who was sent by the King of Denmark in 1619, wintered in Churchill or Sealriver; but I rather think in Churchillriver, a brass gun being taken up there some years after Hudson and Button had discovered the Strait and Bay.“

[3]) Den findes i Churchill's Collection of Voyages.

kring Churchillfloden. Ved den første Bebyggelse omkring Churchillfloden fandtes ligeledes Hytter med Menneskeben i, hvilket ogsaa stemmer med Relationen, der fortæller, at *Monks* døde Folk maatte ligge ubegravede paa Grund af de efterlevendes afkræftede Tilstand. Kapt. *Monk* førte sit Skib i Havn den 7de September bag nogle Klipper i en Bugt ved Udløbet af en Flod, en Beskrivelse, der ogsaa viser hen til Churchill.«[1]) Ligeledes holdt Navnet *The danish River* sig jævnsides med Churchill til langt ind i Aarhundredet. I Jesuiterpateren *De Charlevoix'* Pragtværk: Histoire de la Nouvelle France 1744, benævnes Churchillfloden saaledes endnu *La Rivière Danoise* og *Rivière de Mouc*[2]), og *Dobbs*, der skrev samme Aar, har begge Navnene ved Siden af hinanden.[3]) — Ad historisk Vej vil det formodentlig vise sig umulig at komme denne Sag nærmere, thi at *Forster*[4]) og *Robert Bell*[5]) ligeledes sige, at Munk overvintrede i Churchillfloden, turde være en Gjentagelse af de ovennævnte Forfatteres

---

[1]) An account of a voyage by Hudson's Streights. Performed in the year 1746—47 in the Ship „California". By the Clerk of the „California". London. 1748. 2 vol. I. S. 105—6.

[2]) Se Kortet over Hudsonsbugten i første Bind. Her findes desuden umiddelbart Nord for Churchill indført: „*Port de Mouc ou Monc*". *Charlevoix* har saaledes henlagt Vinterhavnen til den nuværende Sealriver.

[3]) *Arthur Dobbs:* Account of Hudson's Bay. London. 1744. S. 8. The Danish or Churchill River, in Lat. 58° 56', a noble River, and a deep, bold Entrance; the Tide flows here from 10 to 14 Feet. Se og Side 18 og flere andre Steder.

[4]) *J. R. Forster:* Geschichte d. Entdeckungen im Norden. Frkft. an d. O. 1784. S. 538.

[5]) Proceedings of the roy. geogr. Society 1881. S. 585.

Udsagn; men saa meget fremgaar af det anførte, at fremragende engelske og franske Forfattere for et Hundrede Aar siden havde en rigtigere Mening om Vinterhavnens Beliggenhed, end langt yngre danske Forfattere som *Pingel* og *Tuxen*. Vi skulle dog endnu kaste et Blik paa *Jens Munks* egne topografiske Bemærkninger om Vinterhavnen og sammenligne dem med de tilstedeværende Forhold.

Churchillfloden er noget større end Rhinen. 9 engelske Mile fra sit Udløb i Hudsonsbugten udvider den sig over et 6 engelske Mile bredt Bækken af stenede Flader med meget lavt Vand undtagen ved høj Flod, men dette Bækken indsnævres atter i selve Udløbet ved to fremspringende, klippefulde Halvøer, *Cap Merry* i Øst og *Eskimeaux Point* i Vest, til en Brede af kun $^{1}/_{3}$ engelsk Mil. Derved danner Udløbet, hvad *Munk* kalder et Gab, og der findes i det hele en stærkt iøjnefaldende Lighed mellem *Robsons* Kort over Churchillfloden og *Munks* Billede af Vinterhavnen, som begge meddeles i denne Udgave af Navigatio Septentrionalis. *Munk* havde det Held at træffe paa den eneste virkelig gode Havn, som findes i Hudsonsbugten;[1]) store Skibe kunne gaa ind i Mundingen, og de fremspringende høje Næs beskytte dem for alle Vinde. Kun paa den østlige Side findes et blindt Skær, der dog med Lethed kan undgaas. Beskrivelsen i Navigatio Septentrionalis passer meget godt paa

---

[1]) Proceedings of the royal geogr. Society 1881. Ifølge *Robert Bells* Afhandling er Churchillmundingen udset til, ved en regelmæssig Dampskibsfart og en Jærnvejslinje til Winnepeg Søen, at danne det store Nordvestens Udførselshavn til Evropa.

de her beskrevne Forhold. Det hedder nemlig om Sejladsen ind i Havnen: »Naar hand fanger det syndre Land vdi sigte, da skal hand finde nogle lauge Klipper, huilcke skiude sig vd som en Aadde, oc der ere opsatte tuende Vardere, vil hand vdi Hauffnen, da skal hand holde Varderne vdi Styrebord, oc seigle saa Sudvest ind, men noget ind vdi Gabet, ligger et blind Sker wnder Vandet, ved den Øster side, saa at mand kand vel gaa det forbi, saa kand hand sætte paa 7. eller 8. Fauffne.« *Luke Fox*, der 1631, kun nogle faa Aar efter *Munk*, var inde i Churchillmundingen, beskriver den paa samme Maade og næsten med de samme Ord [1]), og *E. Chappel* [2]) siger: »Ved Indløbet (til Churchill) er der en Fare, kaldet Cap Mary's Klipper, men den kan lettelig undgaaes. Ved at sejle ind i Floden passere Skibene mellem to Landspidser.« Ligeledes vil man finde en mærkelig Overensstemmelse mellem *Munks* og *Chappels* Kursforskrifter fra Mansfield Øen til Churhill. Den første siger nemlig, at naar Loddet viser 30 Favne, skal der styres direkte imod Havnen, og den anden har følgende Oplysning [3]): »Man maa lægge Mærke til, at et Skib, der styrer imod Kap Churchill og har 40 Favne Vand, kan være sikker paa at være i Højde med Kappet.«

Det blinde Skær paa den østre Side, som *Munk* omtaler, ses paa det medfølgende Kort under Ordet Rhed, og i dettes Nærhed var det altsaa, at »Enhiørningen« og »Lamprenen« ankrede op fra den 7de til den 19de September.

---

1) *Richardson:* The Polar regions. S. 109.

2) *E. Chappel:* Narrative of a Voyage to Hudson's Bay. London 1817. S. 144.

3) Ibid. S. 173.

»Da løbe wi met Skibet oc Jagten op i Riweret, det lengste wi kunde komme (vel en Mill bedre op i fiorden). Da nødis ieg at lade korte Skibet 8. Kabeltoug lang ind imod det Wester Land offuer en flacke grund, som er hen ved 900 Fauffne offuer grunden, huor Skibet en stor Fare wdstod, fordi samme grund vaar fuld met Steene, oc Skibet kunde ikke vel sidde formedelst skarphed, oc driff Iisen fick offuerhaand, saa at Skibet bleff hengendis paa en Steen, oc bleff heel Lack.« Paa det hosføjede Kort vil det være muligt at følge Skibenes Bevægelse. Fra Cap Merry er der omtrent en Mil op ad Floden til et Punkt, der ligger lige ud for det gamle Fort paa *Robsons* Kort, og fra den egentlig sejlbare Flodseng vil der være en 900 Favne over det stenede Flak til den fremspringende Huk, der højst sandsynligt betegner Stedet for Munks sørgelige Overvintring. Dette stemmer desuden med Billedet af Vinterhavnen.

Omegnen af Churchillfloden er nu skovløs, og dette kunde synes at indeholde et Modbevis imod det ovenstaaende. Men Skovene ere først fuldstændig forsvundne i dette Aarhundrede, væsentlig paa Grund af en ufornuftig Hugst. Endnu 1816 fandt *Chappel* nogle ubetydelige Træer og Buske omkring Floden;[1]) paa *Robsons* Tid (1734—47) var der betydelig Skov paa Flodens østlige Bred[2]), og *Luke Fox*[3]) beskriver Landet omkring Churchill som »a green, pleasantly wooded coast.« *Munk* fortæller, at han i Begyndelsen af September fandt Multebær, Stikkelsbær,

---

[1]) *Chappel:* Narrative etc. S. 144.

[2]) *Robson:* An account etc.

[3]) *Richardson:* The Polar regions. S. 109.

Tyttebær og Kragebær, der vare meget vederkvægende for de syge, og det fortjener da ogsaa at anføres, hvad *Robson* siger, at der gror Stikkelsbær og sorte og røde Ribs nær Havet paa Steder, der synes næsten bare. »De, jeg har set,« tilføjer han, »voxe saa lavt, at Græsset skjuler dem.« [1]) — Paa Grundlag af denne Udvikling turde det anses for godtgjort, at *Vinterhavnen er Churchillflodens Munding.*

Munk overvintrede altsaa ikke paa nogen meget høj Bredegrad. Det nuværende Churchill Factory (det gamle Fort paa Kortet), ud for hvilket Overvintringsstedet maa søges, ligger paa 58° 44′ 12″ [2]) eller i Højde med det nordligste Skotland. Men ikke desmindre befandt han sig i et fuldstændig arktisk Klima. I den strængeste Vintertid fryser Kvægsølvet, Jordbunden er stadig frossen til en Dybde af 22—23 Fod (efter andre Beretninger dog kun til 10—12 Fod), og Sommervarmen formaar kun at trænge 3 à 4 Fod ned under Overfladen [3]). Træerne stivfryse lige indtil Marven, og Klipper, i hvis Spalter og Revner der kan opsamles Vand, søndersprænges af den stærke Kulde med Drøn som Kanonskud. Selv i vore Dage anses Churchillmundingen ikke for et passende Overvintringssted for evropæiske Skibsbesætninger, og det Provianteringsskib, der i Hudson's-Bay-Compagniets Dage aarlig løb derover, vendte endnu i September

---

[1]) *Robson:* S. 42.

[2]) Dr. *J. Rae:* Narrative of an Expedition to the arctic Sea. 1846—7. London 1850. S. 13.

[3]) Contributions to our Knowledge of the Metereologi of the arctic Regions I. London 1879. *Richardson:* The Polar regions. S. 259.

Maaned tilbage. I November lægger Floden til, og Isen trodser endog de store Foraarsoversvømmelser, der hæve sig 10—12 Fod over dagligt Vande, saa at først Junisolens Straaler formaa at bryde Ispanseret. [1]) Længe før Nyaar ligger Sneen i en Højde af 6 til 10 Fod for først at smelte bort i Slutningen af April, og i hele denne Mellemtid er det umuligt at færdes i Egnen uden paa Skier eller Snesko, I det hele er Vejrliget ved Hudsonsbugtkysten strængere end i Amerikas Indre paa tilsvarende Breder, hvor Jordbunden ikke er stadig frossen, og navnlig er det langt mere ubehageligt og ustadigt.

Den stærkeste Kulde indtræder med nordlige og vestlige Vinde. Paa de saakaldte „*poudre days*“ er Luften fyldt med tindrende, skarpe Sne- og Ispartikler; da forlader ingen sit Hjem, og at gaa bort fra kjendte Punkter er Døden, thi selv om Morgenen er lys og klar, indhylles alt inden Aften i en rasende Snestorm med en Temperatur af ÷ 30°. »Dette er Nordens Sirokko.« Men ikke desmindre ere de helt stille og klare Dage de koldeste. Det straalende Sollys og den friske Luft synes at indbyde til Friluftsliv, men desværre er et 15 Minutters Ophold i det fri det samme som 15 Minutters Kamp for Livet. »Et pludseligt Stik, og Næsen er frossen; snart gaa Kinderne samme Vej; man hæver Haanden for at bortgnide de uhyggelige hvide Pletter, men opnaar kun at lade Fingrene dele samme Skæbne. Gnid dem af alle Kræfter, sving Armene, løb saa stærkt, du kan, det er dog alt til ingen Nytte: de hvide

---

[1]) *H. M. Robinson:* The Great Fur-Land. London 1879. S. 82—83.

Pletter brede sig, indtil hele Ansigtet er overdraget med disse voxagtige Saar. Den udaandede Luft fryser, næsten før den har forladt Læberne, og falder til Jorden i Steden for at hæve sig. Det er koldt over alle Grænser! Sneen bliver kornet som Sand, Kulden berøver den dens Sammenhængskraft, og det er ligesaa vanskeligt at slæbe en Slæde igjennem den som igjennem en Dynge Sand.«[1])

Et saadant Klima er naturligvis ødelæggende for en evropæisk Skibsbesætning, der ikke er overdreven godt udrustet med Pelsværk og antiskorbuttiske Midler, eller tilstrækkelig nøje kjendt med de Forsigtighedsregler, som det arktiske Rejseliv kræver. *Hudson's*, *Button's* og *James'* Mandskab, der overvintrede i Hudsonsbugten Syd for Churchillfloden, led meget baade af Kulde og Sygelighed, om end Skørbugen ikke tog saa sørgelig Overhaand som paa »Enhiørningen«. 1741—42 overvintrede Captajn *Ch. Midleton* med Skibet »The Furnace« i Churchillflodens Munding, men uagtet hans Folk boede bag to Fod tykke Stenmure, havde fire Ildsteder i hvert Værelse og tilstoppede Røgpiberne, naar Ilden var gaaet ud, ja! uagtet Vinduerne tilstængedes med tætte Træskodder 18 Timer i Døgnet, og der 3 à 4 Gange daglig hængtes hvidglødende Kanonkugler op foran dem, og skjønt Expeditionen var rigelig forsynet med Pelsværk og friske Levnedsmidler og levede, omgivet af en bosiddende Befolkning, led Mandskabet dog i høj Grad af Kulde og Skørbug. 4—5

[1]) The Great Fur-Land. S. 300 ff. *H. Ellis:* A Voyage to Hudson's Bay. 1746—7. *Rae's* laveste Temperatur i Fort York var — $33^1/_2$ ° R. d. 10. Febr. 1847. Se: Arctic Regions etc.

Timer efter at Ilden var gaaet ud, overdroges Væggene og Sengestederne med tommetyk Is, der maatte hugges bort om Morgenen, Flasker, Kar eller Kander, ja! selv Kobberpotter med Øl eller Vand sondersplittedes i Nattens Løb af Kulden, og i Kaptajnens eget Værelse, hvor et flammende Baal holdtes vedlige den største Del af Døgnet, kunde Øl, Blæk og Vin ikke beskyttes imod Frosten. »Naar det blæste af Nordvest, kom de af mine Folk, der færdedes ude, trods deres varme Pelsklædninger stadig tilbage med frygtelige Frostsaar, især paa Armene, Hænderne eller i Ansigtet. De maatte under Lægebehandling, men det efterfølgende Sygeleje fremmede Skørbug i en beklagelig Grad. Mange ere døde af denne Svaghed, og faa ere slupne fri for den. Jeg har anvendt alle de Midler, som dette Land tilbyder om Vinteren, saasom fersk Fisk, Ryper osv., og Lægerne have gjort deres yderste Flid, men alt forgjæves; thi jeg indser, at intet uden Legemsøvelser og Ophold i det fri kan standse Sygdommen.« [1])

Det var den ovenomtalte stille Frost med klart Solskin, der især gjorde det af med *Jens Munk* og hans Mandskab. Den indtraadte den 1ste Januar 1620 med nordvest Vind og varede omtrent 14 Dage ind i Maaneden. Expeditionen var i enhver Henseende slet forberedt til at tage imod en saadan Kulde, og Besætningen maatte derfor forblive i Kahytterne. Ingen af Mandskabet havde tidligere været med til arktiske Overvintringer; de kjendte næppe tilstrækkelig Nødvendigheden af Bevægelse og

[1]) *W. Coats:* The Geography of Hudson's Strait. London 1752. App. S. 129.

frisk Luft, den høje Sne og skarpe Kulde standsede Jagtudflugterne, de fik selvfølgelig heller ikke længere frisk Kjød, men vare udelukkende henviste til den salte og ensformige Skibskost, og saaledes vare alle Betingelser for Skørbug til Stede blandt den ørkesløse og indestængte Skibsbesætning. Expeditionens Sundhedstilstand synes ingensinde at have været rigtig god; i Efteraaret 1619 indtraf flere mistænkelige Dødsfald, men efter den 8. Januar tog Sygdommen saaledes til, at Munk den 21de s. M. havde 13 syge og kunde karakterisere den som Skørbug. Han har haft noget Kjendskab til denne Sygdoms Natur og til de Midler, hvorved den kan modvirkes, men de Forhold, hvorunder han levede, hindrede ham i at forskaffe sig disse Midler. Senere skulle vi se, at han ved det tilsigtede Togt 1621 allerførst forlangte: »Gode Medikamenter og i Sønderlighed for Skørbug, røget Kjød i Steden for salt Kjød, Forskindsklæder og Skier at gaa paa i Sneen.» I disse Fordringer ligger skjult hans Kritik af Udrustningen 1619, og havde han været forsynet med tilstrækkelig gode Pelsklæder og Skier, vilde hans Folk sikkerlig ogsaa kunne have optaget Kampen med Vejrliget og Skørbugen paa heldigere Vilkaar, og Resultatet turde være blevet et andet.[1])

Men saaledes som *Munk* var stillet i Vinterhavnen, maatte hans Mandskab næsten uundgaaelig blive et Bytte for Skørbug, og de faa Midler, han i sin Fortvivlelse greb til for at standse den, og navnlig de store Brændevinsrationer, som han uddelte,

---

[1]) *H. M. Robinson* siger udtrykkelig, at i Vintertiden er det umuligt at færdes omkring Churchillfloden uden Snesko. The Great Fur-Land. S. 83.

gjorde kun ondt værre. Da Foraarets noget mildere Vejrlig indtraadte, og Sneen tildels gik af Jorden, var Besætningen allerede saa medtagen af Elendighed, Sygdom og Død, at den slet ikke kunde tænke paa at benytte de nye Chancer. I det Manuskript af Navigatio Septentrionalis, der opbevares paa Universitets-Bibliotheket, har *Munk* ud for hver Dag opskrevet Antallet paa de døde. Det er en meget sørgelig Liste. Den 25de Februar 22 Lig, d. 1ste Marts 24 Lig, d. 1ste April 34 døde, d. 10de April 41 døde, d. 28de April 50 døde, d. 19de Maj 57 døde, d. 4de Juni 61 døde. Den 14de April (Langfredag) kunde kun fem af Mandskabet sidde over Ende og høre Prækenen, og i Førstningen af Maj kom ingen af Køjerne uden *Munk* selv og Underkokken, medens Trækfuglene i tusendvis flokkedes omkring Skibet. Til den almindelige Dødskval og Modløshed kom endnu den store Skuffelse, at Foraar og Sommer ikke indfandt sig til de evropæiske Tider, og at Isen vedvarende holdt Skibet fanget helt ind i Juni Maaned.

»Tilstanden om Bord paa Skibet maa have været skrækkelig, og man kan let forstaa, hvilken Følelse der maatte røre sig i en Skibschefs Bryst, som saaledes Dag for Dag saa sit Mandskabs Kræfter tage af og den ene efter den anden bukke under,« — deriblandt hans Officerer, hans kjæreste og dygtigste Baadsmænd, en Brodersøn og begge Bardskærerne — uden Raad og Lindring og uden Udsigt til Frelse for de overlevende. *Munk* kæmpede dog til det sidste og omskabtes fra Chef til Sygeplejer, men holdtes formodentlig oppe netop ved denne stadige og anstrængte Virksomhed. Hans Bog er ikke fuld af Klager. Men

medens hans stoiske Udholdenhed sammen med den doende Besætning, som han, selv dødssyg, ofrede sine sidste Kræfter, staar som et smukt Vidnesbyrd om et mandigt og ædelt Sind, maa hans Sejlads med »Lamprenen« fra Hudsonsbugten til Norge med kun 2 Mands Besætning, der lige vare slupne ud af Dødens Favntag, aftvinge os Beundring, og da Jagten den $\frac{\text{21. Septbr.}}{\text{1. Oktbr.}}$ 1620 efter 3 Maaneders Sejlads «for en fliffuendis storm oc wbekiendt« strøg indenskærs i Omegnen af Bergen, havde han udført en Sømandsdaad, der vel fortjener at mindes, og havde Ret til at se tilbage, i det mindste paa denne Del af Rejsen, med berettiget Selvfølelse.

IV.

Munks paatænkte Expedition til Nova Dania 1621.

Jens Munk kom til Kjøbenhavn i December Maaned 1620, [1] og der foreligger intet som helst om, at han ikke blev modtagen

---

[1]) Han blev opholdt i Bergen. Det fremgaar nemlig af en Skrivelse fra *Christian d. Fjerde* til *Knut Gyllenstjerne* paa Bergenhus, dat. d. 30. Novbr. 1620, at en af *Munks* Folk maa have gjort sig skyldig i Drab kort efter sin Hjemkomst med „Lamprenen" og derefter være undvegen. *Gyllenstjerne* anholdt da *Jens Munk*, hvorover Kongen er vred. „Saadant kommer os fast sælsomt fore, at du en voris bestilte Capitain og Skib saaledes haver ladet opholde. . . . Og bede vi dig og ville, at du forbete *Jens Munk*, med hvis Folk han med sig under Norge medbragt haver, strax herneder lader sig begive." Norske Rigsregistranter. IV. S. 118.

vel af Kong *Christian den Fjerde*, eller at der senere skulde være opstaaet Uoverensstemmelser mellem dem i Anledning af den ulykkelige Rejse. Imidlertid udkom der 1647 en fransk Bog, som kaldes Relation du Groenland. Denne Bog er skreven af *J. de la Peyrere*, som ledsagede den franske Ambassadør *De la Thuillerie* til Danmark, der her 1645 optraadte som Mægler ved Fredsforhandlingerne mellem Danmark og Sverrig. I Kjøbenhavn gjorde *Peyrere* sig bekjendt med den nordiske Literatur om Island og Grønland, og, skjønt han ikke forstod det danske Sprog, lykkedes det ham dog ved Hjælp af danske Venner at oversætte og sammenarbejde en Del Efterretninger om tidligere Rejser til Grønland, baade af Islændere og Danske, og han afslutter sit Værk med et Uddrag af *Munks* Navigatio Septentrionalis. Ved Slutningen af dette Uddrag tilføjer han: »Dette syntes at skulle være Slutstenen paa Kaptajnens Ulykker, men hans Skæbne er mærkelig og fortjener at blive kjendt. Han levede nogle Aar i Danmark, men efter at han længe havde tænkt over de Fejl, han havde begaaet paa sin Rejse af Ukjendskab til Stederne og Tingene, og over Muligheden af at finde den Gjennemgang til Levanten, som han søgte, fik han atter Lyst til at gjentage samme Rejse. Og da han ikke havde Midler til at foretage den alene, bevægede han fremragende danske Adelsmænd og Borgere til at træde sammen i et Selskab og at udruste to Skibe til denne lange Rejse under Kaptajnens Kommando. Han havde taget Forholdsregler imod alle de Ubehageligheder og alle de Mangler, som han var bleven opmærksom paa under den tidligere Rejse, og han var paa Nip-

pet til at afsejle for anden Gang, da den danske Konge paa selve Dagen for Afrejsen kaldte ham til sig og efter forskjellige Samtaler bebrejdede ham, at han ved sin Malkonduite havde tilsat det Skib, som han havde givet ham. Herpaa svarede Kaptajnen noget studs, hvorfor Kongen blev vred og tillod sig at støde ham for Brystet med sin Stok. Kaptajnen, der blev forbitret over denne Fornærmelse, gik hjem, lagde sig til Sengs og døde 10 Dage efter af Sult og Græmmelse.« [1]) Denne Historie blev troet af *Peyrere's* samtidige og gjentages blandt andet i et hollandsk anonymt Flyveskrift, hvor Optrinnet endogsaa er afbildet i et forøvrigt højst maadeligt Træsnit. *Holberg* optog Fortællingen i sin Danmarks Historie, og senere vil man næppe undgaa i noget populært Værk over Christian den Fjerdes Historie at finde en mere eller mindre udsmykket Beretning om det samme, med den sindrige Tilføjelse, »at intet kunde mere trives, som Kong *Christian* i sin Vrede havde rørt ved.«

Mere kritiske Forfattere, som *Schlegel* og *Nyerup*, have dog ikke tillagt den nogen Betydning, og alene det, at Togtet efter *Peyrere's* Fremstilling først skulde have været paatænkt flere Aar efter *Jens Munks* Hjemkomst, er nok til at vække Tvivlen; thi nogle faa Aar efter indvikledes Landet i Trediveaarskrigen, og denne gav Kongen og Landets Rigmænd andet at tænke paa end at sende Expeditioner til Nordvestpassagens Opdagelse. Men i hvert Fald kan det paavises, at den tilsigtede Expedition

---

[1]) *La Peyrere:* Relation du Groenland. A Paris. 1647. S. 269.

[2]) Drie Voyagien gedaen na Groenlandt. Amsterdam. Uden Aarstal.

og *Jens Munk's* Død ikke staa i nogen som helst Forbindelse med hinanden, thi vi kunne forfølge hans Livshistorie Skridt for Skridt ligefra 1621 og til hans Dødsdag, og vi kjende de Omstændigheder, der gik umiddelbart forud for hans Død.

Den 5te November 1621 sendtes *Munk* til Holland for at hverve Folk til Ostindien, og havde han med sig Kgl. Majestæts Pardons- og Benaadningsbrev for alle dem, der af Hans Majestæts Tjeneste vare undvigte, saa at de, som ikke havde begaaet Blodskam eller Manddrab, sikkert og frit kunde komme i Landet igjen, uden derfor at tiltales.[1] 1622 gik han først til Norge for at udtage Baadsfolk til Flaaden, og da han kom hjem derfra ved Paasketider, sendtes han med Skibet »Neldebladet« at konvojere det indiske Skib »Waterhunden« forbi de kanariske Øer,[2] og senere paa Sommeren maatte han gaa med Kongen til Herredagen i Bergen. Den 19de April 1623 udkommanderedes han med 4 Skibe til Vester- og Nordsøen[3] for at tage Vare paa Russerne, der havde taget Gods fra det danske Kompagni, bestemt til Petschora, og opkrævet Told paa dansk Søterritorium. Den 3dje Februar 1624 var *Munk* i Pommern, Meklenburg o. a. St. for at hente Tømmermænd til Flaaden,[4] og den 21de April s.

---

[1]) Sjællandske Register. 1620—24. S. 181.

[2]) Hans latinske Pas findes i Gehejmearkivet.

[3]) Sjællandske Register 1620—24. S. 351. Hans Journal over denne Rejse findes i Universitets-Bibliothekets Manuskripts. Additament. Nr. 184. Journalen, der har til Overskrift: *Fortegnelse paa huis sig paa denne foretagne Rejse tildragen*, er skreven sammen med Manuskriptet til Navigatio Sept., som han altsaa harført med sig 1623.

[4]) Sjællandske Register 1620—24. S. 451.

A. sendtes han til Nordlandene for at bemestre sig Fribyttere.[1]) Ved Trediveaarskrigens Udbrud afgik han som Admiral over 6 Skibe til Weserstrømmen, hvor han opholdt sig fra September 1625 til langt ind i 26,[2]) og endelig udkommanderedes han det følgende Aar, den 12te April 1627, til samme Flod som *Henrik Vinds* Underadmiral.[3]) Vi staa saaledes ved *Jens Munks* Dødsaar, det afgjørende 1628. I og for sig er det ligefrem umuligt, at nogen herhjemme, allermindst en af Kongens højtbetroede Sømænd, skulde tænke paa at gaa paa Opdagelsesrejser i Hudsons Bugten, medens *Wallenstein* stedte Landet i den største Vaande. Men til Overflod kunne vi ogsaa følge ham i dette Aar og se, hvad han har foretaget sig lige til nogle faa Dage før sin Død. Den 18de Marts var han paa Flaaden under Lolland sammen med Kongen;[4]) den 28de Marts har han ombord paa »Hummeren» i Kattegat modtaget en »Ordonantz« med Kongens egen Haand,[5]) og endelig siger *Slange*: Dette Aars Historie maa nu sluttes med dend brafve og velbekiendte Søeerfarne Capitain *Jens Muncks* dødelige Afgang, som skiede den 3. Juni faa Dage efter at hand hafde viist sin Tapperhed udi Floden (foran Stralsund), som under *Pros Mund* blev anført.«[6]) Det bliver saaledes sandsynligt, at han er død ombord

---

[1]) Ibid. S. 483.

[2]) Sjællandske Register 1625—31. S. 82.

[3]) Sjællandske Register 1625—31. S. 188.

[4]) *Prof. Nyerup*: *Jens Munk.* Riises Arkiv. 1821. S. 30.

[5]) Ibid. S. 294.

[6]) *Slange:* Christian IV's Historie. III. S. 643.

paa Flaaden i Ostersøen, og *Peyrère's* Fortælling om den af *Christian den Fjerde* udviste Brutalitet og dennes Følger kan derfor kun karakteriseres som rent Opspind.

Men med Hensyn til Hovedsagen i *Peyrere's* Fremstilling, den tilsigtede nye Expedition til Hudsonsbugten, turde det derimod stille sig noget anderledes. *Pingel* har ganske vist Ret, naar han siger, at iblandt de mange Bevillinger, Privilegier og Søpasser, der i denne Konges Regeringstid ere blevne udstedte i Anledning af private Expeditioner til hine nordlige Egne, findes ikke noget, der falder sammen med *Munks* Dødsaar eller engang med de nærmest forangaaende Aar, og han kunde derved mene at have havt Hjemmel for ogsaa at betegne denne Del af *Peyrere's* Fortælling som en ren Fabel eller et grundløst Sagn af en samtidig, men upaalidelig Forfatter [1]). — Ikke des mindre har *Peyrere* i Hovedsagen Ret og *Pingel* Uret. *Jens Munk har ikke alene forberedt, men endogsaa staaet paa Nippet til at afgaa med en ny Expedition til Nordvestpassagen.*

I en Pakke i Gehejmearkivet om den grønlandske Handel [2]) findes paa 3 hele Ark og nogle mindre Papirsstumper en Del Oplysninger om det tilsigtede Foretagende, hvorved Rigtigheden af *Peyrere's* Fortælling stilles uden for al Tvivl. — Det ene af disse Helark har til Udskrift: »Folkis Besoldning paa Fretum Davids« og til Overskrift: »*Forbedering Paa Kong: Majst: Naadigste behauff paa dij Skibsfolkis Besoldning, Som y Ner-*

---

[1]) *C. Pingel:* Rejser til Grønland. S. 87.

[2]) Grønlands Handel vedkommende. Nr. 126.

uerrende Aar Anno 1621 Skall Segle med Capitain Jenns Munk paa den Noruest Passage. Endvidere findes en Fortegnelse paa de kjøbenhavnske Handlende, hos hvilke Provianten skal indkjøbes, samt en egenhændig Skrivelse fra *Jens Munk*, uden Underskrift og Datum, stilet til Kongens eller Rigens Kansler, og med Paategning: »*Jens Munks* Necessaries«. Denne Skrivelse meddeles her:

»*Fortegnelse Paa Alt huad Som Jeg nu Vdi en Hast kand Vptænkes och högligste for Nøden til dene Reyse kand vere tienlig.*

1. Gode Medikuser och i Synderlighed for Skørbug.
2. Item god figtuallie och i Plaszen for salt Kiød Røget.
3. Item got øll for folckene och Noget Vin och Brendevin.
4. I Landet for Folckene Mell och Malt och Noget figtuallie och gryn och Erter.
5. Item alle Slagsis frødt och Sedt.
6. Item forskindes Kleder til Folcken: hoszer, skou och støffler, haarskou, decker, bolfanger.[1])

7) Item Skier at gaa Paa i Sneen.
8) Item Nogele handtuerkisfolk, Kleinsmed, Skomager, Skreder, Murmester, Bøker, temmermand.
9) Brygge Kar, Kieller, handquerne og Nogelle smaa quern stene.
10) Syrmand icke forglemmes.

---

[1]) Overkjortel, Busseronne.

11) En Ertz kiender och en som kand Ridse.

12) En stor Slup och tre Norske Jøller.

Daag her Er Meget Som till Saadan en Reise for Noden Vdkreffuer, som icke vdi en Ill Kand Komes vdi houe, beder Jeg derfor, at Jeg Maatte faa att Viede En huer Vdi Ser Dell, som skulle forskaffe alt huad til saadan Reise fornøden giøres, at ieg dennem Kunde tiltalle, och af dennem fordre kunde, paa det ieg icke skulle besuere her Cansler for meget, och Att Alting vdi timelig tid Kunde Vere ferdig.

Item. Er Endeligen for Nøden: Att det folck Som der Vdi Landen skall Bliffue, att det Er Saadan folck den største part, som kand iage och fiske och i Skouuen wed Att Omgaaesz Med Diur Att fange, Paa det hansz Majestet i Naagen Maader kand kome till vmkosters Behielpning, thi det lader sig ansee att verre det beste Nering, Tid for Driiff och hansz Majestets Landtog vforkrænket i alle maader; och Endeligen edt west hoffuer øffr denem, paa det Justitia och all Aardering des Beedre kand haffue Sin frembgange. Maa Endeligen were! —

Jeg for Min Person: Er Vnderdanig och Erbødig Konig. Mayetz Min Naadig herr Med Lieff och Blod aat Lade Meg bruge huor och Naar meg til Sigendes Vorder, forhobendes, jeg fattige Mand, Min hustru och Børn [1]) Maa forsørges och haffue

---

[1] *Jens Munk* var to Gange gift. Hans første Hustru var *Kathrine Adriansdatter*, med hvem han havde Sønnen Erik Munk, født d. $^{15}/_{11}$ 1616 og død 1673 som Brygger og Interessent i det islandske Kompagni i Kjøbenhavn.

det wie kan Leffue aff, och i Lige Maader beder Jeg her Chanseller wille lade befalle *Fetter Fai*[1]) heller en Dogter, som wille haffue Nogen Indsent med meg, att ieg Kunde Kome till min Reth helbrede vdi gien. Gud will Eders Strenghedt det igien Beløne.«

Det maa herved anses for historisk godtgjort, at *Jens Munk* i Foraaret 1621, umiddelbart efter sin Hjemkomst og paa Kongens Ordre, har været i Færd med at forberede en ny Expedition til de samme Egne. Fra Kongens Side kunde der være noget, som talte for hurtigst muligt at afsende en saadan, thi et af Flaadens Skibe laa i Vinterhavnen i *Nova Dania* med en Del Kanoner og anden Udrustning, og paa Grund af de af *Munk* foretagne Sikringsforanstaltninger vilde det forhaabentlig endnu i Sommeren 1621 kunne findes i god Behold. At »Enhiørningens« Skæbne i de følgende Aar vedvarende har staaet paa Dagsordenen herhjemme, ses blandt andet ogsaa af et Brev mellem *Munks* Papirer, hvori en hollandsk Styrmand 1625 er fremkommen med Tilbud om, »at han wil fly Kong. Maitz. di Støcker igien, som *Jens Munk* lod bliffue epter *In America*«.

Tilmed havde Expeditionen 1619 ikke naaet sit Maal, og de Grunde, der havde bevæget Kongen til at afsende den, vare altsaa endnu til Stede. Desuden er det højst sandsynligt, at *Munk* vedvarende troede paa Muligheden af at finde Nordvest-

---

Anden Gang giftede han sig med *Margrethe Tagisdatter*. Dette Ægteskab var barnløst, og Enken giftede sig senere med Borgmester Christoffer Hansen i Kjøbenhavn. Se en Pakke i Gehejmearkivet, mærket M. specialia.

[1]) Formodentlig *Peter Paynck*, en daværende kjøbenhavnsk Apotheker og Hofchemicus. Se: Bricka og Fredericia: Chr. 4's Breve. S. 94.

passagen, ligesom meget fremragende Geografer og Sømænd i England, selv efter *Baffins* nedslaaende Erklæring, fastholdt denne Tro. Og endelig havde han opdaget et nyt Land og taget det i Besiddelse i den danske Konges Navn, men dette vilde forblive en ørkesløs Formalitet, hvis der ikke fulgte nye Expeditioner efter og blev gjort Nybyggerforsøg. *Munks Nova Dania* var ikke, saaledes som det nylig gjenfundne Grønland, en gold og trøsteslos Ørken, men et vidtstrakt og i visse Henseender rigt Skovland, hvor det vrimlede med kostbare Pelsdyr. Paa enkelte Steder mente han at have fundet brugbare Ertser, hvad vor Tids Kjendskab for øvrigt bekræfter[1]). Landets Beliggenhed og stærke Sommervarme lod ham haabe, at Kornavl var mulig i de sydlige Dele[1]), og Flodernes og Havets overvældende Fiskerigdom maatte kunne afgive et fortrinligt Støttepunkt for en begyndende Koloni. Det har da været Kongens Plan at anlægge en saadan, formodentlig en Pelsværksstation, omtrent svarende til de Faktorier, som Hudsonsbugt-Compagniet oprettede 50 Aar senere. Dette fremgaar allerede af det ovenanførte. *Munk* ønsker sig forsynet med Bygningshaandværkere, med Smede, Skræddere og Skomagere; de Folk, der skulle forblive i Landet, skulle være jagt- og fiskerikyndige Mænd og væsentlig henvises til Landets egne Frembringelser som den sundeste Næring; de skulle forsynes med alle Slags Frø- og Sædarter, og endelig skal der indsættes en Forstander eller Bestyrer for at holde Justits og

---

[1]) Se Robert Bells Afhandling i Proceedings of roy. geogr. Society. 1881.

Orden i Nybygden og repræsentere Kongen. Men hertil kommer, at i en anden Fortegnelse over, hvad *Jens Munk* skal have med sig, og som øjensynlig er Kancelliets Redaktion af hans oven anførte Skrivelse, nævnes ogsaa »Skindere og Bundtmagere« blandt de Haandværksfolk, som »skulle efftertøve der paa Landet». — Der er dog næppe nogen Grund til at antage, at *Munks* nye Togt kun havde dette Formaal alene og ikke ogsaa skulde forfølge Nordvestpassagens Opdagelse. I hvert Fald findes blandt de her omhandlede Papirer ogsaa en Relation om Sejladsen forbi Grønland til Anianstrædet, der skulde føre til China og Japan. Denne siges at være af den bekjendte Styrmand *Hall*, som var med paa *Lindenows* Togt til Grønland, og heri turde ligge en Antydning af Rejsens Endemaal. — Det fremgaar endvidere af de oftnævnte Manuskripter, at Expeditionens Forberedelse har været betydelig fremmet, før Standsningen indtraadte. Mandskabets Lønninger vare fastsatte med Paategning om, at de første Gang skulde hæves i Sundet. De handlende, hos hvilke Provianten, Vinene, Medikamenterne osv. skulde indkjøbes, vare allerede betegnede fra Cancelliets Side, ja! om en af dem hedder det endog: Housz hannem er bestillt, huis til samme Reise fornøden giøres.«

Peyrere kan derfor muligvis have Ret i sin Paastand, at Munk stod lige paa Nippet til at sejle igjen.

Men hvad standsede da dette Foretagende? Til dette Spørgsmaals Besvarelse indeholde de her benyttede Kilder intet, og da det tilsigtede Togt, saa vidt mig bekjendt, ellers ingensteds omtales i vore hjemlige Kildeskrifter, vil det vel foreløbig

være umuligt at have nogen grundet Mening derom. Det er maaske dog ret sandsynligt, at *Peyrère's* Meddelelser, trods alle Overdrivelser og Fordrejelser, ogsaa paa dette Punkt indeholde nogle Gran Sandhed og et Fingerpeg imod det rigtige. *Munks* svækkede Helbred kan have forhindret ham i at udføre Togtet.

Det kan saaledes ikke negtes, at Kongens Forlangende til *Munk* grænser vel nær op til det ublu. Han var lige sluppen hjem fra sin ulykkelige Rejse; Maaned efter Maaned havde han levet, omgivet af Ligstank, Jammer og Elendighed, og som ved et Under var han selv sluppen ud af Dødens Gab, men næppe har han sat Foden i Land indenfor Kjøbenhavns Vold, før Kongen sætter ham i Lag med at udruste en ny Expedition, hvormed han skal afgaa endnu i Foraarstiden 1621. Selv for en saa stor »Aventurier« som *Jens Munk*, maa dette have været for meget. Det ses tydeligt, at han kun med tilkæmpet Resignation har taget imod Hvervet, og i sin Skrivelse til Kansleren lader han indflyde Bemærkninger om sin Sundhedstilstand, der ikke kunne misforstaas. — Det er jo desuden muligt, at han er bleven angreben af en alvorlig Sygdom, og at dette har standset Foretagendet, der vel næppe kunde overdrages til andre, og dette synes at faa en Art Bekræftelse derved, at han først d. 5te November 1621 modtager et offentlig Hverv af Kongen. — Derimod er der, som allerede paavist, ingensomhelst Grund til at antage, at der er indtraadt et Brud mellem Kongen og *Munk*. Relationens Indledningsord ere affattede i Udtryk, der vise, at Forfatteren har været sikker paa Kongens Yndest. I det følgende Aar vedblev han at staa i *Christian den Fjerdes* Tjeneste

paa de samme Vilkaar som tidligere, nemlig 100 Rdl. og to Hofklædninger aarlig [1]), og Aaret efter kom han tilligemed to Kaptajner af Adelen paa dobbelt Lønning [2]). Han har altsaa bevaret sin Konges Tillid og Yndest lige til sin Død. —

Som geografisk Forsker havde *Munk* kun ringe Lykke, og Nutidens Kartografi har udslettet ethvert Minde om hans Togt. Ikke des mindre hører han med til Nordvestpassagens Pionerer, og hans Togt kan taale Sammenligning med *Hudsons* og *Buttons* Expeditioner, der, væsentlig fordi de udgik fra en stor Nation, ere blevne verdensberømte. I Efteraaret 1619 havde han naaet et fremskudt og fortrinligt Udgangspunkt for videre Forskning i aldeles ukjendte Egne, og havde den ubarmhjærtige Sygdom ikke standset ham, vilde han i Forsommeren 1620 kunne have besejlet Vestsiden af Hudsonsbugten.

Det er bleven bebrejdet ham, at han gav Hudsonsbugt-Egnene nye Navne, og enkelte af hans Navneændringer, som *Fretum Regis* og *Fretum Christian*, henholdsvis for Davis- og Hudsonsstrædet, kunne ikke billiges; men hvad de øvrige angaar, synes det os, at *Schlegel* har truffet det rette, naar han siger: »De Navne, som hine engelske Søfarere tillagde forskjellige Havdele i Nordamerika, have nu vundet Hævd og findes i alle nyere Kort, men da *Jens Munk* kom til disse nylig opdagede Egne,

---

1) Klædekammerregnskabet. Kongerigets Arkiv. 1621—24.

2) Sjællandske Register. 1625—31. S. 14.

vare deres Benævnelser kun lidet eller slet ikke kjendte og antagne, hvorfor han i Lighed med andre Opdagere gav dem ny Navne»[1]) Det klinger underlig i vore Ører, naar *Munk* kalder Hudsonsbugten *Mare Christian* og *Mare Novum*, men det maa erindres, at Navnet Hudsonsbugten slet ikke fandtes den Gang. *Hudson* selv kaldte Havet *Mare Magnvm*, og forøvrigt gjorde han sig skyldig i samme Fejl som *Munk*, thi mange Aar før hans Togt vare baade Strædet og Bugten blevne opdagede af det sydvestlige Evropas Søfarere, og disse havde tillagt dem ganske andre Navne. 1498 fik Hudsonstrædet Navnet *Rio Nevado* af *Sebastian Cabot*, og Portugiserne havde under deres Opdagelsesrejser 1558—70 givet Hudsonsbugten Navnet *Baja dos Medaos*. — Det 17de og tildels ogsaa det 18de Aarhundredes Kartografer vare dog ret fortrolige med *Munks* Rejse, og hans Navne findes endnu hos mange af den Tids Geografer; *Sanson*, *Jaillot*, *Dankert*, *Schenck*, *F.* og *A. F. de Witt* og *Homann* saavelsom *Hasius* og *Lowitz* kalde den nordlige Del af Amerika mellem Baffins- og Hudsonsbugten Nova Dania, for ikke at tale om, at *Johan Meier* endogsaa har et *Nova Norvegia*, *Finmarkia* og *Lappia*[2]); men ogsaa Navne som *Mare Christian* findes indtil 1700, om ikke senere, ja! endnu i 1791 kan man træffe paa Navnet Ny-Danmark for den mellemste Del af Hudsonsbugtens Vestkyst[3]).

---

[1]) *Schlegels* Udgave af Slange. III. 126.

[2]) *J. Meieri:* Karten über den nördl. Ocean. Gl. Kgl. Samlinger Nr. 709—10. Folio.

[3]) *Ed. Umfreville:* Hudson's bay. Deutsch bei Zimmermann. 1791. S. XVIII.

Da Navigatio Septentrionalis som Helhed aldrig er bleven oversat paa fremmede Sprog, have de her nævnte Forfattere hovedsagelig hentet deres Kjendskab til *Jens Munks* Togt fra *Peyrere's* Relation du Groenland, der igjennem flere Udgaver vandt betydelig Udbredelse og tilmed, i Førstningen af det 18de Aarhundrede, oversattes paa engelsk og indlemmedes i Churchill's Collection of voyages, ligesom der ogsaa haves et hollandsk og et tysk [1]) Uddrag af samme.

Den foreliggende Udgave af Navigatio Septentrionalis er et ordret Optryk af Originaludgaven fra 1624. Som allerede omtalt, er *Munks* eget Manuskript endnu tilstede og opbevares paa Universitets-Bibliotheket [2]). Det har følgende Titel: »Beskriffuelse Om *Jensz Munckes* Reyse, Som hand Anno 1619 begynte Den 9. Mai Paa den Norduest Pasasie, Kiena att Vpsøge, och huad Sig paa Same Reyse haffr tildraget.« Det giver dog ikke hidtil ukjendte Bidrag til Expeditionens Historie og gaar kun til den 16de Juli 1620, da »Lamprenen« sejlede bort fra Vinterhavnen; det indeholder heller ikke Dedikationen til Kong *Christian den Fjerde*, og flere af de geografiske Navne i Hudsonsbugt-Egnene staa in blanco, men forøvrigt er det i meget nøje Overensstemmelse med den trykte Fremstilling. — En ny Udgave af *Munks* Bog udkom 1723 i lille Oktav. Det er et temmelig daarligt Optryk. Sproget er ændret efter Datidens

---

[1]) *Chr. Le Blon:* Beschreibung einer Höchst mühseligen und ganz gefährlichen Reyse, durch den Seeverstandigen Capitain, Herrn Johann Munchen. 1650.

[2]) Manuskriptsamlingen. Additam. Nr. 184. Kvart.

Brug, der findes mange meningsforstyrrende Trykfejl, og det særdeles vejledende Billede af Vinterhavnen er udeladt. Derimod har den anonyme Udgiver forsynet Bogen med en Levnedsskildring af Munk, der i det hele er ret paalidelig og ikke uden Værd. Han har havt Adgang til Optegnelser og Journaler, som nu synes tabte, og har, navnlig om *Munks* Ungdomsliv, meddelt Oplysninger, som i vor Tid næppe ellers vilde kunne skaffes til Veje. —



Jens Munks Relation.

NAVIGATIO, SEPTENTRIONALIS.

Det er:

RELATION

Eller Beſcriffuelſe om Seiglads oc Reyſe

paa denne Nordveſtiſke Passagie, ſom nu kaldis

NOVA DANIA: Igiennem Fretum Christian

at Opſøge/

Huilcken Reyſe/

Voris Allernaadigſte Herre Konning Christian den Fierde vdi det Aar 1619. Naadigſt Berammit

Oc til des Experientz afferdiget haffuer hans Majeſt: Skibs Captein/ Jens Munck oc hans methaffuendis Folck/ ſom offuer alt vare 64. Perſoner/ met tuende hans Majeſt: Skibe/

Enhiørningen oc Jagten **Lamprenen**:

Samme

Seiglads effter metgiffuen Naadigſt Instructtion,

vdi Underdanigſt gehorſomhed/ ſaa meget mueligt være funde/ er Tenteret, Men Capteinen effter høy Perickel vdſtanden met Jagten/ er icke vden ſelfftredie Igien til Norge hiemkommen/

Met Bemelding om alle *Circumstantier, Curs,* Kaaſe oc Tilfald det Farevand oc den Reyſis Leilighed anrørendis/

Aff forſkreffne/

Jens Munck

Paa Hen oc Hiemfarten met flid Observeret, Oc paa Høybemelte Kong: Majeſt: Naadigſte Behaug vdi Tryck Publiceret.

Syr. 43.

Navigantes mare, enarrant ejus pericula.

De ſom færdis paa Haffuet/ de ſige aff den Farlighed/ Oc wi ſom det høre/ forundre oſſ/ etc.

Prentet i Kiøbenhaffn/ hoſſ Henrich Waldkirch/

ANNO M. DC. XXIIII.



Stormectigste Høybaarne Første
oc Herre, Herr

Christian den Fierde,

Danmarckis, Norgis, Vendis oc Gottis
Konning, Hertug vdi Sleßuig, Holsten, Stormarn oc Dithmersken,
Greffue vdi Oldenborg oc Delmenhorst, etc.
Min Allernaadigste Herre oc Konning.

Naade, Lycke oc Fred aff Gud, ved JEsum Christum vor HErre.



Llernaadigste Herre oc Konning, Effter som E. K. M. vdi forgangen Aar 1619. vdi Naadigst betenckende haffuer befalet, At Jeg met tuende Eders Maj: Skibe, Enhiørningen oc Jagten Lamprenen, skulle vdseigle, den Nordvestiske *Passagie* at Opsøge, Oc der paa Naadigst giffuet mig *Instruction*, huilcken Jeg næst Guds hielp oc bistand, saa yderlig, som Menniskelig Krafft oc Effne, paa det Farevand oc den vanskelig Seiglads, met mue-

ligste flid, føye kunde, vdi Vnderdanigst gehørsomhed effterkommet haffuer. Oc enddog Jeg, effter at Jeg aff samme Reyse igien hiemkom, strax stillet mig for E. K. M. til Vnderdanigst *Resolution* om samme Reyses Leilighed, haffde ieg dog alligeuel vdi Act, siden fremdelis at vilde forskreffne Reyse met alle sine *Circumstantzier* vdi Pennen at lade komme for Dagen, At E. K. M. der om des klarliger *Relation* Naadigst hore kunde, huilcken Jeg lenge siden vel skulle haffue E. K. M. Vnderdanigst ladet Tilstille, Men ieg dog formedelst andre E. M. Nødnendige Bestillinger, oc Reyser, huor met Jeg E. K. M. er Vnderdanigst forhaffted, haffuer verit *Occuperet,* saa jeg icke kunde denne *Relation,* før end nu, skrifftlig *Publicere,* Thi haffuer Jeg nu *Revideret* og Igjennem seet mine *Observationes,* som ieg den samme Reyse, søefarten, *Fretis,* bekiendte oc wbekiendte Lande, Haffner, Passer, *Curs* oc Kaase, met alt des Leilighed, oc hues sig der vd inden fra Begyndelsen, indtil den sidste *Euentum* er tildraget: Saa viit den muligste Indsiun oc Randsagelse, paa forne: *Passagie* vaar at søge, Dag fra Dag, effter Fartens forandring oc Reysens Tilstand skrifftlig oc sandferdelig forfatted, Oc

det alt vdi denne liden *Tractat* siden beskreffuit haffuer, Vdi Underdanigst forhaabning, At E. K. M. vil lade sig det Naadigst Befalde, Oc at en huer from, som om denne Leilighed vidskab Nemmer, jo Retsindeligen Meener oc dømmer, At det er skeed til E. K. M. Naffns oc Regiments Ære, Oc at E. M. Rigens Gaffn Naadigst vil vide oc ramme, saa viit mueligt er, det til Undersaatternis Beste nu oc altid tiene kand. Bedendis vnderdanigst, at E. K. M. vil Naadigst Anamme baade mig, oc dette mit føye Arbeide, vdi sin gunst oc Naadigst Beskærmelse, Oc altid min milde Herre oc Allernaadigste Konning være oc bliffue, GUD Allermæctigste beuare E. K. M. met Languarende Sundhed oc Lycksaligt Regimente.

Giffuet vdi Kiøbenhaffn den 1. Nouember, 1624.

E. K. M.

Ydmyg Pligtuillig Tiener

Jens Munck.



RELATION

Eller Beskriffuelse, om Seiglads oc Reise, paa den Nordvestiske *Passagie,* som nu kaldis *NOVA DANIA:* Igiennem *Fretum CHRISTIAN* at Opsøge:

Huor udi Bemeldis alle samme Reysis *Circumstantzier* Soefart, *Freta,* Bekiendte oc wbekiendte Lande, Haffner, Passer, *Curs* oc Kaase, paa den Fart forekomne, sampt hues, som Vidskab værd er, sig fra dens Begyndelse, indtil Enden er Tildraget,

Udi den Hellig Trefoldigheds Naffn:
A M E N.



Nno Domini 1619. Effter at Kong: Majest: voris Allernaadigste Herris Skibe, Enhiørningen oc Jagten Lamprenen, effter Høybemelte hans Majest: Naadigst Anordning met Folck, udreedning *Proviant, Munition* oc anden Nødtorfft til den Seiglads oc Reyse paa den Nordvestiske *Passagie* at Opsoge, er vorden tilborligen Udreed, forsinnet oc forferdiget, Udi Guds Naffn seiglede ieg Jens Munck met forne tuende Skibe fra Kiobenhaffn udi Øresund, den 9. Maij, Oc vaar da paa det Skib Enhiørningen, Otte oc Fyrretiuffue, oc paa Jagten Lamprenen, sexten Personer.

Udi Sundet forvartendis Vinden, indtil den 16. Maij, som Indfaldt paa Pintzedag, Da seiglet Jeg aff Sunden.

Den 18. Maij, Imeden wi sejglede fort, om Morgenen betimelig, tildrogs sig, At som en aff mine Folck gick spatzerendis paa Offuerlobet, sprang hand hastelig vel toe Faffne fra Borde, stack sit Hoffuit wnder Vandet, kunde dog icke komme wnder saa snart, som det siuntis hand gierne vilde, Men formedelst det hart Graaede, kunde der ingen redde hannem, (hvilcket ieg gierne haffde seet) Huor udoffuer hand saa Vndergick oc bleff borte.

Den 23. Maij, vden for lister bleff Jagten lack, saa ieg noddis til at Indlobe vdi Karsund, der Lecken paa samme Skib at Opsoge, oc der Jeg da der om Randsaget, befants tre Naglehuller aff Thimmermendene at være glemt obne, som met Beeg vaare opfyldte, Huorforre ieg samme Breck *Incontinent* til videre fart oc seiglads lod forferdige. Imeden des Jeg vaar vdi Karsund, døde min ene Bodker, da paa det Jeg kunde holde mit fulde Mand tall, foraarsagedis ieg i de Affdodis steder tre vnge Karle paa Skudenes at Antage.

Den 30. Maij, seiglede Jeg aff Karsund, min Reyse ydermere at fordre, oc satte voris Kaaß Vest Nordvest til Heth Land, som wi oc den 2. Junij forbie seiglede.

Den 4. Junij, om Morgenen met en Vestergang, seiglede wi om Øster enden aff Ferroe, som kaldis Syderroe, noget nær fire Mile Vesten fore, Oc satte saa vor Kaaß Vest og Vesten til Nor, indtil wi kom Grønland om Borde.

Den 11. Junij, Giorde ieg Offuerslag hvad *Proviant* som forspiset vaar, Oc giorde ieg da en viß forordning, huorledis met vdspisningen skulle handlis, Nemlig at Kieldersvendens indtegt Bog paa alt *Proviant* skulle ligge vdi Kayuten, effter min *Instructions* formelding, oc naar hand en Tonde gods opslog, skulde hand den i

samme Bog indtegne, oc ved Dag oc stund naar den vaar forspiset met sin wge Register forklare, huor længe den haffde varet met Vegt eller Maall, lige som det vaar for gods, effter som hannem, effter den tids Leilighed bleff *Ordineret* oc befalet at skulle spise, Dermet haffde ieg altid en rictig *Extract*, huad forspiset, oc vdi Forraad vaar, aff allehaande slags *Proviant* oc Drick. *Item* seiglede wi saa Vesterlig hen til den 20. Junij, da forfalt wi nogle Mile Norden det sønder *Cap* aff Grønland paa 61 Grader 25 *Minuter*[1]), dog vel 15 eller 16 Miile fra Landet, huor oss da motte megen Jiß, saa wi maatte legge Øster at Søen igen, Endeligen holt aff oc till met Storm oc wueier indtil den 30. Junij, da fick wie det søndre *Cap* aff Grønland i sigte, som de Engelske kalde Cap Farwel, oc ligger paa 60 Grad 30 *Minuter*, Wden tuiffl, den som gaff den sted samme Naffn, actede icke meere derhen at komme. Oc er det syndre *Cap* aff Grønland it høyt Land, oc meget hackeligt oc wjeffnd, met høye skarpe Fielde, dog kunde saadanne høye Fielde icke haffue deris rette Afftegnelse oc visse Kiendelse, for den mangfoldige Jiß der ligger paa dennem, som gior samme Lande gandske wkiendelig.[2]) Oc effter som wi da vaare komne til *Fretum Davis*, da huad belanger Entringen oc Jndgangen vdi forne: *Fretum Davis*, da modtis der samme steds megen Jiß, huor mand maa acte i synderlighed, At mand tager sig vel vare for Jiß, Aarsagen, fordi Grønland strecker sig meest Nordost, vel saa Østerlig paa Østersiden, saa at all den Jiß, som kommer Østen fra, den tager sin drifft Sudvest hen. Jlige maade strecker Grønland sig ned i *Fretum Davis*, meest Nordvest, oc vel saa Norlige, som gandske *Fretum Davis*, huor der vdkommer wsigelig megen Jiß, oc mødes altsammen vd for forne: *Cap*, Farwel, som giffuer sig vd som

en Thriangel, thi paa begge sider aff Landet sueffner det fuld met Jiß, som kommer vdaff de mangfoldige store Fiorder, som der vdi Landene ere.

Item dersom mand sætter sin *Curs* for meget Vesterlig imod *Americæ* side, da moder hannem i lige maade mangfoldig Jiß, oc kand mand da snart bliffue kast fra sin Reyse, fordi at Strommen haffuer med Jisen Sudvest hen sin stercfeste drifft. Disligeste huo som vil tage sig forre at reyse vd i *Fretum Davis* eller *Regis*[3]), hand maa holde paa 60½ Grad fra *Cap* Farwel, Oc om mueligt er, at haffue *Cap* Farwel vdi sigte, saa kand hand sætte sin beste *Curs* huort hannem da best finnes, ind vdi for^ne: Farevand, oc i synderlighed vocte sig vel, at hand vist *Calculerer* og *Puncterer* huad *Variation* der er, ellers sætter hand en falsk *Curs*, oc det maa hand *Observere* oc haffue grandgiffuelig Act paa, forend hand kommer offuer de 56 *grader* met en vesterlig *Curs*, at komme til min *Curs* igien, oc Reysen vider at fremme. Der Jeg nu paa 60½ Grad lengden aff *Cap* Farwel er for Jiß friikommen, satte ieg min *Curs* Vesten til Nord, effter en ret *Compass Variationen*, toe strege Afftagen, huor oss da paa atskillige tider vdi det Farevand motte megen Jiß, dog formedelst den romme Soe wi da haffde, kunde wi vdi nogen maader derforre tage oss vare, oc vaar en part stoer Jiß vel 40 Fauffue offuer Vandet, huilcket aff den som det icke haffuer seet, skulle (maa skee) meenes at være Vtroligt, oc er dog saa vdi sandhed.

Den 8. Julij, finge wi Landet paa den *Ameriske* side vdi sigte, dog kunde wi icke for megen Jiß komme til Land, Oc samme Middag haffde wi hoyden 62½ Grad, oc holdte wi da Aff oc Til vden for Jisen oc kunde intet vdrette.[4])

Den 9. Julij, om Natten vaar det saadan Taage oc stor Kuld, at der hengde Jise Egeler vdi Thackelet, it Quarter langt, saa at ingen aff Folcket kunde bierge sig for Kuld. Noch samme Dag førend Klocken vaar Tri effter Middag, skinde Soelen der sammesteds saa heed, at Folckene kaste deris Bulfangere [5]), oc en part Throierne met, Saa lod jeg staa ind imellem Jisen vdi en stor Bugt, som Styremendene meente, effter den hoygde wi haffde, at skulle været den rette Entring aff *Lomblis* eller *Hotson* Strede [6]), huilcken wi da ved lang *Investigation* der icke at være den rette Entring, Erfarede, oc megen Jiß for oss der befunde, huilcken kom vdaff trende store Fiorder [7]), huorfor wi haffne kaldet for^ne: Plads Jisefiorde, oc maa med rette vel saaledis kaldes, Oc ligger paa sidst forskreffne Hoygde, Nemlig $62^1/_2$ Grad, oc strecker sig der vd for til Munckenes, Sud Sudoest oc Nordnordvest, vel saa suderlig oc nordlig, dermet satte wi vores *Curs* syderlig langs Landet, huor wi befunde alt Broden Land oc hoye Klippe, indtil wi komme til Munckenes [8]) (som nu saa kaldes) huilcket vaar den rette Norside aff Entringen ind vdi *Hotson* Strede eller *Lombles*, som nu kaldes *Fretum Christian*.

Den 11. Julij om Middagen vaar det skont klart veirlig oc Soelskin, dog vaar der megen Jiß, da bekomme wi den rette hoygde som for^ne: Munckenes ligger paa, som er 61. Grad, 20. Minuter, Oc det Oland som vdi min *Instruction* er berort, for findingen vdi Entringen, skulle ligge paa $62^1/_2$ Grad for^ne: Entring haffue wi befundet paa 60. Grad 40. Minuter, dog her vdi kand nogenlunde findis Faut, aff Aarsag, at wi icke kunde komme saa Nær for^ne: Oeland for Jiß [8]). Oc er dette vdi sonderlighed her at Acte, At huem som heldst her effter hender for^ne: *Fretum Christian* eller *Hotson*

at beseigle, hand sette altid sin *Curs* saa, at hand icke kommer vider end 61 1/2 Grad, Paa det, at den haarde Strøm, som falder haardest Syden hen, hannem icke forsætter, Jlige maade den stercke Ebbe som kommer aff *Freto Christian*, Thi vdi samme *Freto* floer oc falder Vandet met en ret Ordentlig tid fem Fauffne oc mære, oc meget dybt Vand, huor effter en huer kand vide at tage sig vare, om nogen acter den Fart at Beseigle, Anlangendes Entringen langs igiennem forne: Farvand *Fretum Christian*, oc huad sig der haffuer tildraget, huad *Curs* wi haffue satt, hvad Jiß, der er fundet, oc huad der vdi *Canalen* er skeed, saa vel som paa Landet paa atskillige Steder vederfaret, det alt hendedes, *ut sequitur*.

Den 12. Julij, sende ieg min Lutenandt [9]) med nogle aff Folcket til Land ved Munckenes effter Vand at hendte, oc huad der fants at forfare, effterdi det siuntes en beleilig Plads for finding, Vand at bekomme, Om Afftenen kom de tilbage igien met Vand, oc berette, at der vaare vel Hauffuer, men ingen Ancker grund, icke heller vaar der sickert for Jiß at ligge, Huorfor wi da aff tuende onde Vilkaar, den beste maatte Vduelge; thi wi ingensteds vdi den gandske *Canal* kunde see aaben Vand, oc en halff Mil fra Munckenes, lod Jeg kaste Lod, oc fick Grund paa 150. Fauffne [10]). Samme Dag skod ieg toe eller tre Fugle met en Bøsse, oc omsider sprang samme Bøsse i stocker, oc tog all Randen for aff min Hat.

Den 13. Julij, imod Afftenen, der wi nu vaar vdi største Nød oc Fare, oc oss vaar da Wraad *Importeret*, effterdi wi met Loffuering icke lenger komme kunde, Oc Jisen trengde hart ind till oss paa alle sider, Da vdi saadan *Perickel*, Ansaae alle *Officererne* for Raadeligst, at tage alle Seiglene ind, oc giore Jagten Lamprenen

fast ved Skibet Enhiorningen, huilcket ocsaa skeede, Oc befalede saa alting vdi Guds Haand, oc vdi fortrostning til Guds Naadige hielp dreffuen saa bort oc Igen vdi Jisen, des Leilighed om Jisens Anfald oc Skibenes trengsel vdi Jiset, kort hoss denne *Tractat* foyet, Vduiser.

Nu den stund wi met stor Liffs fare saa dreffue frem oc tilbage vdi Jisen, da stotte Jisen et stort Knœ til den ene side paa Skibet, som sad wnder Penen aff Gallionen, oc vaar met sex store Jernboldte tillslaget, Huorforre Jeg haffde alle mine Thimmermend til verck, at sætte samme Knæ til rette igen, Men det vaar dennem for mectig, saa de intet paa den Sted dermet formaatte, saa lod ieg da sueye oc vende Skibet om, saa at den side som Knæet sad kraaget til, kom imod Jisen at driffue, oc lod saa met Roret gierre oc vende til Jisen, at Knæet i nogen maade kunde komme til rette igen, huilcket oc skeede, saa vel som 20. Thimmermend haffde verit offuer det at slye oc igen forferdige, Oc siden dreffue Thimmermendene Boltene ind bedre, som vaare bleffne kraagede.

Den 13. Julij, om Morgenen vdi Dagningen komme wi aff Jisen igen, oc seiglede saa hen vnder det Norre Land vdi *Canalen* [11]), Huor wi da aff oc til Loffuerede, vnder den Loffvald [12]), som vaar den Norre side, som forbemelt. Oc oppaa Dagen føyede Vinden oss noget til vilge, da seiglede wi Nordnest paa met smaa Seigle, imellem Jisen oc Landet, oc langs Landet paa atskillige Steder, finntes vel at være gode Haffner, Men paa den tid vaare de alle fulde met Jiß, Oc efftterdi Jisen dreff meget sterck omkring oss paa alle sider, torde ieg ey skicke min Baad fra Borde, om nogensteds fands nogen bequemmelig Haffn at forsoge. Imod Afftenen komme wi til nogle smaa Oelande, som streckede sig mere Vesterlig vd fra det faste Land [13]),

der motte oss igen megen Jiß, oc hulde wi vden for forne: Oelande, den heele Nat, Ocsaa fremdelis til den 17. Julij, dog wi intet oss til forbedring kunde *Effectuere*. Omsider Ansaae wi for gaat at lobe vdi en Haffn som wi da funde.

Den 17. Julij, lod ieg Jagten lobe for, at forsoge huor der var Setterie[14]), oc fulde saa siden efter met Skibet, da funde wi en god Haffn, huor wi vdi Guds Naffn kastede Ancker. Om anden Dagen sende ieg Folck vd, oc lod Allesteds flitteligen Leede, om der nogensteds paa Landet fandtes Folck, eller visse Tegn at der haffde værit Folck, Jmod Middag komme de igien, oc haffde ingen Folck fornummit, Men ellers funde de mange Platzer, huor Folck haffde været, dog icke Nyligen.

Den 18. Julij, som wi Laae bag en Holm i Skiul met Skibet oc Jagten, formerckte wi at der vaare Folck paa den Søndre side aff Haffnen, huorfor ieg strax bemandede min Baad, oc for selff Personlig met der hen, der Landsens Folck som der da vaare, fornumme, at ieg kom til Landet til dennem, bleffue de stille staaendes, oc haffde lagt deres Gevehre, met huis andet Redskab de haffde, bag nogle Steene. Oc der ieg nu kom til dennem, da huad *Reverentz* ieg dennem beuiste, den samme beuiste de mig igen vdi lige maade, Men de hulde sig flitteligen imellem mig oc den Plads, som deris Gevehr laae, huor ieg oc gaff vel Act paa, oc mig derhen forfoyede, oc tog deres Gevehr oc Doent[16]) op i min Haand, oc det besaae, da lode de sig strax mercke, at de heller ville miste alle deris Klæder, oc være Nogne, forend de vilde miste deris Gevehr oc Redskab, oc peegte paa Munden, giffuendis dermed tilkiende, At de met samme Gevehr oc Redskab skulde soge deris Fode, oc der ieg samme deris

Gevehr oc Doent igen nedlagde, sloge de Hænderne tilsammen, oc saae op til Himmelen, oc teede sig meget lystige oc glade, Der effter foræret Jeg dennem, Kniffue oc allehaande Jernfang, oc iblant andet gaff ieg en aff dennem et Speigel, men han viste intet hvad det var, hvorfor ieg tog det fra hannem, oc holt det for hans Ansict, at hand kunde see sig selff. Der det skeede, greb hand Speilet hasteligen fra mig, oc stack det vdi sin Barm, Der effter forærede de mig i lige maade igen, aff huis de haffde, som vaare Atskillige slags fugle oc Selle flesk, Oc vaar der en aff mine Folck, som wnder sit Ansict var meget brunactig, oc haffue soert haar, den tog de Allesammen vdi Fauffn, Meenendes visseligen, At hand vaar en aff deres Landmend oc *Nation*, Huorledes disse Folck vare skickede, oc huad deres Gevehr oc Redskab var, der aff findes Fatzon vdi denne hoszfolgende Thaffle [15]).

SAmme Dag at Afften gick Jeg igien til Seigels, oc den 19. Julij kom ieg igen for Jisen, oc holt saa en tidlang aff oc til, Men ieg haffde dog ingen forhaabning paa den tid at komme igiennem Jisen, Huorforre ieg begaff mig igien til den Haffn, som ieg haffde talet med Folcket, i den Act oc Meening, at komme videre met dennem vdi Kundskab, Men det vaar alt forgieffuis, thi ieg bleff der stille liggendes indtil den 22. Julij, Men der komme dog ingen Folck til mig, w=anseet at ieg tilforn dennem met Adskillige foræringer haffde begaffuit, icke heller komme de igen at hente deris Fisker Redskab, saa lenge som ieg der bleff liggendes. Huor aff er at *Concludere*, at de (vden tuiffl) haffue Offrighed offuer sig, som dennem maa haffue forbudet at komme til oss igen, den stund ieg nu laa der vdi Haffnen, oc meente at Jisen des imellem skulle driffue bort, Lod ieg

mit Folck hente Vand, oc lod dennem toe deres Klæder, oc sende en part aff dennem op i Landet, at skinde Rinßdiur, som paa den sted fandtes mangfoldige.

Den 22. Julij, imod Afften, der ieg fornam, at ingen aff Landsens Folck vilde komme til mig, giorde ieg ferdig at seigle der fra, oc lod ieg sammesteds opsette Kong: Majest: Vaaben oc Naffn *Christianus Quartus*, oc kaldede for^ne: Haffn Rin Sund[17]), fordi wi skiode der sammesteds nogle Rinßdiur, Oc allesteds huor wi funde deris Fiske Redskab liggendes, derhoss lagde ieg Atskillige slags aff vores Vahre, Kniffue oc allehaande Jernfang, oc der effter ginge wi til Seigls, samme Haffn er en meget god Haffn, thi mand kand der ligge trygt for all den Vind der blæsse kand.

Den 23. Julij, om Morgenen tilig, der Dagen bleff klar, befunde wi oss at være paa alle sider met Jiß gandske omringet, saa wi icke paa nogen Boug heller side kunde Afflegge. Huorfore wi giorde Lamprenen fast met Enhiorningen baade for oc acter, oc skode Stengerne neder, thi der begyndtes en stor Storm, oc dreff saa hen, huor Vinden oc Jisen oss wille henfore, Oc kunde samme tid ingensteds see oben Vand, oc næst følgende Nat trengde Jisen ind paa oss saa hart, oc synderlig vdi Lee sade wi saa fast vdi Jisen, at wi icke kunde vige til nogen side, saa at Jisen sondertryckte fire Anckere i stocker, paa Jagten Lamprenens Boug, oc Jisen skod sig wnder Kollen paa Lamprenen, at mand vel kunde legge sin Haand langs at Kollen, fra den ene Staffn til den anden, som Kortet vdviser.

Den 24. Julij, bleffne wi saa fast sidendes vdi Jisen, at Skibene kunde ingensteds driffne frem eller tilbage, fordi Jisen laae fast imellem Landet oc oss, oc den Jiß som kom aff Soen trengde meget

hart ind paa oss, thi det vaar en stor Storm, som blæßde aff Sydost, huilcken Vind stod tuert ind paa Landet sammesteds.

Den 25. Julij, vare wi i lige maade hart trengt aff Jisen oc kunde icke heller nogensteds see oben Vand, oc haffde ieg samme tid noget nær mist toe Mend vdi Jisen, som skulle hente en dreg igien, som vaar kast paa it stort stocke Jiß, at wi i saa maade nogenlunde kunde torne Skibet, at det icke skulde haffue for meget stor fart, thi der gick en meget haard Strøm. Samme Dag brødes vores Roerlade paa Skibet Enhiorningen vdi stocker. Item samme næstfolgendes Nat tog Jisen oc Strømmen oss ind imellem det faste Land, oc nogle Holme, saa at dersom der haffde værit thi Styremend som haffde Aarligen seiglet paa samme Farvand, da kunde de icke bedre Leedsaget Skibet igiennem forne: Holm, end det aff Jisen oc Strømmen vskad bleff fort oc dreffuit.

Den 26. Julij, Befunde wi oss at være gandske beklemt aff Jiß paa alle sider, saa wi ingensteds kunde komme til at stoppe met it Ancker, icke heller kunde wi faa noget Thoug vdi Land, Men Skibet bleff den gandske Dag stille liggendes, oc dreff huercken ind eller vd, saa wi paa samme tid vare vdi allerstørste Nød oc Fare, oc viste nu ingen flere gode Raad at bruge, Men befalede all Sagen i Guds Haand, oc bade hannem inderlig om hielp oc bistand, oc samme dag gaffue wi huer effter sin Effne noget til de fattige.

Den 27 Julij. Dreffue wi mellom nogle Holme, oc huad wi med en tid dreff ind, det dreffue wi ud tilbage igien med en anden tid, Oc dreff da omkring oss saa mangfoldigt Jiss, at det vaar icke mueligt at mand nogensteds kunde omme til Lands, om mand end der med kunde vundet den gandske Verden.

Den 28 Julij, Komme wi met stor møye oc arbeide ind wdi en liden bugt imellom tuende Holmer, huor wi strax lode gaa trei Ancker i grunde, oc førde tuende Kabeltouff i Land, oc kortede oss met legste Wand saa nær grunden, at wi da neppelig haffde Vand wnder Kollen, Men der Floden kom igien, da bleffue wi saa hart aff Jsen *Tribulerit* oc tuingde, at wi haffde meget meere Arbeid wnder Landet, end wi haffde paa Rommet iblant Jisen. Oc stod der it stort stocke Jiß fast paa 22. Fauffue dyb, huilcket brast mit i toe, Det Jiß giorde saadan stor Soe oc Roling, at Jagten Lamprenen, som laa ved siden paa Enhiorningen fast giort, haffde nær slingret vdi grunden, dersom wi icke saa snart haffde lagt den fra Enhiorningen, oc slingrede et Ancker i sonder paa Skibet Enhiorningens side, forend Tangled bleff hugget, som hun vaar giort fast med.

Den 29. Julij, haffde wi nock met Jisen at bestille, som paa alle sider trengde ind paa oss, som wi laa vdi en liden bugt imellom nogle Holmer.

Den 30. Julij, haffde wi i lige maade stor Trengsel aff Jisen, oc megen modsommelig Arbeid, at wi kunde holde Jisen fra Skibene, som før er meldt.

Den 31. Julij, Komme wi met høyeste Vand ind offuer nogle Klipper, som met laugeste Vand stode vel fire Fauffue torre offuer Vandet, oc komme saa ind vdi en liden bugt, huor wi kunde ligge sicker for Jisen, noget bedre end tilforne, Thi Folcket var saa gandske vdtrællet, at de icke nu lenger den store Arbeid kunde vdstaa, at sette den mangfoldige Jiß fra Skibet, dißligest den meget Firen oc Holen, som der faldt at giøre.

Den 1. Augustij, Der Folcket haffde nu noget huilet, oc wi igien

vare komne noget til Rolighed. Gaff it Quarter aff folcket sig til Land til lige, paa forsøgelse, om wi kunde fanget noget at skinde til forferskning, oc finge wi da vel nogle Rinsdiur at see men de vaare saa meget skye at wi ey kunde komme dennem nær, Men dersom ieg haffde hafft toe eller tre gode Hunde, haffde de vel kundet giort oss nogen fordeel, dog finge wi der sammesteds effter haanden nogle Harer. Belangende folckene som midler tid bleffne ved Skibene, da vaare de icke nogen tid orkesløse, men stedse wdi verck med Jisen at hindre oc affuerge, at Skibene kunde vorde wskad beholdne.

Den 5 Augustij, Begyndte Jisen noget at tyndes, oc bortdriffue, huorfore ieg lod Lasten oprømme, oc lod hente meer Ballast, fyldede mit Øll om, lod hente Vand, giorde altingest klar, oc giorde nye forordninger om Seigladsen, at dersom wi formedelst Taage komme fra huer andre, paa huad steder oc høygde wi da igien skulde findes, Endog den Finding vaar meget wuiss at lide paa.

Den 8 Augustij, falt der saadan en Snee, at alle Fielde vaare der met bedeckede, oc laa gandske huide, oc laa paa Offuerløbet Snee meer end it quarter tyck, samme Dag lod ieg der begraffue en Baadsmand ved naffn Anders Staffuanger. Huad denne Haffn belanger, haffue wi kaldet den Haresund[18]), thi wi finge der mange Harer, Oc haffuer ieg sammesteds opsat Kong: Majest: Vaaben oc Naffn med store warder, Oc ligger denne Haffn hen ved 50. Mile ind wdi *Freto Christian*, paa 62. *grad.* 20. *min.* ved det Nørre Land, med en stor fiord der hoss, som strecker sig ind meest Nor, oc uden tuiffl inde udi samme fiord er vel noget at bestille, dog icke forend udi *Augusti* Maanet. Noch ligger der hoss Vesten for, en anden fiord, som strecker sig oc Norlig ind, Men for den store oc

mangfoldig haab Jiß der dreff, var det icke mueligt at komme en halff fierding veigs fra Skibene til Vands. Item, findes oc sammesteds meget aff det Rydske glaß[19]), oc i lige maade lod det sig ansee, som der skulle være nogen Ertz, men efftherdi ieg haffde ingen met mig, som der paa haffde nogen Kundskab, bleff der om icke sonderlig Randsaget, dog lod ieg fylde nogle Tonder fuld aff for^ne: *Materie*, som ieg tog met mig. Folck paa dette Land belangendis, haffue wi ingen paa den tid fornummet, men dog kunde mand see visse Tegn oc Kiendemercke paa alle steder, at der haffde tilforne været Folck, som haffue hafft deris Tielter sammesteds.

Den 9. Augustij, Ginge wi til Seigels met en Nordnestuind, vores Reyse vider at fremme, Oc satte wi vores *Curs* Vest Sudvest, som den tid var noyest bi, fordi wi vare, da for Jisen bleffne fry, Vndertagne nogle Stocker, som dreffue her oc der paa nogle faa steder, Oc samme tid begyndte da en meget haard oc stor Storm, oc da Vinden oc Strommen komme imod huer andre, gick saa stor huol Soe, som ieg eller nogen inden Skibs Borde aldrig tilforne haffde seet, huor til den stercke Flod oc Ebbe der falder er Aarsag, Thi naar Strommen oc Vinden ere imod hinanden, da gior den det huolle Vand met en storm, Thi Vandet voxer oc falder der sammesteds offuer fem Fauffne[20]), met en ræt ordentlig tid som for er sagt.

Den 10. Augustij, Om Morgenen betimelig komme wi til den Vester side aff *Freto Christian*, da satte Styremendene deris *Curs* syderlig hen[21]), meenendis at wi skulle være kommen vdi en stor Bugt huilcket dog fants anderledis at være. Som wi nu seiglet Synder hen langs Landet, befunde wi det at være it meget høyt Land oc Brocketland, fuld met atskillige Olender, oc vden tuiffl skulle der vel

mangesteds findis gode Haffner, om mand haffde der om flitteligen sogt, oc tiden haffde sig tilstrecket. Som wi nu alt saa seiglede langs Landet Synder hen, komme wi paa det sidste til en stor Vdhug, som nu kaldis Alecke Neß Kap[22]), ligger vngeferlig paa 60. *grad*, huor der ocsaa gaar en stor Bogt ind, som streckede sig ræt Sudvest ind, huor wi komme til et langt oc slet Land, huilcket den Engelske Styrmand[23]) lod sig mercke met, at det skulle være den Platz som wi effterſogte, men de ord oc den meening bleff snart igien kaldet, Vdi samme Bogt lod sig vel ansee, at der gick skone fiorder ind, men for tidens Korthed som stedde oſſ icke lenge der at fortoffue, satte wi voris *Curs* vd aff for^ne^: Synder bogt[24]), voris Reyse oc Fart videre at fremme. Oc ligger samme Bogt paa 60. *grad*, vel saa syderlig.

Den 14. Augustij, Som wi vaare komne hen ved fem Mile vdaff den Synder bogt, komme wi til et stort Oeland, huilcket vaar paa den Nordvest ende, et meget hoyt Land, men ved den Syndre side, var det fuld met Jiß, oc fordi at der floye mange Fugle til oc fra Landet, oc det met Snee laa huit Offuertagt, kaldede wi samme Land Snee Oeland[24]), huorledis dette Land var skicket, findes vdi hoſſ folgendis kort.

DEN 20. Augustij, Kom Vinden Osterlig, huorfor wi satte voris *Curs* Vesten til Norden *Variationen* afftagen, oc vare da paa 62. *grad*. 20. *min*. Oc vare wi da vdi voris rætte Farvand[25]), men formedelst der fald megen Taage, kunde wi icke paa nogen side see Land, w=anseet at samme Farvand var icke offuer 16. Mile breedt, paa den sted imellem begge faste Land. *In Summa*, wi seiglede alt saa Vest Nordvest, vel saa Nordlig, indtil wi befunde oſſ at være

vnder 63. *grad.* 20. *min.* Dog vare wi imidler tid paa atskillige steder, som her nu icke Naffngiffnes, dog vdi Søekaartet, som her om giort er, findis flitteligen effter deris *Dimension* vdi *Quantitet* oc *Qualitet*, Storlighed oc Danlighed affmalede oc beskreffne. *Item* de høye Øelander som her omkring findis, ere vdi lige maade i Søe Kaarted affmalet. Her skal mand tage sig vare, at mand icke kommer disse Lande, oc Jißner [26]) kaldis, for nær, aff Aarsag, at baade den haarde Strøm af *Freto Christian*, oc den aff *Novo mari* møde huer andre sammesteds, huorfor der altid falder megen Raffling aff den store Strøm der gaar, oc gemeinlig driffuer der til met megen Jiß vdi samme Strøm, som huercken kand komme hid eller did, thi huad som met en tid driffuer bort, det kommer tilbage igen met en anden tid. *Item* naar mand kommer ved 10. Mile vesterlig hen vdi for[ne]: Farevand, da fanger mand toe Øelander vdi sigte, huilcke kaldis Søster [26]), dennem kand mand lodde rundt omkring, Men dersom nogen vil ind vdi *Novum mare*, oc sætte sin Kurs til *Novam Daniam*, da skal hand holde for[ne] tuende Øelander vdi Bagbord, en halff eller heel Mill, dog hand kand vel løbe paa begge sider, oc da vesterlig fra hannem vdi Farvandet møder hannem et stort slet oc langt Øeland, som mand ocsaa kand lodde omkring, kaldis Digses Eyland [27]), oc er det stor skade, at samme Øelande icke ligger wnder en synderlig *Horizont*, thi det er baade et stort oc slet Land, oc mand kand løbe det rundt omkring paa it Lod, vil hand oc i lige maade løbe ind vdi *Novum mare*, kand hand oc løbe paa huilcken side hand vil, Men det er dog best at løbe Norden om, fordi der falder icke saa megen Jiß, som paa den Syndre side. Oc seiglede ieg samme Land rund omkring, *Item* fra den Norde ende aff det



Axel E. Aun dts Lith. graph

Kiøbenhavn

Øeland som nu kaldis Digses Eyland, oc til Jens Munckes Vindter-haffn vdi *Nova Dania*, er *Cursen* Sudvest til Syden oc Sydvest, 3. etmaal seylads, oc naar hand begynder at faa grund 30. Fauffne[28]) oc mindere, da kand mand holde sin gang noget syderlig, indtil saa lenge hand fanger det syndre Land vdi sigte, som er it langt Land met Schouff, oc da skal hand finde nogle lange Klipper, huilcke skinde sig vd som en Radde, oc der ere opsatte tuende Vardere, vil hand vdi Hauffnen, da skal hand holde Varderne vdi Styrebord, oc seigle saa Sudvest ind, men noget ind vdi Gabet, ligger et blind Sker wnder Vandet, ved den Øster side, saa at mand kand vel gaa det forbi, saa kand hand sætte paa 7. eller 8. Fauffne, siden kand mand vel forfare, huorledis det haffuer sig der inde met alting, fordi at Skibet Enhiorningen (aff Aarsag som her effter skal bemeldis), ligger vel en Mill bedre op i fiorden, bag en hug paa den Vestre side. Besee Thafflen saa vel som Kaartet, som der om her hoss findis.

DEN 7. Septembris, Der ieg nu met største Besuerlighed formedelst Storm oc Wueier, Sneefug, Hagel oc Taage var kommen vdi for^ne^: Haffn, da lod ieg strax sammensætte min Sluppe, som vaar Adskildt vdi sex Stocker, oc om Natten der effter hulde wi Vact paa Landet, oc haffde en Ild optendt, paa det at Lamprenen kunde finde til oss igen, som vdi den store Storm oc Wueier var fra oss forvildet. Oc kom den saa til oss igen den 9. Septembris, oc haffde wæret wnder det Norreland, huor der meentis at skulle værit et oben Gab, oc var dog intet. Oc effter at Folckene vdi for^ne^: Storm, oc anden haard Tilfald oc besuerlighed vaare *Macereret*, oc en part der vdoffuer met Sivgdom betagne, Lod ieg vdi disse Dage, fore de singe Folck

aff Skibet paa Landet, oc funde wi end da nogle Moltebær, Stickelbær oc andre, som vdi Norge kaldis Tydebær, oc Kragbær, Oc lod ieg dagligen giøre en god Ild for de Siuge paa Landet, huor aff de bleffue vederquegede, oc der effter komme de smuck til deris Helbrede igien.

Den 10. oc 11. Septemb. Vaar der saadan skreckelig Sneeveier oc Storm, at der intet kunde vdrettis.

Den 12. Septemb. Om Morgenen tilig, kom der en stor hvid Biørn neder til Vandet ved Skibet, som stod oc aad noget Baluge flesk, som vaar aff en Fisk [29]) som saa kaldis, oc ieg næste Dag tilforne haffde fanget, huilcken Biørn ieg skiød, oc Folcket samplig begerede, at de maatte æde Kiødet, huilcket ieg oc tilstedde, oc lod Kocken først forvelde [30]) det, oc lod det siden legge vdi Eddicke paa en Nats tid, oc haffde ieg selff 2. eller 3. Steege aff samme Biørne Kiød vdi Kahiutten, oc vaar vel smagendis, oc bekom det oss icke Ilde.

Den 13. Septemb. Sende ieg baade min Sluppe oc Skibsbaad met begge mine vnder Styremend, hans Brock oc Jan Pettersen hen, den ene paa den Vestre, den anden paa den Østre side langs Landene, met *Commiss*, at de paa 8. eller 9. Mile veigs skulle forsøge huad gelegenhed der var, om der vare nogle bedre Haffner paa de Platzer, end den som wi haffde.

Den 16. Septemb. Kom Jan Petersen igen, som var paa den Vester side de Platzer at besee, oc berættede hand, at paa de steder hand haffde værit, kunde ingen Haffner findes, men der var laugt oc slet Land met Skouff, oc neppelig fants sicker Haffn til en Baad vel at forvaare. Samme Dag vaar der en skreckelig Storm oc Snee aff Nordost.



Axel E. Aan odt's Fotolitografi

Kjøbenhavn

Den 18. Septemb. Effterdi wi fornumme intet andet end Frost oc Snee, da Raadforde wi oss met huer andre, huad wi skulle giøre, Da bleff aff alle *Officererne* for gaat anseet oc endelig *Concluderet*, At effterdi Vindteren begyndte meget streng oc haard at komme, oc den ene Dag effter den anden at tiltage oc foregis, At wi da aff den onde Effne der vaar, lode føre Skibet en steds bag en hug, huor det kunde ligge sicker for driff Jiß. Samme Dag gick Ancker Ringen vdi stocker paa det Ancker wi laae forre.

Den 19. Septemb. Løbe wi met Skibet oc Jagten op i Riweret, det lengste wi kunde komme, oc laa en Nat for Ancker, samme Nat skar den Nye driffue Jiß vel toe Fingersbreedt ind vdi begge siderne paa Skibet oc Jagten, da nødis ieg at lade førte Skibet 8. Kabeltoug lang ind imod det Wester Land offuer en flacke grund, som er hen ved 900. Fauffne offuer grunden, huor Skibet en stor fare wdstod, fordi samme grund vaar fuld met Steene, oc Skibet kunde icke vel sidde formedelst skarphed, oc driff Jisen fick offuerhaand, saa at Skibet bleff hengendis paa en Steen, oc bleff heel Lack, at alle Thimmermendene haffde nok at digte, med legest Vand før Floden kom igien.

Den 23. Septemb. Der wi nu haffde Skibet tet inde wnder Landet, oc haffde fort Jagten paa Landet met en høy Flode, da lod ieg graffue Kiøllen aff Skibet neder vdi grunden, oc wnderstrøde Flagget med Greene aff Treerne, oc fylde Klid oc Sand iblant, paa det Skibet kunde sidde ret paa begge Flagerne, at det da skulle lide mindre Kost.

Samme Dag kom hans Brock Styremand igen, som haffde værit paa den Øster side paa forsøgelse, om bedre Haffner kunde findes, hand berætte ocsaa at der fants ingen Haffner paa de steder hand

haffde værit, som oss kunde tiene til Vinterleye, Men der fants alleeniste slet bart oc Moratzig Land. Oc haffde hand imidler tid hand derom sogte, været vdi stor Liffs fare, iblant det meget nye Jiß som der dreff frem oc tilbage, oc miste de en Dreg som de haffde met sig, fordi Touget brast formedelst slem grund.

Den 27. Septemb. Der wi nu meente at Skibet vdi alle maade vaar vel forvarit for driff Jiß oc Wueier, da kom der en skreckelig driff Jiß met en stor Ebbe paa oss, saa dersom Skibet icke haffde siddet saa fast paa grunden, haffde wi met Jisen dreffuen bort, oc maatte wi slippe alle fire Tougen, som Skibet laa spendt fore, en part aff dennem gick vdi stocker, oc vdi samme Jißbrud bleff Skibet saa Leck, at wi met Floden pompede vel 2000. Steg Vand, oc bleff Skibet samme gang forrucket aff den Dock, som det sad vdi, oc som wi forste gang der til dannet haffde.

Den 28. Septemb. Lode wi met høyeste Vand legge Skibet til rætte igen, oc spendte det for 6. Tonge oc met laugeste Vand opsogte Leckerne, oc dennem igen dicktet, oc da lod ieg paa nye giore en Dock som tilforne, huor vdi Skibet igen bleff lagt, Oc lod ieg samme tid Thimmermendene oc andre som noget hugge kunde, giore fem Broekar, de andre Folck slebte Thimmer oc Steen til Broekarrene, huilcke ieg lod sætte for Bougen aff Skibet, som skulle torne Jisen, at den icke kunde giore oss skade.

Den 1. Octobris. Effter som alting var nu vel forrætted, oc Skibet oc Jagten vare vel for Jiß oc Storm beuaret, lod ieg Lasten opromme, oc sætte Stockerne vdi Rommet, oc en part aff voris Gods fore i Land, paa det Offuerlobbet kunde være Ryddelig, oc Folcket

kunde haffue des bedre Rom oc Platz, oc Skibet ey skulle lide for megen skade aff den store Tongsel offuen paa stod.

Den 3. Octob. Lod ieg Lamprenens Folck komme vdi Enhiorningen til Kost, at der icke skulle holdis meere end it Kiocken, oc forordineret saa, hvorledis Kock oc Kieldersuenden sig met vdspiszningen skulle forholde, effter min medhaffuendis *Instrux*, oc den tids oc steds Leilighed.

Den 4. Octob. Wddeelte ieg iblant Folcket, Klæder, Skiorter, Skoe oc Stoffle, oc hvad som kunde hielpe for Kuld at affuerge.

Den 5. Octob. Lod ieg giore toe store Fyrsteder paa Offuerlobbet, som 20. Mand kunde vel haffue rom at sidde omkring huert, det ene for Masten, oc det andet bag Masten, Noch et Fyrsted paa Styreplickten [31]), omkring huilcket 20. Personer i lige maade kunde haffue rom, foruden Kockens Kabyese, som hand kogede vdi, den maatte hand selff haffue frij.

Den 7. Octob. Oc næstfolgendes Dage vare Thimmermendene met Folcket i Land at hugge Thimmer oc slebe Steen til Bolvercker som giordes til at forvare Skibet met for skade aff Jisen, som der sammesteds vaar wndertiden meget sterck driffuendis, met voxendes Vand, oc til en halff Ebbe igen.

Samme Dag var det smuckt Veir, thi reiste ieg selff op ad Riueren, at forsoge, huor hoyt ieg kunde komme op met en Baad, men noget nær hen ved halffanden Mile op i samme River, var der fuld met Steen, at ieg icke kunde komme lenger, oc maatte vende tilbage igen. Oc haffde ieg samme tid met mig allehaande Kramvahre, vdi den Act oc meening, At dersom ieg haffde fundet nogle aff Landsens Folck, at ville giffue dennem noget til forœring, paa det ieg kunde

komme met dennem vdi Kundskab, men ieg kunde slet ingen Folck finde eller fornemme. Der ieg nu reiste tilbage igen, kom ieg til en Vdhug, oc fandt der it Billede paa en Steen affmalet met Kull, des Fatzon vaar lige som en halff Dieffuel, huorfore ieg kallede samme Hug Dieffuels Hug. Paa mange steder huor wi komme, kunde wi vel see huor Folck haffde værit, oc hafft deris Sommer Platzer, end oc dersom Skibet ligger, findes visse Tegn oc Kiendemercke at der haffuer værit Folck. Dissligeste findes vdi Schouffuen mangesteds store Haabe met Sponner, som de haffue hugget Ved oc Thømmer, oc Sponnerne fiuntes som de haffde værit hugget met krumme Jern, men ieg er i den Meening, at forne: Folck haffue nogen Affguds-dyrckelse ved Ild, fordi, huor mand finder deris Platzer, som de om Sommeren haffuer hafft deris Vaaninger ved Soekanten, da findes der almindelig nogle firekantede Platzer hen ved 8. Fodder vdi huer Kant, som er met Steene omlagt, oc ved den ene ende er det belagt met Thynde flade Steene oc Moeß, oc ved den anden ende finder mand tuende flade Steene opreist, hen ved en Fod fra hin anden, paa Kanten, oc paa disse tuende Steene ligger en flad Steen oplagt, oc er skicket lige som det skulle være et lidet Altere, huor paa findes toe eller tre smaa Kull paalagt, oc ingen Ild eller Kull findes meere der nær omkring, huoraff ieg icke anderledis kunde eracte, end at det haffuer jo værit brugt til deris Affgudsdyrckelse, oc dersom det saa er, da var det at ynske, at de arme forblindede Hedninge kunde komme til den rette oc Christelige Troes Bekiendelse. Belangendis deris Kost oc fortæring, lod det sig ansee, at de bruge meget Halff-raadt, thi paa huilcke steder mand fandt dersom de haffue holdet Maaltid, fiuntes Beenene vel icke at haffue været for meget steegt.

Den 10. Octobris. Begyndte ieg først at giffue Folcket Vin Ranson, men Øll maatte de dricke til deris Nødtorfft, saa meget som dennem selff lystet. Forordineret oc samme tid, huorledis met Vact, Wed-hendten oc Kull brenden skulde *tracteres*, oc huem om Dagen skulle smelte Snee til Vand, saa at en huer viste huad hand skulle bestille, oc huorledis hand sig skulle forholde.

Den 15. Octob. Om Natten haffuer den nye driff Jiß sat Skibet igen aff Docken, som det sad vdi, Men ieg lod strax der effter met leg Vand kaste andre greene wnder Skibet, oc met Leer oc Grueß igen opfylde, lige som det tilforne var opfyldt. Samme Nat tog Jisen et Broekar slet bort, huorfor ieg strax motte lade et andet vdi steden, Skibet til beskærmelse, igen forfærdige, oc det første Jisen bleff slet tillagt, leed Skibet der effter ingen meere skade.

Den 22. Octob. Lagde Jißen sig fast til met alle, da det var en skreckelig haard Frost, oc fangede wi samme Nat en soert Ræff.

Effter denne Dag fangede Folcket an om Dagen, at begiffue sig paa Jagt, en part aff dennem gick i Schouffuen oc giorde Felder at fange Diur vdi, nogle aff dennem bygte Huß at ligge for glug vdi, som det kaldis vdi Norge, Oc en part aff Folcket begaff sig paa Marcken at bruge Skytterie, thi der fants Rypper oc Harer fuldt, saa vel som allehaande slags Fugle, saa lenge som Sneen vaar icke for dyb, saa at for Juel var der tids fordriff nock, oc huer Mand haffde da lyst til at gaa vdi Schouffuen oc Marcken at bruge Skytterie til tids fordriff, fordi de ginge ey nogen tid vdi Land naar Veirligen god vaar, at de jo forde noget got igien tilbage, huilcket nocksom gaff dennem Attraa sig at *Movere*.

Den 30. Octob. Lagdes Jisen til allesteds vdi Riveret, som

forend denne tid icke kunde allevegne tillegges, for den stercke Flod oc Ebbe der gick, Vdi disse Dage var det temmelig mild frost, oc vor huer Dag smuck klaer Soelskin, huorforre ieg den 7. Nouemb. begaff mig vdi Land selff thiffuende, oc samme tid komme wi hen ved tre Mile op vdi Landet, at wi kunde forfare, om der nogensteds Folck fandtes. Men fordi en stor Snee saa hastig paa kom, oc var for meget Tung at komme frem vdi, motte wi vende tilbage igen, oc met denne Reyse intet vdrættede, Meden dersom wi haffde hafft Skeer, som vdi Norge brugelig er, oc Folck som der paa haffue kundet lobe, var det vel mueligt, at mand haffde kommet saa langt, at mand haffde fundet Folck, ellers er det wmueligt, at mand paa de steder, kand komme frem, om Vinteren.

Den 10. Nouemb. Som vaar S. Martens Afften, haffde Folcket skudt nogle Rypper, met hvilcke wi vdi steden for S. Martens Gaas oss maatte behielpe, oc lod ieg giffue Folckene vdi huer Skotel en Potte Spansk Vin offuer det som dennem ellers daglig var forordineret, huor met det gandske Skibsfolck var vel til freds, der hoss oc lystige oc glade, oc aff Skibs Øllet gaffuis dennem saa meget dennem lystede, Men siden der Frosten tog offuerhaand, froß Øllet gandske til bonde, saa ieg icke ræt vel torde lade Folcket dricke deraff, forend de haffde det vel optoet oc igien opsoet, huorfor ieg igien paa nye lod det finde, huer Tonde for sig effter haanden, som de toge det op at dricke, thi det var dog bedre end Snee Vand, som ellers aff Sneen skulle haffue smeltet til at dricke, eller at blande det vdi Viin, Men dog lod ieg dennem her vdi deris egen vilge, fordi den gemeen Mand er dog saa til finds, at den deell dennem meest forbindis,

ſnige de ſig dog til at giøre tuert imod, oc icke anſeer hvad heller det kand være dennem enten gaffuligt eller ſkadeligt.

Den 12. Nouemb. Var det ſmuck Soelſkin, oc da om Afftenen *Observeret* Soelen at gaa wnder vdi Sudueſt til Veſten. Ilige maade er det ocſaa at exacte, At en Oeſt Sudoſt oc Veſt Nordueſt Maane gior her omkring paa denne ſted fuld Soe.

Den 13. Nouemb. Begynte tuende aff mine Folck førſte gang at legge for Glug (ſom det kaldis vdi Norge) vdi et lidet Hus, ſom de der til haffde bygt vdi Schouffuen, oc førſte Nat finge de tuende ſorte Reffue oc en Krytzfux, ſom alle vare ſkøne.

Den 14. Nouemb. Om Natten kom der en ſtor ſoert Hund til Skibet paa Iiſen, da bleff en aff Folcket, ſom gick paa Vact, hannem vahr, oc viſte icke andet end det var en ſoert Reff, huorfore hand ſtrax ſkiod hannem, oc kom ſaa met hannem ſlebendes ind vdi Kaihuten met ſtor glæde, meenendis hand haffde en ſtor Bytte bekommed, Men om Morgenen wi ſaae oſſ forre, var det en ſtor Hund, oc vden tuiffl var hand affræt paa Diur at fange, thi hand haffde værit bunden om Næſen met ſmalle Linier, ſaa haarene vare der affgangne, oc var hand kloffted vdi det hoyre Ore, oc kand ſkee hans Eyermand haffde icke ræt gierne miſt hannem, Jeg haffde oc gierne ſelff ſeet, at ieg kunde haffue faaet hannem leffuendis fatted, da vilde ieg ſtrax haffde giort en Løbekremer aff hannem, oc ladet hannem gaa hiem igen, did ſom hand var kommen fra, met Kramvahre.

Den 21. Nouemb. Vdi diſſe Dage, var det meget ſkiont veirlig, ſom det nogen tid ſaa til Aars kunde være vdi Danmarck, ſamme tid var Haffuet vden for oſſ gandſke klar, diſligeſte var Vandet oben, ſaa viit mand kunde ſee vd vdi Soen, Men her ſkal mand acte, at

Jisen der vdi Soen driffuer meest som Vinden er sterckist til. *Item*, alle disse Dage, saa lenge det gode oc milde Veier varede, w-anseet at Sneen var meget dyb, var Folcket dog dagligen vdi Schouffuen, thi en part aff dennem skod Rypper som wi da finge god hielp aff, en part var hoss deris Felder at giore ferdige, som de fangede Diur vdi. Samme Dag bleff en Bodtzmand begraffuit, som haffde ligget Siug langsommelig tid.

Den 23. Nouemb. Den tid Soelen vaar vdi Sudvest, lod sig der til sinne paa Himmelen, som der haffde værit tre Soeler paa Himmelen. 32)

Den 27. Nouemb. Var det en meget skarp frost, saa at alle de Glasflasker wi haffde frøse vdi stocker, vdi huilcke var allehaande kosteligt Vand, huorfore er at acte, At huo sig paa saadanne kaalde Farevand acter at begiffue, hand forsinner sig vel met Thinflasker, eller andre, som for frost kunde vel være fornarede.

Den 3. Decemb. Var det meget mildt Veier, huorfore ieg met nogle aff Folcket gick vd, mit paa fiorden, at forsøge huor tyck Jisen var mit vdi renden, da befunde wi at Jisen var fiuff Siellandske quarter tyck, huilcken Tyckelse Jisen beholt en lang tid effter Juell, huad heller det froß lidet eller meget, Men huor stille standendes Vand var, der froes oc Jisen meget tyckere end fiuff Quarter. Belangendis megen driff Jiß, der vdi Søen frem oc tilbage driffuendis, oc er meget tyck, da er det den Jiß som kommer aff de mange store Elffuer oc fiorder, oc formedelst den store Krafft som Vinden oc Strømmen haffuer, skiudendis den tilsammen, huor aff hand voxer saa meget tyck tilhaabe, oc driffuer saa hen. Huor iblant findes oc vel saa store stycker Jiß, som ligge vel thiffue Fauffne offuen Vandet,

oc en part stocker Jiß, som ieg selff haffuer ladet forsøge, stod fast offuer 40. Fauffne paa grunden huilcket mand skulle meene at være wtroligt, men det er dog saa i sanhed. Anlangendis saadanne Dybe oc høye stocker Jiß, som ieg haffuer fundet, da er min meening derom, at huor høye oc mange bratte Fielde ere, der er ocsaa meget dybt Vand, oc alt den Sneedrifft som imod Fieldene kommer driffnendis, det haffuer en stor tynge, oc siuncker effter haanden, oc saa snart at Sneen kommer vdi Vand paa saadanne kaalde steder, bliffuer det strax til Jiß, oc effterdi det dagligen i saa maade formeeris, da bliffuer det paa det sidste saa meget tyck oc høigt, thi meenligen huor saadanne høye Lande oc Fielde findis, der findis oc saadanne store oc tycke stocker Jiß.

Den 10. Decemb. Om Afftenen ved Klocken var halffgaaen Otte klocke slet, lod Maanen sig til siune met en Formørckelse, der Maanen vaar fuld, da bleff Maanen met en stor rund Kretz omgiffuen, som var meget klar, oc bleff der vdi it Kaarß, som gick baade tuert oc endelangs igiennem Maanen, Oc begynte det den tid, Maanen var vdi Oest Nordost, oc varede indtil hand kom om til Oster, da begyndte Maanen at komme vdi *Ecclipsi*, Oc Maanens *Distantz* fra den yderste *Circkel* fra Maanen paa begge sider lige meget $20^1/_3$ *grad* offuer for min Østerlig *Horizont*, Oc der den første formørckelse begyndte, var Maanen $15^1/_2$ *grad* offuen min Oest *Horizont*, Men den tid formørckelsen fick ende, var Maanen 47 *grad* offuen min Syd *Horizont*, oc hen vdi Sudost til Syden der Klocken var 10. endtis det.[33])

Belangendis videre *Relation*, om denne Maanens formørckelse, da vil ieg haffue den gunstig Læser til *Ephimeridem* henuist, huor

hand kand see, Aar, Maanet oc Dag, naar samme formørckelse begyndte oc endtis, da skal hand vißeligen forfare, huad *Differentz* der er *in longitudine* paa stederne. Oc er dette min korte oc enfoldig Beskriffuelse om for^{ne}: Formorckelse, som ieg paa for^{ne}: sted haffuer seet oc *Observeret*, forhaabendis, at den gunstig Læser, som derpaa haffuer forstand, jo tager alting met mig i den beste meening, om ieg end skiont icke saa lige her om hafuer beskrefuit huer *Circumstantie*, som det sig burde.

Den 12. Decemb. Døde min ene Bardsker paa Lamprenen, ved Naffn David Velske, oc maatte hans Liig ligge vdi Skibet toe Dage offuer wbegraffuit, fordi det var saa megen sterck frost, at der ingen kunde komme vdi Land hannem at begraffue, forend den 14. Decemb. oc var det samme tid saa haard kuld, at der frøs Vobler paa Næsene oc Kinderne paa mange aff Folcket, huor de met bare Ansict komme imod Vinden.

Den 20. Decemb. Var det smuckt mild Veier, saa at alle Mand vare i Land, en part paa Skytterie, at wi kunde haffue noget ferskt til tilkommendis Jule hellige Dage, en part aff Folcket var effter Ved oc brende Kull, om Afftenen kom Folcket tilbage igien som haffde værit paa Skytterie, oc haffde en heel haab Rypper oc en Hare.

Den 22. Decemb. Var det skarp Frost, da lod ieg fylde en Rostocker Tonde met Vand, oc om Morgenen der de løste alle Baandene aff Tonden, var den gandske bundfroßen, oc var altsammen Jiß.

Den 24. Decemb. Som var Jule Afften, gaff ieg Folcket Viin, oc sterckt Øll, som de maatte finde om igien thi det var bond froßen, saa de finge en halff Rueß oc vare smuck lystige, oc den ene icke fortornede den anden met et ord.

Den Hellige Jule Dag *Celebreret* oc hoytideligen hulde wi samptlig (som Christeligt er) holdte Prædicken oc Messe, oc effter Prædicken offrede wi Præsten effter gammel viiß, huer effter sin formue, Enddog at Pengene vare icke mange iblant Folcket, saa gaffue de dog hvad de haffde, en part gaffue huide Reffueskind, saa at Præsten fick til at fodre en Kiortel met, men hannem bleff der effter icke langt Liff fristet, at hand den kunde slide.

Vdi alle Hellige Dagene var det temmelig mildt Veier, Oc paa det tiden skulle icke falde oss for meget lang, Offuede Folcket sig vdi adskillige Spill, oc huem som meest Kortviile kunde optencke, hand var best antagen, saa at Folcket, som den tid var meeste parten vel til paß, haffde da allehaande Optoger oc tids fordriff, oc i saa maade fordreffue wi de Hellige Dage met den Lystighed som da paa færde var.

Anno Domini 1620.

DEN 1. Januarij. Paa Nyt Aarß Dag, var det en forskreckelig skarp Frost, oc lod ieg da giffue Folcket, et par Potter Viin vdi huer Skiøtel, offuer deris daglig *Ordinantze*, at de kunde giore sig lystige met, oc var det samme Dag gandske klar Soelskin, oc altid kom den sterckeste Frost aff Nordvest, vdi disse Dage haffde wi den skarpeste Frost, som haffde værit den gandske Vindter, oc samme gruelig Frost tuingde oss da allermeest.

Den 8. Januarij. Oc alle forlobne Dage, varede den skreckelig haarde Frost, oc var det Nordvest veier oc klar Soelskin. Samme Dag bleff en aff min Baadsmend død.

Den 9. Januarij. Begynte Folcket igien at fange nogle Reffue oc Sabeler.

Den 10. Januarij. Ginge Præsten Her Rasmus Jensen oc Bardskeren M. Casper Caspersen til Sengs, effter at de nogen tidlang tilforn haffde gaaet heel singe, oc der effter daglig Dags begyndtis hefftig Siugdom iblant Folcket, som jo meer oc meer tog offuerhaand, samme Siugdom som da der *grasserit* var en sieldsom Siugdom, oc finge de Singe gemeenlig allesammen Blodgang, ved tre Vgers tid forend de døde. Oc samme Dag døde min beste Kock.

Den 18. Januarij. Alle disse Dage var det saa mildt veirligt, som det nogen tid saa til Aars kunde være her vdi Danmarck, des midler tid alt Folcket som var met Helbrede, var vdi Schouffnen en huer paa sin bestilling, oc i synderlighed paa Skytterie, at de kunde skinde nogle Rypper til de Singe.

Den 21. Januarij. Var det skiont klar Veier oc Soelskin, oc fants da hoss oss tretten Personer, som met Siugdom vare betagne. Oc da, saa vel som offte tilforne, tilspurde ieg Bardskeren for[ne]: M. Casper Caspersen, som oc paa den tid laa død sing, om hand viste nogen god *Remedium*, som kunde findis vdi hans Kiste, som kunde komme Folcket saa vel som hannem selff til Lægedom oc hielp, oc begerede hand ville mig det obenbare, Der til hand suarede, at hand haffde allerede brugt saa mange *Remediis* som han met sig haffde, oc saa viit hand meest kunde, oc hannem siuntes Raadeligst at være, oc dersom Gud icke ville hielpe, kunde hand slet ingen anden Middel som til Rædning vare behielpelig, bruge.

Den 23. Januarij. Døde min ene Styrmand ved Naffn Hans Brock, som hen ved fem Maaneders tid haffde gaaet oc ligget sing.

Samme Dag var det smuckt Veir oc deylig Soelskin, da sad Præsten offuer ende vdi sin Koie, oc for Folcket giorde Prædicken, huilcken Prædicken var oc den sidste hand giorde her i Verden.

Den 24. Januarij. Om formiddag, siuntes oss at være tuende naturlige Soele paa Himmelen.

Den 25. Januarij. Der ieg lod forne: min Styremands Hans Brockes Liig begraffue, da lod ieg skiude tuende Falckeneter aff, huilcket var den sidste ære ieg paa den tid hannem beuise kunde, da spranck Tappen aff begge Falckeneter, oc den som gaff fyr, haffde noget nær mist begge sine Been, saa meget skør var Jernet, aff den meget skarpe oc strenge Frost.

Den 27. Januarij. Døde Jens Helsſing Baadsmand, samme Dag gick min Lutenant Velbiurdig Maurids Stygge met alle til Sengs, effter at hand nogen tid tilforne met Suaghed var betagen.

Item samme Dag haffde Folcket seet sporret aff fem Ringdiur, huilcke vare foriagede aff en Vlff, hues Spoer mand oc kunde see, Huorforre ieg sende en Partie Folck effter samme Diur oc Vlff, vdi, meening nogle aff dennem at skulle bekommit, Men formedelst et stort Sneefug som Folcket paakom, kunde de icke lenger spore forne: Diur effter, thi vende de tilbage igen, oc finge intet.

Den 28. Januarij. Var det saa meget haard Frost, at en Tin-kande som Drengen haffde glembt vdi Kahiutten met noget Vand vdi om Natten, var Frossen vdi stycker, saa ieg icke kand vide, vdi huad som heldst Kar mand paa saadanne kaalde Reyser oc Farevand skulle kunde forvare kosteligt Vand vdi, efferdi Thin kand icke holde.

Den 2. Februarij. Var det sterck frost, da bekom Folcket som

var udi Land tvende Rypper, som til de Siuge vare meget Kierkomne.

Den 5. Februarij. Dode en Baadsmand ved Naffn Laurids Bergen, samme Dag sende ieg atter Bud til Bardskeren for^{ne}: M. Casper Caspersen met alvorlig formaning, om hand viste nogen *Remedia* oc gode Raad, at hand da for Guds skyld ville giøre sin største flid, eller oc efftersi hand var selff meget siug oc svag, hand da vilde lade mig vide, hvad Middel oc *Remedie* ieg udi nogen maader til Folcket kunde bruge, hvor til hand svarede nu som tilforne, at dersom Gud icke vilde hielpe, kunde hand aldelis ingen Raad eller hielp betee.

Den 6. Februarij. Gick ieg met tre aff Folckene ud til det Gab, som wi komme ind aff, at besee hvorledis det haffde sig met Jisen i Soen, dog kunde wi paa denne tid icke see oben Vand, oc komme saa om Afftenen igien tilbage til Skibet.

Den 10. Februarij. Udi disse Dage var det temmelig mildt Veier, Men der var megen Siugdom oc Svaghed iblant Folcket. Samme Dag dode der tvende af Folcket, som udi langsommelig tid haffde ligget paa deris Sotteseng.

Den 12. Februarij. Finge vi tvende Rypper, som til de Siuge vare oss meget Kierkomne.

Den 13. Februarij. Ordineret ieg til hver Person hvert Maaltid om Dagen en Pegel Viin oc om Morgenen en heel maade Brendeviin offver den *Ordinarie Deputation* som tilsat var.

Den 16. Februarij. Alle disse Dage var der intet andet end Siugdom oc Skrøbelighed, oc hver Dag foregtis de Siugis tall ideligen, saa at paa denne Dag vare icke flere end fiuff karske

Mennisker, som kunde hente Ved og Vand, oc giore huis Arbeid som faldt inden Skibs Borde. Samme Dag, dode en Baadsmand, som paa den gandske Reyse haffde ligget Siug, oc vdi ræt sandhed at sige, saa omsledig[34]), som et wskickelig Best.

Den 17. Februarij. Dode der en aff min Folck ved Naffn Rasmus Kiobenhauffn, oc var der da allerede bortdode af Folcket tiuffue Personer. Samme Dag bekomme wi en Hare, som oss var meget velkommen.

Den 20. Februarij. Om Afftenen dode Præsten forne: Her Rasmus Jensen, som da haffde gaaed oc ligget Siug vdi lang tid.

Den 25. Februarij. Vdi alle disse Dage er intet synderligt wdrættet, andet, end Lutenantens Dreng ved Naffn Claus, som lenge haffde ligget siug, bleff dod. Vdi denne Nat er Kedelbunden frossen i stocker vdi en Kedel, som bleff brugt til at smelte Vand vdi om Dagen, fordi at der vdi var om Afftenen tilforn en slump Vand forglemt.

Den 29. Februarij. Var det saa sterck en Frost, at ingen kunde komme vdi Land, Vand eller Ved at hendte, Men Kocken maatte den Dag tage til brendsel huad hand kunde faa, dog imod Afften fick ieg en Mand i Land at hente Ved. Oc maatte ieg samme Dag selff tage vare paa Kahiutten, ellers wi intet haffde fanget den Dag til fode, thi min Dreng var da ocsaa vorden siug, oc met alle gaaet til Sengs.

Den 1. Martij. Dode Jens Borringholm oc Hans Skudenes, oc effter at Siugdommen haffde nu taget offuerhaand, saa at alt Folcket mesten deel laa siug, da haffde wi stor besuerlighed, forend wi kunde faa de Dode begraffuen.

Den 4. Martij. Var det mildt Veir, den Dag finge wi fem Rypper vdi Marcken, huilcke vare oss saare kierkomne, dennem lod ieg kaage met Suppe, oc lod det iblant de Siuge wddeele, dog de aff Kiodet kunde intet fortære, formedelst deris Munde vare inden vdi aff Skørbug forderffuede.

Den 8. Martij. Døde Olluff Boye, som haffde ligget siug paa Nij Vgers tid, oc bleff hans Liig strax begraffuit.

Den 9. Martij. Døde Anders Pocker, som siden Juell haffde ligget siug, oc bleff hans Liig strax begraffuen.

Den 11. Martij. Gick Soelen vdi Vederen, oc var da *Æquinoctium vernum*, Nat oc Dag lige lange, oc gick Soelen op paa de steder vdi Oest Sudost, oc gick under vdi Vest Nordvest, ved siuff Klockeslet, om Afftenen, Men var dog ey mere end sex Klocke slet, formedelst *Variationen*. Samme Dag, var det smuckt milt Veir, da lod ieg kaste all Sneen aff Offuerlobbet paa Skibet, oc lod giøre smuck reent, Jeg haffde paa den tid icke mange til wals, som kunde Arbejde.

Den 21. Martij. Alle disse Dage var Veiret til oc fra wndertiden god oc skier, oc wntertiden haard oc streng, saa mand der om intet synderligt kand tegne. Men huad Folcket var belangendis, da laae de mesten deel alle siuge (des vær) saa at der var stor Jammer oc Bedrøffuelse, enten at see eller høre dennem. Samme Dag, døde Bardskeren for^ne^: M. Casper oc Povel Pedersen, som haffde ligget siuge mesten siden Juell, Nu oc frem i bedre *grasseret* Siugdommen io hefftiger Dag effter anden, saa wi som end vare til offuers lidede stor modsommelighed, førend wi kunde de Døde til Jorden bestedige.

Den 24. Martij. Alle disse Dage var smuckt milt Veir, oc ingen

froſt, ſaa wi haffde nu en god forhaabning, at det effter denne Dag ſkulle vorde got veir. Der var oc en aff Folckene vdi Land, ſom krøb op paa en høye Klippe, oc ſaae da oben Vand vden for Gabet, huilcket gaff oſſ god fortroſtning.

Den 25. Martij. Døde Skipper Jan Ollufſen, ſom haffde ligget ſiug vdi 19. Uger. Samme Dag var det vackert Veier, ſaa ieg da ſelff var i Land, oc leedte op wnder den nye affgangen Snee, Tydebær, ſom de kaldis vdi Norge, ſom ſtode ſaa ferſke huor Sneen vaar afgaaen, ſom det haffde værit om Høſtens tid, dog ſkulle mand tage vare paa, dennem ſtrax at affplocke, thi ellers de ſtrax vißnede.

Den 26. Martij. Var det oc ſmuckt Veier, da var ieg vdi Land oc ſamlede en heel haab Bær, ſom ieg iblant Folcket wddeelte, huilcke vare dennem meget kierkomne, oc bekom dennem icke ilde.

Den 27. Martij. Saae ieg Bardſkerens Kiſte offuer, oc huad der vdi var *Specialiter*, thi effterdi ieg haffde nu ingen Bardſker motte ieg ſelff giøre mit beſte. Men det var en ſtor forſømmelſe oc forſeelſe, at der icke fandtis en liden Forteignelſe aff *Medicis* giffuen, huor til ſlige adſkillige *Medicamenta* vare tienlige, oc huorledis de ſkulle brugis. Jeg veed oc viſſeligen oc tør end ſætte mit Liff til forved, derpaa, at der fants mange haande *Species* vdi forne: Bardſker Kiſte, ſom den Bardſker ieg haffde, icke kiende, meget mindre hand ſelff viſte huor til eller huorledis de ſkulle brugis, Thi alle Naffnene vare ſkreffne paa Latin, aff huilcket hand vdi ſit leffnendis Liff haffde icke megit forglembt, Men naar hand nogen flaſke eller Buddicke vdi ſit leffnendis Liff ſkulle Beſee, maatte Præſten for hannem læſe Opſkrifften derpaa [35]).

Den 29. Martij. Alle diſſe Dage var det temmelig mildt veir,

Oc døde samme Dag Jsmael Abrahamsen oc Christen Gregersen, hues døde Legome bleffue oc samme Dag begraffne, effter den Leilighed oc Effne der da forhaanden var.

Den 30. Martij. Var det skarp Frost. Samme Dag døde Suend Arffuedsen Thimmermand, paa denne tid gick min største Bedrøffuelse oc Elendighed an, Oc var ieg da lige som en vild oc forladt Fugl, Jeg maatte nu selff løbe omkring vdi Skibet at giffue de Siuge at dricke, oc kaage drycke til dennem, oc skaffe dennem huis ieg kunde tencke dennem gaffnligt at være, huilcket ieg icke var til vandt, oc haffde derpaa en føye forstand.

Den 31. Martij. Døde min anden Styremand Johan Pettersen, som haffde ligget siug vdi lang tid.

Den 1. Aprilis. Døde min Salig Brodersøn, Erich Munck, oc komme Johan Pettersens oc hans døde Legomer begge tilsammen vdi en Graff.

Den 3. Aprilis. Var det en skreckelig skarp Frost, saa at ingen aff oss kunde blotte sig for Kuld. Jeg haffde ey heller nu nogen at *Commendere* offuer, fordi de laa nu alle wnder Guds Haand, saa her var stor Elendighed oc Bedrøffuelse forhaanden. Samme Dag døde Jffuer Alsing.

Den 4. Aprilis. Var det saa streng oc haart Veier, at det var gandske wmueligt, at nogen kunde komme vdi Land at graffue en Graff, til de Dødis Liig som da vare vdi Skibet, vdi Jorden at bestedige.

Den 5. Aprilis. Døde Christoffer Opsløe oc Rasmus Clemendsen min Arckelimester[36]) oc hans Maat. Samme Dag ad Afften døde min Høybaadsmand ved Naffn Lauritz Hansen, oc var der nu saare

ringe Mandtall paa sunde Folck, at wi neppeligen vare mectige til, de Dodis Liig at begraffue.

Den 8. Aprilis. Dode Villom Gorden[23]), min ypperste Styrmand, som lenge haffde baade gaaet oc ligget kranck. Samme Dag ad Afften, dode Anders Sodens, oc bleff hans oc forne: Villom Gardons Liig begge tilsammen vdi en Graff begraffne, huilcke wi, som da igien leffuede met stor Nød kunde affsted komme, formedelst den Jammerlig Suaghed som var iblant oss, saa at der var icke end nogen ved den førlighed oc styrcke, at de kunde gaa vdi Schouffen, Ved oc Brendsel at hente, Huorndoffuer wi vdi disse Dage motte opsøge vdi Skibet alt saa meget Brendsel der fandtis, oc der det var opbrendt, da nødis wi til at tage voris Sluppe til at brende.

Den 10. Aprilis. Dode Erlig oc Velbiurdig Mand, Mauritz Stygge min Lutenant, som haffde lenge ligget siug, oc tog ieg aff mine egne Linklæder oc suøbte hans Liig vdi det beste ieg kunde, oc var det met stor Nød at ieg kunde faa en Liigkiste gjort til hannem.

Den 12. Aprilis. Var smuck Soelskin met nogen Regn, da det paa den Lands Orth icke haffde regnet vdi sinff Maaneder. Samme Dag førde wi Lutenantens Liig paa Landet, oc bleff effter den Leilighed da forhaanden var, vel til Jorde bestediget.

Den 13. Aprilis. Var ieg i Bad vdi en Vinpibe, som ieg der til haffde ladet berede, oc brugte der til alle de slags Vrter som wi funde vdi Bardsker Kisten, oc tienlige vere kunde. Der effter vare ocsaa mine Folck vdi Bad, saa mange aff dennem som noget kunde røre sig, oc icke vare for meget suage, huilcket Bad bekom oss saare vel (Gud skee loff) oc mig selff vdi synderlighed.

Den 14. Aprilis. Var det skarp Frost. Oc samme Dag var ieg icke vden selff femte, som kunde taale at sidde offuer ende, oc da horde Langfredags Prædicken.

Den 16. Aprilis. Indfaldt Paaskedag, da døde Anders Oroust oc Jens Bodker som haffde lenge ligget siuge, oc effterdi det var da noget temmelig mildt veir, fick ieg deris Liig begraffuen. Samme Dag giorde ieg min Skibmand[37]) til Skipper, enddog hand var siug, paa det at hand dog skulde hielpe mig noget, saa meget hans styrcke formaatte, Thi ieg var da selff gandske Ælendig, oc aff den gandske Verden aldelis forladt, som ieg giffuer hver at betencke.

Om Natten der effter, døde Hans Bendtsen.

Den 17. Aprilis. Døde min Dreng Olluff Andersen, som vdi fiuff Aars tid haffde tient mig troligen oc vel.

Den 19. Aprilis. Døde Peder Amundsen, som lenge haffde ligget siug, oc var slet bort visnet.

Den 20. Aprilis. Var det smuck Soelskin oc ostelig Vind, Paa denne Dag bekomme wi tre Rypper, huilcke vare oss meget kierkomne.

Den 21. Aprilis. Var det deylig Soelskin, huorfore en part aff de Siuge krob op aff deris Koye, at de kunde verme sig imod Soelen. Men fordi de vare saa meget Kraffteløs, besuimede de en part, saa det bekom dennem icke vel, oc ieg haffde nock met dennem at bestille, forend ieg kunde skaffe huer til sin Koye igen. Samme Dag imod Afften bekomme wi tuende Birckhons, huilcke vare oss storligen fornoden, at wi kunde faa noget fersk at vederquege oss met, huilcken vederquegelse skeede aff denne synderlige Guds forsiun, thi de aff den salt Spise aldelis intet kunde fortere, vden alleeniste Saaddet aff huis fersk mand bekom.

Den 22. Aprilis. Om efftermiddagen, lod ieg bereede et Bad, vdi huilcket wi alle saa mange som vare ved den styrcke, at wi oss kunde røre, oss Badede, oc bekom det oss vel.

Den 24. Aprilis. Døde Ollnff Sundmoer, som var Skibmands Maat.

Den 25. Aprilis. Begyndte graa Giessene at komme, huor udoffuer wi oss frydede, forhaabendis, Sommeren da at haffue værit nær forhaanden, men denne forhaabning slog oss feil, Thi Kulden varede end da meget lengere.

Den 27. Aprilis. Var det skarp Nattefrost oc Syderlig Vind, den Kuld som kom vdi disse Dage, den tuingde oss meest, oc giorde oss stor Affbreck oc forsueckning. Samme Dag døde Halffword Brønnie, som offuer toe Maaneders tid haffde ligget sing, oc met stor Besuerlighed fick ieg hans Liig begraffuen.

Den 28. Aprilis. Døde Morten Nielsen Buteler, oc Thoer Thønsberg, oc var det met stor nød, at wi fire Personer som endnu lidet kunde røre oss, finge deris Liig begraffuen.

Den 3. oc 4. Maij. Alle disse Dage kom der icke it Menniske aff Koyen, vden ieg oc wnder-Kocken, som endda noget lidet formaatte. Sidste forskreffne Dag, døde Anders Marstrand oc Morten Marstrand, Høybaadsmands Maat, som lenge haffde ligget singe.

Den 6. Maij. Døde Johan Watzen Engelske Styremand [23]), som var den fierde Styremand Jeg haffde, huilcke laa Liig i nogle dage, fordi det var saa streng oc skarp Kuld, at ingen aff oss arme tre Mennisker, som endnu noget lidet formaatte, kunde hielpe deris Liig til Jorde.

Den 7. Maij. Bleff det noget mildere Veier, da finge wi de

Dodis Liig begraffne, dog formedelst voris store Skrobelighed, faldt det oss saa besuerligt, at wi ey anderledis kunde skaffe de døde Legomer til Jorden, end wi maatte slebe dennem paa en liden Slæde, som ellers om Vindteren waar brugt at slebe Ved met.

Den 10. Maij. Disse forgangne Dage var det nu meget streng kuld oc frost, som oc giorde oss største Sueckelse oc Affbreck, Men denne dag var det smuckt mildt Veier, da komme Giessene igen saare mangfoldige, oc bekomme wi en aff dennem, vdi huilcken wi haffde nock til tuende Maaltider. Den tid vare wi Elleffue Personer vdi leffuendis Liffue met de Siuge.

Den 11. Maij. Var det en meget streng Kuld, saa wi den Dag laa alle stille ved Koyen, Thi for voris store Suagheds skyld, kunde wi aldelis ingen Kuld taale, saa vare Lemmerne aff Kuld tuingde oc forkunsede.

Den 12. Maij. Døde Jens Jørgensen Thimmermand, oc Suend Marstrand, Men Gud ved huad Elendighed wi lide, førend wi finge deris Liig begraffuen. Oc vare disse de sidste som vdi Jorden bleffue begraffne.

Den 16. Maij. Var det saare meget kalt, da døde Skipper Jens Hendrichsen[38]), oc maatte hans Liig bliffue liggendis wbegraffuit.

Den 19. Maij. Døde Erich Hansen Li, Som den gandske heele Reyse haffde værit meget flittig oc tienniſtactig, oc icke fortornet det ringeste Menniske, eller fortiente nogen Straff. Oc haffde da graffuet saa mange Graffue til de andre, oc var nu ingen som kunde hielpe hannem til Jorden, men maatte ligge wbegraffuen.

Den 20. Maij. Var det smuck mildt Veier, oc Syden vind, oc var det oss en stor bedrøffuelse, at der var saa offuerflødig Guds

Gaffuer aff adskillige slags Fugle, oc var dog ingen af oss saa stercke, som kunde gaa paa Marcken nogen aff dennem at skiude.

Den 21. Maij. Var det klar oc deylig Soelskin, oc var det met stor besuerlighed, at ieg end da selff fierde, kom vdi Land, oc giorde der en Ild for oss, oc smurede Ledemoderne paa oss met Biornefeett, oc kom ieg selff anden igien Ombordt om Afftenen.

Den 22. Maij. Var det saa skøn oc varm Soelskin, som mand ville ynske aff Gud. Oc aff Guds forsiun kom der en Gaas tett op til Skibet, som 3. eller 4. dag tilforne var det ene Been affskodt, den singe wi fatt paa, oc kaaget, huoraff wi haffde to Dages kost.

Hvad Fugle er anlangendis, som ere vdi denne Lands Egn, var der paa Natte dags tid, komne aff allehaande slaugs, Nemlich, alle slaugs Giesz, Suaner, Ender aff alle slaugs, Terner, Synderlands Viber, Snaler, Snypper som er en god oc kostelig Fugel, Moger aff alle slaugs, Falcke, Raffne, Rypper, Orne.

Den 28. Maij. Vdi disse dage var intet synderligt at skriffue om, andet, end at wi siuff ælendige Personer, som endda laae leffuendis, saa huer andre bedrøffueligen an, oc forventede huer dag, at Sneen skulde bleffuen bortthoet, oc Jisen vilde gaa bort.

Huad belanger Siugdommens *Symptomata* oc Leilighed, som wi vare behafftet vdi, var det en sieldsom oc wnderlig Siugdom. Thi alle Lemmerne oc Ledemoderne krompede sig saa Jammerlig tilsammen, met store Sting udi Lenderne, som mand haffde stucket tusind Kniffue igjennem dennem. Oc Kraapen var saa blaa oc brun, som den der stoder sig it blaat Øye, oc det gandske Legome var aldelis Kraffteløs, Munden var oc meget Jlde fahren oc ælendig, thi alle Thenderne vare løse, saa wi ingen *Victualia* kunde fortære. [39])

Udi de Dage wi laae saa slet met alle, til Sengs, døde Peder Nyborg Thimmermand, Knud Lauritzsen Skudenes, oc Jorgen Kockedreng, som alle bleffue liggendis paa Styreplickten, Thi der var da ingen, som kunde deris Liig begraffue, eller kaste offuer Borde.

Den 4. Junij. Som var Pintzedag, var jeg nu selff fierde leffuendis igien, Oc laae den ene oc kunde intet hielpe den anden, Mauffuen var tidig nock, og haffde *Appetit* til mad, Men Tenderne kunde icke stede det til, oc der var icke en aff oss saa sterck, som kunde gaa udi Rommet at hendte oss en drick Viin, Kockedrengen laa død ved min Koye, oc tre Mand laa død paa Styreplickten, Oc toe Mand vare udi Landet, som gierne vilde haffue værit udi Skibet igien, men det var dennem umueligt at komme der ind, thi de haffde icke saa megen styrcke udi Lemmerne, at de kunde selff hielpe sig op i Skibet, saa at baade de oc Jeg laae aldelis forsmecktet, fordi wi nu udi fire gandske Dage haffde intet faaet til Legomens ophold. Saa ieg nu forventet intet andet, end at Gud vilde giøre ende paa denne min Elendighed, og tage mig til sig udi sit Rige. Oc efftterdi ieg meente, at det skulde haffue værit det sidste Jeg skreff udi denne Verden, saa skreff ieg en Skrifft, Lindendis som efftterfolger:

Efftterdi at ieg nu icke lenger haffuer forhaabning at kunde leffue udi denne Verden, da beder ieg for Guds skyld, om nogle Christne Menniske hender hid at komme, at de mit arme Legome, met de andre deris, som herhoss findis, udi Jorden ville lade begraffue, tagendis Lon derforre aff Gud udi Himmelen. Oc at denne min *Relation* maatte bliffue min Naadigste Herre og Konning tilstillet. Thi huert Ord,

Fotolitografi

af

Jens Munks Haandskrift

efter

Manuskriptet paa Universitets-Bibliotheket.

Her hoss beder jeg Nu for guds skyld om
Nogen: Kristne: Menniske hender her hid
att komme vtt dir Met deme Legem:
med de andere som Nu her hoss findes
Vdi Jorden wille lade komme, oc tagende
løn aff gud i himmelen: Oc att dette
min Relasion Maatte bliffue Min Naad
dig herre ~~tilstillet~~ oc Koning tilstilet
thi det er Sanfærdigt alt huad i
Hender findes Ord for ord Paa det
att Min fatig hustru oc børn Maatte
Nyde Min Jnkelige affgang Nogit gaatt
ud, her med alverden gode Natt oc min
Siel i det Ewige Rige: Jenss Munk
(Egen handt)

som her vdi findes, er altsammen sandfærdigt, Paa det min fattige Hustrue oc Born maatte nyde min store Besuerlighed oc ynckelig Affgang noget gaat ad. Hermed ald Verden gode Nat, Oc min Siel vdi Guds Haand, etc.

Jens Munck.

DEn 8. Junij. Der Jeg nu icke lenger for slem Luct oc Stanck aff de Dode Kroppe, som en rom tid bleffue liggendis vdi Skibet, kunde bierge mig, da begaff ieg mig, huorledis ieg kunde, vd aff Koyen (som var uden tuiffl aff Guds Faderlig forsiun, at hand endda lenger ville spare mig Liffuit) J den Meening, at det var lige got, huor eller paa huilcken sted Jeg dode, enten det skulde være vden for iblant de andre som laae dode, eller ieg bleff vdi Koyen beliggendis. Der ieg da formedelst Guds hielp kom udaff Kahiutten, behialp ieg mig den Nat paa Offuerlobet met de dodis Klæder. Men om anden dagen, der de tuende Personer som vare paa Landet, saae mig, at Jeg endda leffuede, huilcke ieg oc meente at haffue lenge siden værit dod, da begaffue de sig vd paa Jisen imod Skibet til mig, oc hialp mig saa aff Skibet til Landet, met huis Klæder ieg dennem tilkaste. Thi Skibet laa icke lenger end hen ved tolff eller fiorten Fauffne fra Landet. Oc paa Landet wnder en Busk haffde wi voris Voning en tidlang, som vdi denne hoszfolgende Thaffle er at see, oc giorde Jld for oss om dagen. Paa det sidste krobe wi omkring allenegne derhoss, huor wi saae det mindste grone at voxe oc komme aff Jorden, huilcket wi opgroffue, oc sugede paa hierte Roden deraff, det fornumme wi oss vel der effter, oc Varmen be-

gynte smuckt at tage til, saa det begynte at bliffue noget bedre met oss.

Emidler tid wi saa vare paa Landet, døde Seigl-Leggeren vdi Skibet, som tilforn met yderste Svaghed vaar betagen.

Den 18. Junij. Som Jisen gick bort fra Skibet, finge wi et Flondergarn vdi Jagten, da ginge wi til Vandet met torre Fodder, og satte det ud met en fierde part Ebbe. Der nu Floden kom igien, da gaff Gud oss ser store Ørretter, huilcke ieg selff kaagede, oc de andre tuende ginge vdi Lamprenen oc hente Viin, som vi nu lang tid icke haffde proffuet fordi ingen aff oss haffde hafft *Appetit* der til.

Der wi nu saa dagligen finge ferske Fisk, oc den bleff vel koget, enddog wi intet aff Fisken kunde æde, men alleeniste aff Suppen, oc drucke Viin der til, vederqueget det oss, saa det bleff effterhaanden noget bedre met oss. Oc omsider finge wi en Bøsse i Land oc skød Fugel, oc komme saa til god Forfriskning, huoraff wi dagligen bleffue stercke oc Dag effter Dag temmelig vel til passe.

Den 26. Junij. Vdi JEsus Naffn, effter Bøn oc paakaldelse til Gud om Lycke oc gode Raad, fanget wi an at ville legge Lamprenen til Enhiorningen, oc giorde oss Segel ferdige det flitteligste wi kunde. Men oss forkom en suar *Stimulus* oc stor Nød oss angick, i det Lamprenen stod høyt opsat paa Landet med Vindter floden, huorfore wi først maatte vdlosse alt det der vdi vaar, oc da vocte paa en høy spring, at wi da kunde vinde den vd, som wi oc giorde, oc lagde den til Enhiorningen. Der wi komme vdi Enhiorningen, da forend wi for ond Lucht oc Stanck kunde røre oss noget der vdi at vdrette, maatte wi først vdkaste de døde Kroppe, som da vare

gandske forrodnede, effter som wi endeligen motte Vdtage aff Enhiorningen ind vdi Camprenen *Victualia* oc anden Nodtorfft, saa wiit wi tre Personer Raade oc Regere kunde, oss offuer Soen met at behielpe.

Den 16. Julij. Som indfaldt paa en Sondag, om effter middagen, da ginge wi vdi Guds Naffn til Seigels derfra, Paa huilcken tid det var der vdi Landet saa varmt som det kunde være vdi Danmarck, oc Moltebærrene stode da knoppede. Oc var der saa fuldt aff Myg, at mand icke kunde bare sig, naar det var stille Veir, oc var der megen Regn denne tid om Aaret dagligen. Oc der ieg reyßde derfra, borde ieg to eller tre Huller paa Enhiorningen, at det Vand som var i Skibet, met en halff Ebbe maatte bliffue, Paa det at Skibet altid kunde bliffue fast siddendis, i huad Jiß der komme kunde, som vdi denne Kort er at see. Oc haffuer ieg kaldet samme Haffn, effter mig sielff: **Jens Munckes Bay**. Oc findes i denne Thaffle alt Afftegnelse, huad sig her er Tildraget.

Den 17. Julij. Jmod Afften modte mig megen Jisz, da holdt ieg aff oc til for Jisen, oc om Natten formedelst still oc mistig Veir bleffue wi fast vdi Jisen, Oc da slap ieg Enhiorningens Baad, som ieg slebte met mig, i den Meening, om ieg nogensteds haffde kommet til Land, Jeg da kund hafft den at hielpe mig met.

Den 20. Julij. Dreffue wi alt vdi Jisen, Oc kom der da en huid Biorn thet Ved Skibet, som hand bleff oss var, tog hand *Refugium* offuer Jisen, oc igiennem Vandet, Oc en stor Hund ieg haffde met mig, fulde hannem effter, som der udoffuer fra Skibet, bleff forvildet, oc kom icke igien, oc ved toe Dage der effter, kunde

wi endda høre hannem skrige. Oc var det effter min Giedsing vel 40. Mile fra Land.

Den 22. Julij. Var det en haard Storm, saa Skibet dreff bitterlig hart, oc huer gang det tornede imod Jisen, var det lige som det haffde tornet mod en Klippe, oc samme tid støtte Jisen min Roer i stycker, oc saa fremt ieg icke haffde faaed kast en Dreg paa et stort stocke Jisz, at torne Skibet met, at det icke skulle driffne saa fast, haffde baade Skibet oc wi samme dag bleffne forlaaren.

Den 24. oc 25. Julij. Dreffne wi saa alt vdi Jisen, oc vare giort fast ved it Jiszbierg, at Skibet skulle icke driffne for hart, oc lide for megen skade.

Den 26. Julij. Komme wi aff Jisen, oc *tenteret* ieg Østlig hen imellem Jisen, oc det Syndre Land, fick der Sandgrund paa 38. Fauffne, oc holt saa aff oc til. Men ieg formodet dog icke at komme der igiennem.

Den 27. Julij. Om effter middag kom ieg igien til Enhiorningens Baad, som ieg maatte slippe thi dage tilforne, der ieg forst kom vdi Jisen.

Den 28. Julij. Loffneret ieg alt imellem Jisen oc Landet fra 10. 15. Fauffne, oc til Jisen igien paa 45. 46. oc 48. Fauffne, oc da befandt ieg at det var intet bevendt at haabe, at komme Jisen forbi paa den Syndre side.

Den 29. Julij. Lagde ieg Nordvestlig offuer igien.

Den 30. Julij. Kom ieg atter fast vdi Jisen, formedelst det var saa tyck Taage, at mand ey vel kunde see sig for.

Den 1. Augusti. Kom ieg aff Jisen igien, oc seiglede Nordvest

hen, oc paa dagen graadet saa hart, at ieg tog Focken ind, oc lod driffue for it Seigel.

Den 4. Augusti. Seiglet ieg alt imellem Jisen oc Landet Vestvart op.

Den 5. Augusti. Threngde Jisen mig om Natten saa hart, at ieg maatte ind paa 12. Fauffne, forend ieg kunde komme den Hug Jiß for offuer, oc er det at acte, at Jisen tager sin drifft lige som Landet strecker sig der, oc meest Sydlig hen.

Den 6. Augusti. Fick ieg dybt Vand igien paa 45. Fauffne, oc da satte ieg min *Curs* Ost Nordøstlig hen, oc fornam ingen Jiß.

Den 8. Augusti. Seiglet ieg vdi it Etmaal 40. Mile Ost Nordoest an.

Den 9. Augusti. Seiglet 38. Mile, da sprang Vinden Østlig met en skarp Frost.

Den 10. Augusti. En Bilegger[40]) aff Østen met Kuld, Taage oc Frost.

Den 11. Augusti. Var det wstadigt Veier, dog Vinden noget til Østen, oc laa ieg Nordvart offuer, oc vdi dagningen forfaldt wnder det faste Land paa Nordsiden, som kaldis den Kolde Hug, oc ligger paa $62^1/_2$ *grad.* Oc haffde ieg der grund paa 20. Fauffne, wngefehr en fierding veigs fra Landet. Oc falder Landet hen vdi Nordoest paa den Synderste ende, oc er slet Land foruden Schouff, oc satte ieg min *Curs* Ost Nordoest hen, wngefehr 5. Mile fra Landet, oc er der haard Steengrund paa 40. Fauffne.

Den 12. Augusti. Seiglede ieg Ost Nordost met en sagt Kiølling.

Den 13. Augusti. Om Morgen tillig, kom ieg for den Nordoest ende aff Digses Eyland, hvor der ved Landet fandtis megen Jiß, oc

er paa Synder siden laugt slet Land, oc den Øster ende ligger paa 63.[41]) *grad.* Oc en Nat oc Dag holdt wi aff oc til formedelst megen Jiß der modte oss, det wi icke kunde komme igiennem.

Den 14. Augusti. Om Morgenen der ieg befandt mig saa meget paa alle sider aff megen Jiß at være beringet, oc Landet paa begge sider hoss mig, da tog ieg det store Seigl ind, oc met Focken halleret mig igiennem Jisen, hvor den var tyndest. Oc hen ved Middags tide kom ieg vdi klart Vand, da befant ieg vdi Styrebord nogle høye Eylænder, Sydvest fra mig, oc satte ieg da min *Curs* Øst Sudoest, de toe Eylænder var Søsteren, som vdi Kortet findis anteignet, oc laa i Bagbord ieg seiglede hiem, oc de andre kaldis Jßner[26]), liggendis wnder det faste Land i Styrebord ieg seiglede hiem. Oc er det Entringen aff *Fretum Christian* kommendis aff *Novo mari.*

Den 15. Augusti. Befandt ieg alt i samme Canal imellem Landene megen Jiß, dog tyndt, saa det var intet andet, end Loff an[42]), oc hold Dregen, met megen Snee, oc graa Giessene begyndte stifft igien at sliffue Synder paa.

Den 16. Augusti. Forfaldt wnder det Norland vdi *Fretum Christian* eller Huttsom Stræde, oc satte ieg min *Curs* Øst til Syden, hen som var Sudoest til Østen effter en ræt *Compass.*

Den 17. Augusti. Var en Nordvestwind, oc satte ieg min *Curs* Sudost, *Variationen* afftagen effter en vis *Compass.* Denne Nat var det megen Taage oc Frost, men paa Dagen, igien vacker Soelskin oc got Veier.

Den 18. Augusti. Jndtil Middag, taagit Veier oc vestlig Vind, oc imod Afften finge wi Munckenes i sigte. Oc strecker sig samme

Cap paa den her Noer side op ad *Fretum Davis* Nord, oc ind ad *Fretum Christian*, Nordnest oc vel saa Nordlig.

Den 19. Augusti. Sterck Vind aff en Vestlig Haand, oc tyck Veir, oc seiglede wi det etmaal 40. Mile, oc var her oc der driffuendis store Jißbierge.

Den 20. Augusti. Var det en vacker Jeffnkoling, oc seiglede wi da 30. Mile.

Den 21. Augusti. Den heele Nat Regn, Nordoest Vind, paa dagen Stiffkoling, oc seiglede det etmaal 20. Mile.

Den 22. Augusti. Det etmaal seiglede wi met Skønfar Seigl[43]) oc Stiffkoling 36. Mile.

Den 23. Augusti. Seiglede wi 27. Mile, høyden var 58. *grad*, oc 44. *min.* Oc samme dag imod Afften bleff det stille, som lyckes vilde, thi ieg motte haffue min Pompe op, som var wklar, oc legge en Sentering[44]) omkring den.

Den 24. Augusti. En storm aff Østen, oc seiglede wi det etmaal Syd Sydoest, wngefer 20. Mile, oc om Middagen lagt Norlig offuer.

Den 25. 26. oc 27. Augusti. Bleff det heel stille.

Den 29. Augusti. Finge wi en god Nordvest vind igien, voris *Curs*, Øst til Nord, oc Vinden sprang til Norden, met en storm, saa at wi maatte indtage alle Seiglene, oc Pompen forglemte oß slet intet.

Den 31. Augusti. Giorde wi Seigl igien, dog smaa Skonfor Seigl, oc var alt storm oc wueier.

Den 1. Septemb. For en Vind, hvad men kunde berore.

Den 2. oc 3. Septemb. Atter storm oc wueier aff en Sudost, oc imod Afftenen motte wi indtage Seiglene met alle, oc vare wi stille ved Pompen.

Den 4. Septemb. Var det skreckelig Regn oc blæst met Storm, oc kunde wi aldelis icke være fra Pompen. Imod Afften begyndte Vinden at lobe oss noget til vilge, oc formedelst wi ved Pompen vare vdtrællede, dreffne wi den heele Nat forunden Seigl, paa det wi kunde faa nogen huile, saa viit Pompen det ville tilstede.

Den 5. Septemb. Om Middagen *Observeret* ieg 58. *grad*, 59. *min*. Vinden lob Vestlig met Regn oc temmelig Soeveir.

Den 6. Septemb. Den heele Nat var det stille Veir, om Morgenen begyndte Vinden noget at krympe.

Den 7. Septemb. *Observeret* ieg 59. *grad*, 15. *min*. met en vacker Jeffn koling, Halsen opfiret, dog strax paa dagen begynte Vinden igien at krympe.

Den 8. Septemb. *Observeret* 60. *grad* 19. *min*. Vinden var noget Vestlig igien, dog stille.

Den 9. 10. oc 11. Sept. Vare allehaande slangs Vind, oc taaget Veier, men om Afftenen oc paa Natten begyndte en Storm, oc vor Fock floig fra Liget saa wi tre Mennisker haffde nock at giore, forend wi finge den Bierget, oc var da Skibet halff fuld met Vand.

Den 12. Septemb. Om Natten sprang Vinden Vestlig, oc graaede hart, vor Mersskod floig i stocker, Stenghoffnet toug ocsaa i stocker, oc den store Rack i synder, saa at det var heel forlegen verck for oss tre.

Den 13. Septemb. Haffde wi effter min *Coniectur* lengden aff Hethland, oc da bleffne wi it Skib var, huilcket wi om sider Naaede saa nær, at wi komme Folckene i thale som var paa samme Skib, oc begerede ieg aff hannem Vndsætning, oc giirede ieg hannem toe

gange om Bord, Men formedelst det graaede saa hart, kunde hand intet hielpe mig.

Den 14. Septemb. Forfaldt wi wnder Orckenøe.

Den 15. Septemb. Passeret Orckenoe, oc Vinden løb heel til Sudost.

Den 16. Septemb. Seiglede wi 20. Mile, Ost til Norden offuer, ad Norge til Noyestbie.

Den 17. Septemb. Vdi lige Maade alt seiglet Ost til Norden offuer.

Den 18. Septemb. Lagt Sydlig offuer igien vdi 20. Glasz.[45])

Den 19. Septemb. Altid Bilegger.

Den 20. Septemb. Saae wi Norge.

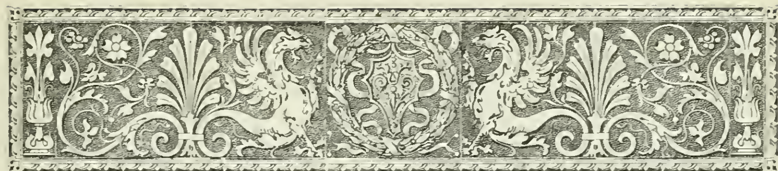
Den 21. Septemb. Komme wi i Haffn Synden for allen met en sliffuendis storm og wbekiendt. Oc der ieg nu kom inden Skers paa en stor Fiord, kunde ieg ingensteds finde, huor ieg kunde sette, thi maatte jeg den heele Dag holde aff oc til inden Skers, fordi ieg haffde icke vden it halfft Ancker, Men imod Afftenen der ieg saae, at ingen Folck vilde komme, gaff ieg mig hen ind vdi en Bugt, huor ieg lod det halffue Ancker falde, oc bleff saa liggendis wfortout, thi ieg haffde ingen Baad, hvormet ieg kunde fore it Landtoug i Land. Scent vdi Afftningen, kom en Bonde der wforvarendis, huilcken ieg maatte truge til met en Moskett, at komme oc hielpe mig it Landtoug i Land. Oc om Morgenen begaff ieg mig strax met samme Baad til Kon: Majest: Foget i Sundfiord, at hand skulle forskaffe fersk Fetallie, oc Folck, som kunde løbe Skibet til Bergen.

Der ieg nu haffde Skibet vdi god *Salve*, oc var vdi Christen Land igien kommen, da græde wi arme Menniske aff stor Glæde oc tackede Gud hand oss naadeligen den Lycke haffde beskerit.

Den 25. Septemb. Kom ieg vdi egen Person til Bergen, oc begaff mig strax til *Medicos* oc Læge om hielp oc *Remedie,* lod oc strax bereede drick oc *Medecin*, som ieg lod skicke til de toe mine Folck, met en Skipper som ieg sende til Skibet at tage vare vdi min sted.

Den 27. Septemb. Skreff ieg hiem til Danmarck til den høye Offrighed, at ieg vaar did Ankommen.







O Almectigste, Evig GUD,

Naadig Fader oc Himmelske HERRE, Du som haffuer befalet at paakalde dig vdi all Nød oc Modgang, oc loffuer derhoss, at du Naadelig vilt Bønhøre oc redde oss, saa at wi skulle tacke dig, for din Miskundhed oc for dine vnderlige Gierninger, som du giør imod Menniskens Børn. Jeg haffuer nu vdi denne lange oc farlige Reyse, værit vdi Fare oc Nød, vdi huilcken ieg haffuer dog formerckt din Naadige Hielp oc Bistand, i det du haffuer reddet mig fra Iiß-Biergene, vdi gruelig Storm oc det brusende Haff. Du varst min høyeste Styremand, Raadgiffuer, Leding oc Compaß. Du haffuer førdt oc Leedsaget mig baade frem oc tilbage. Du haffuer førdt mig aff Angist, Soet oc Siugdom, Saa at ieg ved din Hielp

er kommen til Førlighed igien, oc til mit Fæderne Land, huilcket ieg aldelis troer at være din Gierning. Oc er icke skeed formedelst min egen Forstand eller Forsiunlighed, Huorffore ieg ydmygelig aff Hiertet tacker dig, O du min Naadige Fader. Oc beder, At du vilt giffue mig din Hellig Aands Naade, at ieg fremdelis kand findes dig tacknemmelig met Ord oc Gierninger, dig til Ære oc Prijß, mig selff til min Troes Offuelse, oc en god Samuittighed. Dig O Hellig Trefoldighed, skee euig Loff oc Tacksigelse, for denne oc alle dine Velgierninger. Dig alleene bør all Mact oc Ære till euig tid,

AMEN.

Esa: 44. Cap.

Fryete dig icke, thi ieg frelste dig: Naar du gaar igiennem Vandet, da vill ieg være hoss dig, at Strømmen skulle icke Druckne dig, etc.



Noter.

1) Grønlands Østkyst.

2) Efter Løjtnant G. F. Holms Maalinger ligger Kap Farvel eller Umanarsuak, Sydspidsen af Eggersø, paa 59° 45′ 54″ n. Brede, og Munks Bredebestemmelse er altsaa omtrent 45′ for nordlig. Se: Meddelelser om Grønland. 6. Hefte. S. 46.

3) Fretum Regis eller Reij, som der staar paa Kortet, er Munks Navn paa Davisstrædet, en Navneforandring, der er temmelig ilde anvendt.

4) Efter den angivne Brede maa Munk være kommen ind under den amerikanske Kyst omtrent i Højde med Loks Land. Se det medfølgende Kort.

5) Overklædning, Busseronne, „lange Kjortler, som Baadsmænd have paa, naar det er koldt".

6) Idet Munk her bruger Lomblis eller Lombles Stræde som enstydende med Hudsons Stræde, gjør han sig skyldig i en Forveksling, som dog med stor Sikkerhed kan føres tilbage til Hessel Gerritz. Lumley's Indløb er Frobisher Strædet, der gjenopdagedes 1587 af Davis, og da han i Fjorden ikke kunde gjenkjende Frobisher's strait, gav han den Navnet Lumley's inlet, medens det egentlige Hudsons Stræde af ham kaldtes The Furious Overfall. I Hessel Gerritz Kort over Hudsons sidste Rejse, som vi antage, at Munk har kjendt, findes Navnet Hudsons Stræde ikke, men derimod staar lige ud for Resolution Øen Lomles Inlet, og i det latinske Flyveskrift Detectio Freti, der 1612 ledsagede Kortet, staar udtrykkelig, at Hudson sejlede ind i Hudsonsbugten gjennem Lumley's Inlet ɔ: Hudsonsstræde. „Hudsonus, cum ne hoc quidem itinere quidquam memoria dignum gesisset, anno proxime insecuto 1610, a popularibus suis rursus emissus est, *et secutus illum in Lumles Inlet sibi a Georgio Winwood ex parte calcatum tramitem*, post multas tandem molestias fretum hoc superavit, et ad gradus 50, et 51, progressus

est. Asher: Hudson, The Navigator. S. 187. Heri maa formodentlig ogsaa søges Grunden til, at Munks Instrux paabød ham at søge ind i Hudsons Stræde paa 62½ Grad n. Br., der svarer til Nordsiden af Frobisher (Lumleys) Stræde.

7) Munks Jisefiorde ere Frobisher's Strait.

8) Munkenæs er det nuværende Kap Best paa Sydspidsen af Resolution Island. Dette Punkt havde intet Navn 1619, Davis havde kaldt Øen Warwick Foreland, og Luke Foxe kaldte derfor dens østlige Landspids Cap Warwick. Munks Rejseberetning S. 54—5 er vigtig for Bestemmelsen af Munkenæs. Fra dansk Side turde der være nogen Anledning til at opfriske det oprindelige Navn som et Minde om Munks Rejse. — Den angivne Brede for Munkenæs er temmelig nøjagtig.

9) Adelsmanden Mauritz Stygge.

10) Hudsonsstræde har forholdsvis meget betydelige Dybder og er et meget rent Farvand. I Midten væxle Dybderne mellem 150 til 300 Favne med fast Lerbund. Se: Proceedings of the roy. geogr. Society. 1881. S. 578.

11) Munk fulgte langs Nordsiden af Strædet under Halvøen Meta Incognita, medens Hudson 1610 først sejlede Syd paa ned i Ungava Bay. Hudsons-Bay-Compagniets Skibe sejlede sædvanlig langs den sydlige Kyst.

12) Løffvald, den lue Dal.

13) De af Munk her omtalte Øer ere formodentlig Mid. Savage Islands.

14) Ankergrund.

15) De Folk, Munk saa Spor af, og de, han her traf sammen med, vare Eskimoer, der bebo begge Sider af Hudsons Strædet og en betydelig Del af Labradorkysten. — Billedet er udeladt i denne Udgave, da det ikke har nogen Betydning.

16) Et norsk Ord, der betyder Smaating, som man fører med sig paa Rejser, Redskaber, Værktøj.

17) Det er ikke muligt med Bestemthed at angive, hvor Rensund skal søges. Paa Meta Incognita mellem Mid. og Upr. Savage Islands gaa flere Vige og Fjorde Nord paa ind i Landet.

18) Efter de her givne Bestemmelser maa Haresund søges ved Upr. Savage Islands. Den omtalte store Fjord er formodentlig North Bay. 4 Aar tidligere havde Baffin været ved Upr. Savage Islands.

19) Marienglas.

20) In Hudson's Strait there is a very good tide, amounting to 38½ feet at

fort Chimo (Ungava Bay), according to the reports we have received of Acting Staff-Commander J. G. Boulton's reconnaissance during the past summer. Proceed. of the roy. geogr. Society. 1881. S. 580.

21) Fra de øvre Savage Øer er Expeditionen gaaet tværs over Strædet ned i Ungava Bugt og har fulgt dennes vestlige Kystlinje i Syd-Sydost. I Manuskriptet til Nav. Sept. stod oprindelig den syndre og ikke den Vester Side af Freto Christian, hvilket turde give en bedre Mening.

22) Hvis Breden er rigtig, kunde Alkenæs med nogen Grund søges ved Ostspidsen af Øen Kikkertanjok, der ligger nogle Minutter Syd for den 60. Bredegrad.

23) Munk havde to engelske Styrmænd, nemlig William Gordon og John Watzen. Han sigter dog formodentlig her til W. Gordon, der var første Styrmand eller „Pilot" paa Togtet. Se Indledningen S. XX.

24) Sønderbugt og Sneeland maa utvivlsomt søges i de sydlige Dele af Ungavabay, hvor Expeditionen opholdt sig fra d. 10. til henimod den 20. August. Hvis den angivne Brede er nøjagtig, maa Sønderbugten være den nuværende Hopes Advance Bay og Sneeland Akpatok. Der findes ingen andre store Bugter paa Vestsiden af Ungava Bay, men har Munk opfattet Kikkertanjok Øen som en „stor Udbug", noget, der ligger meget nær, da den skilles fra Fastlandet ved et meget snævert Sund, maa Akpatok være Sneøland. Hans Kort fører dog nærmest Tanken hen paa Long Island.

25) Det vil sige det egentlige Hudsonsstræde Nord for Ungava Bay.

26) De to Øer, Munk kalder Søstrene, maa være Nottingham og Salisbury Js.; den første opdagedes 1610 af Hudson og fik dette Navn. Jisøner ere de smaa Digges Øer.

27) Den her omtalte Ø kan ikke være nogen af de smaa Digges Øer, men derimod den langt betydeligere Mansfield Ø Vest for dem. Hvis Munk har kjendt Hudsons Kort laa en saadan Forveksling dog meget nær, da denne har tegnet Mansfield og Digges Øerne i én Gruppe med Navnet „Digges Jlandt". Se: Asher. Henry Hudson. I Hessel Gerritz' Kort over Hudsons Bugten ere Navnene ikke med nogen Nøjagtighed stillede ved Siden af de Steder, de betegne.

28) Her er en mærkelig Overensstemmelse mellem Munk og E. Chappel i Kursforskrifterne for Sejladsen til Kap Churchill. Se videre derom i Indledningen S. XXXIII.

29) Hvidfisken eller hvid Delphin, Delphinus albicans, der ogsaa kaldes Beluga leucas Bell eller Delphinapterus Beluga Lacep.

30) Norsk: forvella, halvkoge, tillave ved et lindt Opkog. Forvelling, foreløbig Behandling ved en lind Opkogning.

31) Agter i Skibet omkring Roret.

32) Saadanne optiske Tilsyneladelser synes at være meget hyppige i Hudsons bugtlandene og omtales jævnligt i Expeditionernes Beretninger. Se: Ellis: A Voyage to the Hudson's Bay. 1748 og The Arctic Regions. 1881. S. 5.

33) Denne Maaneformørkelse er bleven benyttet til at bestemme Beliggenheden af Vinterhavnen. I Relation du Groenland faar la Peyrere Længden ved Maaneformørkelsen at være 105° Vest for Paris, hvilket falder vestenfor Hudsonsbugten, omtrent svarende til det indre af Chesterfield Indløb, men da han anvender andre Data, end de af Munk opgivne, er der ingen Hjemmel for hans Beregninger. Om dette Punkt udtaler N. F. Ravn sig saaledes: „Munk angiver Formørkelsens Begyndelse til Klokken halv otte og dens Slutning til Klokken ti om Aftenen, medens dens Varighed i Virkeligheden var fire Timer. I Greenwich begyndte den 38 Minutter efter Midnat og endte 36 Minutter efter Klokken fire om Morgenen den 11te. Man faar saaledes ifølge den ene Bestemmelse en Længdeforskjel af 77° og ifølge den anden af 99°. Munk opgiver ogsaa Maanens Højde baade ved Formør kelsens Begyndelse og Ende, hvorved Længden kunde bestemmes, naar Bre den kjendtes. Udføres imidlertid Beregningen med alle Breder indenfor Hudsonsbugtens Grændser, faaes Længder, som falde betydeligt vesten for denne Bugt". Dansk Maanedsskrift. 1860. S. 92. Anm.

Støttet til denne Udtalelse er der i Indledningen ved Bestemmelsen af Munks Vinterhavn ikke taget noget Hensyn til Formørkelsen. Se: S. XXV.

34) Et tyskagtigt Ord, der skrives meget forskjelligt. Omflædig, omflødig, om flettig; det betyder smudsig, skiden og i overført Betydning utugtig, ublu. „En omflædig og full Bøffel". Omflædighed: Snavs, et utugtigt eller ublu Væsen. Her kan Ordet vel nærmest omskrives ved arrig.

35) Jens Munks Bardskær er formodentlig den Barber eller Mester Casper med Tilnavnet Rottenberg, som den 25. April 1619 har faaet Bestilling som „vor Bardsker at lade sig bruge til Lands og Vands". I hans Udnævnelse hedder det: „Ville vi selv naadigt lade forskaffe hannem hans Bardskier Kiste med dets Tilbehør, som hand skal have og bruge til sit Handverk, hvis hand til nogen lang Rejse til Skibs bliver forskibet". Sjællandske Register. 1619.

36) Fyrværker, Overkanoner.

37) Den Matros-Underofficer, der ombord i et Krigsskib har Opsyn med Lastens Stuvning.

38) Lamprenens Forer.

39) Som det allerede ses af det foranstaaende, vidste Munk meget godt, at den Sygdom, der saa frygtelig hærgede Expeditionen, var Skørbug; han nævner dens Navn, og han har haft noget Kjendskab til Plantefødens og det friske Kjøds helbringende Indflydelse paa de lidende, thi der tales flere Gange om, at der opledes Bær og Grønt under Sneen, og det fremhæves, at det friske Fuglevildt, som jævnlig tilvejebragtes af de udsendte Jægere, var til stor Vederkvægelse for de syge. „De her fremsatte Bemærkninger" — siger Dr. Storch — „ere fuldkommen tilstrækkelige til at kunne gjenkjende Sygdommen i dens værste Form. — Sporges der om Skørbugens Natur og Væsen, maa dertil svares, at den hører til de saakaldte Ernæringssygdomme, og at den gaar Haand i Haand med Ændringer i Blodblandingen. Virkninger af denne spores i de finere Blodkars Tilbøjelighed til at briste og til, dels at lade Blodet træde ud under Huden, hvor det danner Ansamlinger, der blive synlige som blaalige Pletter („Ecchymose"), dels at lade Blodet træde aabent frem som Blødninger fra Slimhinderne (Næseblod, blodig Diarrhé). Med Hensyn til Symptomerne begynder Sygdommen med Mathed og Afkræftelse, der hurtig tager til og til sidst gaar over til fuldstændig Ulyst til legemlige Bevægelser. Patientens Sindsstemning bliver nedtrykt og modløs og Ansigtsfarven faar en ejendommelig bleggul eller bleggraa Farve; paa Skinnebenene fremtræde Hudpapillerne („Gaasehuden") med en blaalig Farve. Rundt omkring i Lemmerne opstaa heftige Smerter, og omkring Anklerne viser der sig Hævelser, hvori man med et Tryk med Fingeren kan frembringe Fordybninger („Ødem"). Desuden have Tænderne fra Sygdommens Begyndelse vist sig omme, og Tandkjødet svullent og tilbøjeligt til at bløde; efterhaanden som Sygdommen skrider frem, blive Tænderne løse, uskikkede til Tygning, og de falde tilsidst ud. Hist og her paa Extremiteterne, især paa Steder, som trykkes eller anstrænges under Arbejdet, viser der sig blaa Pletter, som i nogle Uger gjennemløbe de fra et blaat Øje bekjendte Farveafskygninger af grønt og gult. Disse Pletter kunne antage en ejendommelig, træagtig Haardhed og danne da paa Grund af deres store Omtaalighed en stor Hindring for Lemmernes Brug. Bliver Sygdommen ved at gaa frem, opstaar der Blødninger fra Slimhinderne, og Afkræftelsen naar en stedse højere Grad, saa at den syge næppe mere kan holde sig oprejst, og han begynder at lide af en jævnt tiltagende Kortaandethed, indtil en indvendig Betændelse eller en større Blødning gjør Ende paa hans Lidelser". Geografisk Tidsskrift. III. S. 21. Sygdommens væsentligste Betingelser ere den ensformige Skibskost, men især det salte Kjød, naar der savnes fersk Kjød og friske Vegetabilier, samt i sjælelig Henseende Modløshed og et orkesløst Liv. Den dybe Sne omkring Churchillfloden tvang Besæt-

ningen til Orkesløshed, og deri mere end i alt andet maa man søge Grunden til den store Ulykke, der traf Expeditionen, og de Bebrejdelser, der af Richardson og flere engelske Forfattere rettes imod Munk, synes derfor at være mindre vel overvejede.

40) En Storm, som Skibet maa lægge bi for.

41) Denne Brede for Mansfield Øen er noget for nordlig.

42) „Loffan", ɔ: Luve til man er Vinden saa nær som mulig.

43) Skon-Skion-Skonfarsejl (svensk: Skeenwårseigal) er et forældet Sømandsudtryk, hvorved betegnedes det største Sejl, der førtes paa Stormasten (?). (Videnskabernes Selskabs Ordbog).

44) Surring.

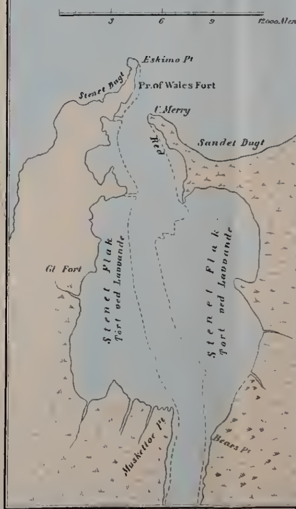
45) 1 Glas = ½ Time.



KAART OVER

HUDSONS BUGT

De indklamrede Navne ere efter Munk 1624.





Kjøbenhavn — Nielsen & Lydiche

